

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hakan KIYICI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜVENLİK KAVRAMI

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hakan KIYICI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜVENLİK KAVRAMI

Danışman
Doç.Dr. Işıl KAZAN ÇELİK

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hakan KIYICI'nın bu çalışması jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : B. Eme FAYHAN
Üye (Danışmanı) : İtil Kazan GELİK
Üye : Mehmet Hacıoğlu BAYRAM

Tez Başlığı: Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güvenlik Kavramı

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 15/06/2012
Mezuniyet Tarihi : 27/06/2012

Prof.Dr. Mehmet ŞEN
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
SUMMARY.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUS-DEVLET, GÜVENLİK ve ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ

1.1. Uluslararası İlişkilerde Ulus – Devlet Paradigması.....	4
1.2. Güvenlik Kavramı	12

İKİNCİ BÖLÜM

I. DÜNYA ve II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜVENLİK KAVRAMI

2.1. İdealizm Çerçevesinde Güvenlik Kavramı ve Sonuçları.....	15
2.2. Realist Argümanlar Çerçevesinde Güvenlik Kavramı ve Sonuçları.....	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜVENLİK KAVRAMI

3.1. Gelenekselcilik – Davranışsalcılık Tartışması Çerçevesinde Güvenlik Kavramı ve Sonuçları.....	24
3.1.1. Jeopolitik Çalışmalar.....	26
3.1.2. Milli Güvenlik.....	28
3.1.3. Silahlanma Yarışı ve Nükleer Silahlanma.....	33
3.1.4. Caydırma Kavramı.....	35
3.1.5. Silah(sız)lanma	37
3.1.6. Soğuk Savaş Döneminde Silahların Kontrolü.....	40
3.2. Globalist Argümanlar	44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜVENLİK KAVRAMI

4.1. Pozitivist-Post Pozitivist Argümanlarda Güvenlik Kavramı ve Sonuçları.....	47
4.1.1. Sosyal Konstrüktivist (Yapılandırmacı) Yaklaşım	50
4.2. Eleştirel Teori’de Güvenlik Yaklaşımı ve Sonuçları	55
4.2.1. Kopenhag Ekolü	58
4.2.3. Aberstwyth (Galler) Ekolü	62
4.2.4. Feminist Teori’de Güvenlik Yaklaşımı.....	63

SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA.....	70
ÖZGEÇMİŞ	75

ÖZET

Bu tezin amacı Ulus-Devletin gelecek yirmi – otuz yıllık dilim içerisinde geleceğinin barkodlanmasıdır. Bu yüzden analizimize Ulus-Devlet tanımlanması ve kronolojik süreç içerisinde başladık ve daha sonra bu sürece Güvenlik Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler Teorilerini entegre ettik. Birinci Dünya Savaşından itibaren Ulus-Devlet dış politika analizlerinin temel aktörüdür. Bu durum 1990'lara kadar Güvenlik Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler Teorilerine yansımıştır. Bu tarihten sonra Ulus-Devlet farklı paradigmalardan farklı ve daha karmaşık, küreselleşme, kimlik çatışması, terörizm, organize suç, yasadışı göç gibi tehditler aldı. Bu tehditler Ulus-Devletleri ve onun Westphalian paradigmasını değişime zorladı. Bu durum en çok Uluslararası İlişkiler disiplinini etkilemiştir. Bizim yaklaşımımız Uluslararası İlişkiler Teorilerinde ki Güvenlik Kavramının Ulus-Devleti ve onun geleceğini beslediğine dayanmaktadır.

SUMMARY

The aim of this study is to explain and to map the future of Nation-State in the next twenty - thirty years. I analyse the definitions of Nation-State and its chronological process, within the context of Security Studies and International Relations Theories. Since The First World War, Nation-State has been main actor in foreign policy analysis. This situation has been reflected into International Relations Theory and Security Studies until the 1990. After this date, the nation states took a distinct and more complicated threat from different paradigms, such as globalizations, clash of identity, terrorism, organized crimes and illegal immigration. These threats compelled to change Nation States and thus its Westphalian paradigm. This situation effected mostly the discipline of International Relations. Our approach is that, the concept of Security in International Relations Theory also nourishes Nation-State and its future.

ÖNSÖZ

Günümüz uluslararası siyasal konjonktürün gündemi hızlı ve sürekli değişmektedir. Sürekli değişen gündem, Uluslararası İlişkiler disiplinde daha dinamik, etkin ve tutarlı analizlerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle günümüz Uluslararası İlişkiler disiplini ilk büyük tartışmadan itibaren geçirdiği evrim itibariyle mevcut siyasal konjonktürlere göre kendisini geliştirmiştir. Uluslararası İlişkiler Teorileri bu gelişimde önemli katkılar sağlamış ve disiplinin ontolojik, epistemolojik ve pragmatik bir yapıya bürünmesinde rol oynamıştır. Fakat uluslararası gündemin sürekli değişmesi başta teoriler olmak üzere disipline yaşam alanı sağlayan alt-disiplinleri de dinamik bir yapıya bürünmeye zorlamıştır. Uluslararası İlişkiler disiplinin besleyen birçok alt-disiplin vardır. Bu alt-disiplinlerin bir tanesi de Güvenlik Çalışmalarıdır. Güvenlik Nedir? Sorunsalı ile gündemini oluşturmaya başlamıştır. Fakat bu tezde daha ayrıntılı olarak ilerleyen bölümlerde anlatılacağı üzere Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Güvenlik Çalışmaları paralel bir seyir izlemiş ve bu durum özellikle Ulus-Devlet paradigmasının evrimine de önemli katkılar yaptığı tespit edilmiştir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı sonrası İdealizm-Realizm tartışması perspektifinde öne sürülen Kollektif Güvenlik kavramı mevcut Ulus-Devletlerin dış politika da temel aktör olup olmama noktasında önemli bir tartışmayı başlatmıştır. Soğuk Savaş döneminde Gelenekselcilik-Davranışsalcılık tartışması çerçevesinde Milli Güvenlik kavramı ortaya çıkmış ve bu kavram ile Ulus-Devlete yapılan vurgu hem iç politika da hem de dış politika artmıştır. Soğuk Savaş sonrası Pozitivizm- Post Pozitivizm tartışmasında ise İnsani Güvenlik kavramı ile Ulus-Devlet yapısı daha farklı bir yapıya uyumlaştırılmaya çalışılmıştır. Kollektif Güvenlik' de Ulus-Devletlerin kendileri arasında eşit ölçüde fedakârlıklarda bulunabilecekleri Uluslararası Örgütlerin yolu açılmış ve Ulus-Devletlerin tekeli olma konumu sorgulanmaya başlanılmış. Milli Güvenlik kavramı ile özellikle Birey – Devlet ilişkilerinin, Devletin Bakası anlayışı çerçevesinde Devlet öncelikli bir yapıya bürünmüştür. İnsani Güvenlik kavramı ile de bu öncelikli durum Birey nezdinde kaydırılmış ve Birey öncelikli Devlet anlayışının oluşturulması çalışılmıştır. Bu üç güvenlik konseptine kendi dönemleri itibariyle uyum sağlayamayan Ulus-Devletler yıkılma sürecine girmiştir. Fakat bu güvenlik paradigmaları çerçevesinde kendilerini uyumlaştırabilen Ulus-Devletler varlığını sürdürebilmişlerdir. Ulus-Devletin geleceği 1990 ve sonrası sosyal bilimler gündeminin ana sorunsallarından biri haline gelmiştir. Bu sorunsala, yönelik birçok çalışma yapılmasına rağmen konu hala günceliğini korumakta ve yeni çalışmalar farklı disiplinler içersinde yapılmaya devam etmektedir. Bu tez çalışması ile de bu sorunsala Uluslararası İlişkiler teorilerinden ve Güvenlik çalışmalarıyla iki boyutlu yaklaşılmış ve diagronik ve senkronik süreçler çerçevesinde sorunsal analiz edilmeye

çalışılmıştır. Bu nedenle bu tez sosyal bilimler bazında disiplinler arası bir çalışmanın ürünüdür.

Tez için sorunsal bulmamda yardımcı olan ve Tezin yazım aşamasında önemli katkıları olan danışmanın Doç. Dr. Işıl Kazan Çelik'e; savunma sınavına katılarak görüş ve eleştirilerini paylaştığı Prof. Dr. Esra Çayhan ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Hanifi Bayram'a teze yaptıkları akademik katkılardan dolayı teşekkür ederim. Tezin ortaya çıkmasında görüşlerinden fazlasıyla yararlandığım ve tezin Lehçe ve Almanca'ya çevrilmesi noktasında beni cesaretlendiren değerli hocam Prof. a.D. Dr. Ludwig Schmahl'a da şükranlarımı sunuyorum. Bu akademik icramın ortaya çıkmasında önemli bir rol oynayan ve gerek sosyal yaşantımda gerekse akademik hayatımda rol modeli olarak benimsediğim değerli hocam Doç. Dr. Murat Çemrek'e de müteşekkirim. Selçuk Üniversitesinde ki Lisans öğrenimimde Sayın Çemrek'in kıymetli önerileri ve samimi ilgi ve alakası olmasaydı, bu çalışma kaleme alınamazdı. Bu tez çalışmasını ortaya koymamda bana gerekli eğitimi veren Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde ki hocalarıma, Pantswowa Wyzsza Szkola Zawodowa Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde ki hocalarıma ve Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda ki hocalarıma da şükranlarımı sunuyorum. Beni çeşitli sorumluluklarımdan kurtaran ve sürekli desteği, yüreklendirmeleri ve sabırlarıyla, tamamen çalışmama odaklanmamı sağlayan annem ve babama minnettarlığımı belirtmek isterim. Tezdeki eksiklikler ve hatalar bana aittir. Tezin Uluslararası İlişkiler Teorileri, Güvenlik Çalışmaları ve Siyaset Bilimi çalışanlara yararlı olacağını umuyorum.

GİRİŞ

Ulus-Devlet geleceği yönünde ki tartışmalar günümüz Uluslararası İlişkiler disiplinin ana sorunsallarının başında gelmektedir. 1990 öncesi siyasal yapı içersinde ve dış politika analizlerinde temel aktör olan Ulus-Devlet'in varlığı bu tarihten sonra sorgulanmaya başlanılmıştır. Bur sorgulamalar Ulus-Devlet'in davranış kalıplarının ne yönde değişeceği ve nasıl bir tepki geliştireceği meselesi başta uluslararası ilişkiler olmak üzere, siyaset bilimi, ekonomi, sosyoloji gibi hemen hemen diğer sosyal bilimlerde analiz konusu edilmiştir. Ulus-Devlet'in bu dönemde temel aktör olma konumunun sorgulanmasına rol oynayan en önemli faktör, bu döneme önemli bir dinamizm kazandıran Küreselleşme ve onun Ulus-Devlet üzerinde Schumpeter –vari bir “yaratıcı yıkım” yaratacak boyuta ulaşmasıdır. Ulus-Devlet küreselleşmenin yarattığı kimlik-etnisite temelli çatışmalar, sınır aşan suçlar, kitlesel ve yasa dışı göç, toplumsal güvenlik, küresel sermayenin hızlı mobilitesi gibi konularda kontrol tekeli kaybetmeye başlamış ve Ulus-Devlet'in ana öğelerini oluşturan Althusser-vari “İdeolojik Aygıtları” da erimeye ve aşınmaya başlanmıştır. Ulus-Devlet tarihsel süreç içersinde ilk kez bu kadar katı bir meydan okumayla karşılaşmıştır. Bu meydan okumaların çoğu Ulus-Devleti, Ulus-Devlet yapan unsurları tehdit etmiştir. Örneğin Ulus-Devlet yapılanmasının ana unsurunu oluşturan Ulus kavramı bu dönemde kimlik çatışmalarının etkisiyle transformasyona uğramış ve Ulus-Devlet, kendi içersinde kimlik temelli çatışmaların yaşanmaması için bu transformasyona kendisini uyumlaştırmaya çalışmıştır. Bu uyumlaştırmayı yapamayan Ulus-Devletler hızlı bir iç savaş sürecine girmiş ve Yugoslavya örneğinde olduğu gibi parçalanma sürecine girip tarih sahnesinden silinmişlerdir. Bu sürece uyum sağlayan devletler ise yıkılma tehlikesinden kurtulmuşlar ve bugün de formal yapılarını korumayı başarmışlardır. Tezimizin ana çerçevesi de bu kısımda oluşmaktadır. Bu tezin amacı, Uluslararası İlişkiler teorilerinin oluşmasında katalizör bir rol oynayan Güvenlik kavramı ile bu kavram perspektifinde oluşturulan Güvenlik Çalışmalarının Ulus-Devlet tipolojisinin varlığına olan etkisinin analiz edilmesidir. Tezin başlıca sorusu Uluslararası İlişkiler içersinde Ulus-Devletin varlığını sürdürüp sürdüremeyeceğidir. Bu ana sorunsaldan yola çıkarak Uluslararası İlişkilerin alt disiplini olan Güvenlik çalışmalarının mevcut Ulus-Devlet paradigmasına olan etkisi analiz edilip Ulus-Devletin geleceği baskodlanmaya çalışılacaktır. Diğer bir ifadeyle Ulus-Devlet olgusuna Güvenlik çalışmaları perspektifinden yaklaşılabacaktır. Analizimiz iki boyuttan oluşmaktadır. Uluslararası İlişkiler analizlerinin omurgasını oluşturan Uluslararası İlişkiler teorileri ve bu teorilerin Ulus-Devlet yaklaşımları analizimizin ilk boyutunu oluşturmaktadır. Analizimizin ikinci boyutu ise Uluslararası İlişkiler disiplininin alt gruplarından biri olan Güvenlik Çalışmalarından yola çıkarak

Uluslararası İlişkilerin Ulus-Devlet paradigmasına olan etkisi incelenmiştir. Tez bu anlamda hem teorik ve kavramsal bir çalışmadır hem de Siyasi Tarih ile birlikte ele alınmıştır. Tarihsel süreç analizlerinde diyakronik bir süreç izlenmiş ve bazı zaman dilimi analizlerinde senkronik süreçlerde analize dahil edilmiştir. Tezimin ana ögesini Ulus-Devlet paradigması oluşturması nedeniyle ve 1990 ve sonrası yapıyı etkileyen küreselleşmenin Ulus-Devlete olan etkisinin daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için Ulus – Devlet kavramının tanımlanması ve tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrimlerin analiziyle ilk bölümde detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu bölümde ayrıca analizimizde ki tez ve sentez aşamalarının temeli atılmıştır. Birinci Bölümün ikinci kısmında ise Güvenlik Kavramının analizi yapılmış ve Güvenlik kavramının geçirdiği aşamalar ve bu aşamaların epistemolojik ve ontolojik anlamda bir disiplin türü olan Uluslararası İlişkilere etkisi incelenmiştir. Özellikle bu bölümün amacı ilerleyen bölümlerde diyakronik bir süreç çerçevesinde ele alınacak olan Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenlik Çalışmalarıyla olan ilişkisi ve bu ilişkinin Ulus-Devlet anlayışına olan etkisinin temelini oluşturulmasıdır. Tezin İkinci bölümü ise diyakronik süreçler çerçevesinde Uluslararası İlişkiler disiplinine yöne veren iki ayrı dünya savaşı sonrası hakim paradigma haline gelen İdealizm – Realizm tartışmasının Güvenlik kavramına bakış açısı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümün amacı özellikle disiplinin anlaşılmasında ve metodolojiye yansımada önemli bir rol oynayan Teorilerin, Ulus-Devlet paradigmasına olan yaklaşımları ve bu yaklaşımların güvenlik perspektifinden analiz edilmesidir.(Kollektif Güvenlik --- Milli Güvenlik --- İnsani Güvenlik evrimi). Bu bölümün analizi Uluslararası İlişkiler'in sosyal bilimlerde Siyaset Bilimi'nden bağımsızlığını kazanmasında ana aktör olan ve disiplin içerisinde ilk büyük tartışma olarak lanse edilen İdealizm-Realizm(1919-1950) tartışmasıyla başlamaktadır. Üçüncü Bölümde ise Soğuk Savaş dönemi çerçevesinde ikinci büyük tartışma olarak kabul edilen Gelenekselci-Davranışsalci(1970-1980)tartışması ve 1960'larda disiplini etkileyen Globalist Argümanlar çerçevesinde Güvenlik Yaklaşımı analiz edilmiştir. Gelenekselcilik- Davranışsalcilik tartışmasında özellikle Güvenlik Çalışmalarının Altın Çağını yaşaması tezin en yoğun bölümünü oluşturması bakımından önem arz etmektedir. Bu bölümde Güvenlik Çalışmalarında sıklıkla kullanılan, Jeo-Politik, Milli Güvenlik, Milli Çıkar, Silahlanma, Silahların Kontrolü, Silahsızlanma ve Caydırma gibi kavramsal metodolojiler de analize dahil edilmiştir. Bu unsurların analize dahil edilmesi özellikle Güvenlik Kavramı evriminin ikinci aşamasını oluşturan Milli Güvenlik anlayışını ortaya çıkarması bakımından önem arz etmektedir. Üçüncü bölümün ikinci kısmında ise Globalist Argümanlara değinilmiştir. 1960'larda Dekolonizasyon süreci ile seslerini daha fazla duyurmayı başaran Globalistlerin Merkez-Çevre perspektifinde geliştirdikleri argümanlar Soğuk Savaş sonrası yapının analizinde önem arz etmektedir. Tezin son kısmını oluşturan ve tezin hipotez

aşamasının anlaşılmasında önemli bir rol oynayan ve disiplinin üçüncü büyük tartışmasını Pozitivistler-Post Pozitivistler (1970 - Günümüz) oluşturmaktadır. Bu bölümde özellikle 1990 ve sonrasında Güvenlik Çalışmalarının ikinci Altın Çağı olarak kabul edilmesinde önemli katkıları olan Eleştirel Teoride analize dahil edilmiştir. Eleştirel Teorinin beslediği Kopenhag Ekolü, Galler ve Paris Ekollerinin Güvenlik Argümanlarının görüşleri Feminist yaklaşım ile tamamlanmış ve Güvenlik Kavramının üçüncü aşaması olarak kabul edilen İnsani Güvenlik kavramı analiz edilmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise yukarıda sayılan bölümlerden yola çıkarak Uluslararası İlişkiler disiplinde ki Ulus-Devlet'in varlığı analiz edilmiş ve özellikle son üç bölümde verilen geniş entelektüel görüşler çerçevesinde günümüz Ulus-Devlet yapısının orta vadeli geleceği barkodlanmaya çalışılmıştır. Tezin oluşturulmasında batı perspektifli kaynaklar kullanılmıştır. Batı perspektifli kaynakların kullanılmasının en önemli nedeni tezinin iki boyutundan birini oluşturan Uluslararası İlişkiler ve Teorileri ve diğer boyutunu oluşturan Güvenlik Çalışmalarının batı kaynaklı olmasından kaynaklanmaktadır. Uluslararası İlişkiler disiplinin ilk kürsününün Galler'de kurulması ve ilk büyük tartışmanın burada doğması; Güvenlik kavramının da batı merkezli bir çatışma olan Birinci Dünya Savaşı sonrası tanımlanması ve bu tanımlamanın getirdiği entelektüel görüşlerin batılı düşünürler tarafından deklare edilmesi tezin oluşturulmasında kullanılan kaynakların batı perspektifli olmasına neden olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUS-DEVLET, GÜVENLİK ve ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ

1.1 Uluslararası İlişkilerde Ulus-Devlet Paradigması

1990 ve sonrasında günümüze kadar gelen süreç içerisinde Ulus- Devletlerin varlığı her zaman sorgulanmış ve neden bir böyle bir formal yapıya insanoğlunun ihtiyaç duyduğu sorgulanmıştır. Aslında bu sorgulamalar Devlet tanımlamasından yola çıkarak böyle bir yapının ne olduğu ve ne aslında ne olması gerektiği noktasında ki tartışmalardan oluşmaktadır. Devlet diye tasvir ettiğimiz yapı Latince *Status (Durum)* kelimesinden türetilmiş düzenleyici sıfatıyla tahayyül edilmeye çalışılmıştır. Fakat bu kavramın modern anlamda bir Devlet vasfını taşıması ise 15. yy'da tüm dünyayı etkileyen Rönesans ve 16.yy'da ki Reform hareketleri sonucu olmuştur. Özellikle bugün bile devlet tanımlarının sine qua non özelliklerinin bu dönemde tanımlanması ve devletle bağlantılı bir diğer kavram olan Egemenlik tanımlanmasının da bu dönemde yapılması modern devletin tarihsel evriminin analizinde önem arz etmektedir. Modern Devlet'in 15. ve 16. yy da ortaya çıkmasına rağmen bugünkü devlet tanımlamalarının uzağında kaldığı açık bir olgudur. Çünkü dönemin Devlet algılamalarında Egemenlik, bir toprak örtüsüne sahip olma ve sahip olması gereken bir insan topluluğu olmazsa olmaz öğeler olarak kabul edilirken bugünkü devlet tanımlamalarında bu unsurlar Devletin geçirdiği transformasyon sonucu değişime maruz kalmıştır. 15.yy da Modern olan Devlet, 1618-1648 yılları arasında süren 30 Yıl Savaşları sonucunda günümüzde varlığını sürdüren Ulus-Devlet tipolojisinin ilk aşamasına dönüşmüştür. 30 Yıl Savaşlarının gündeme getirdiği en önemli kavramlardan biri egemenlik olmuştur. 1517 yılında Martin Luther'in Wittenberg Katedraline astığı 95 maddelik Tezi ile başlayan başkaldırı 1618 yılında Kıta Avrupa'sını derinden etkileyen mezhep çatışmasına dönüşmüş bu çatışma sonrası imzalanan 1648 Westphalia Anlaşması ile günümüz Ulus-Devlet formunun ilk aşaması oluşturulmuştur.¹ Westphalia Anlaşması'nın özellikle egemenlikle ilgili maddeleri önem arz etmektedir. Anlaşma maddeleri özellikle 1555 yılında imzalanan Ausburg Barışı'nın mottosu olan “ Cuius Regio Eius Religio” (Kimin Bölgesi Onun Dini) kavramının önemi hatırlatılmış ve her moanrkın kendi dinini yaşaması ve yaşatması hakkı tanınmıştır.² Ayrıca 1648 yılına kadar Avrupa Kıtasında yapılan hemen hemen her antlaşmanın yürürlüğe girmesinde Papa'nın ve Vatikan'ın onayının alınması zorunlu olup anlaşma metninin hazırlanması ve onaylanması sırasında mutlaka Katolik Din adamlarının da hazır bulunması şartı

¹ Russ Jacqueline, “Avrupa Düşüncesinin Serüveni Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi”, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2011, s. 110.

² Knutsen Torbjon, “Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi”, Açılım Kitap, İstanbul 2006, s.91.

aranmaktaydı. Fakat 1648 Westphalia Anlaşması'nın imzalanmasında ilk kez bu kodifikasyon şartı uygulanmamış ve anlaşma metni egemen monarklar arasında imzalanmıştır. Westphalia Anlaşması ile Monarklar kendi ülkelerinde kendi istedikleri dini yaşayabilme özgürlüğüne kavuşurken kendi egemenlikleri altındaki bölgelerde de salt kendi iradeleri ile yönetime kavuşmuşlardır. Her Monark kendi sınırları içerisinde yönetim tipolojisini oluşturmuş kendi din adamlarını kendi otoriteleri altında kontrol altına almaya başlamıştır. Böylece Ulus Devlet yapılanmasının ilk aşaması da tamamlanmıştır. Ulus Devleti, günümüz Ulus-Devlet tipolojisine dönüştüren ve tamamlayan olay ise 1789 yılında Fransız İhtilalidir. 14 Temmuz 1789 yılında “Halkın rehberi özgürlüktür” sloganıyla Paris’te Bastil Hapishanesinin basmasıyla başlayan ayaklanmalar çok kısa bir süre içerisinde ülke geneline yayılmış ve ayaklanmalar sonucunda İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinin yayınlanmasıyla evrensel niteliğe bürünen Fransız İhtilali, Fransız Ulusal Egemenliği’ne dayalı bir anayasanın hazırlanarak monarşinin yetkileri sınırlandırılarak halk tarafından seçilmiş bir parlamentonun yasama ve yürütme yetkilerini monarkla paylaşmalarını öngörmekteydi. Fransız İhtilalinin, Ulus-Devlet yapısına olan asıl etkisi Ulus kavramının tanımlanması ve Ulus benliğinin ne olduğu ve ondan ne anlaşılması gerektiği düşüncesinin de ilk defa ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Fransız İhtilali öncesi Ulus kelimesi genellikle halk, zümre olarak kullanılmış ama günümüz anlamıyla ilk kez kullanılması Fransız İhtilali sonrası olmuştur. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nde geçen Ulus kavramı “ Geçmişte bir arada yaşamış, Günümüzde de yaşamaya devam eden ve Gelecekte de birlikte yaşamayı arzu eden topluluk” olarak tanımlanmış ve bu gün dahi bir çok farklı tanıma sahip Ulus kavramının genel geçer bir barkodlanmasını sağlamıştır. 1804-1805 yılları arasında Napolyon istilaları ile Ulus kavramı günümüz Ulus terminolojisine yakın bir paradigma haline gelmiş ve bu istilalarla başlayan Milliyetçilik akımı her devletin Ulus terminolojisini besleyen momentum haline gelmiştir. Almanya’yı işgal eden Fransızlara karşı Alman Ulusunu besleyen Alman Milliyetçiliğini ve aynı yıllarda Polonya – Litvanya Birliğini işgal eden Rusya’ya karşı Polonya Milliyetçiliğini doğmuştur.³ Bu dönem itibariyle her devlet yapılanması kendisini Ulus-Devlet formatında ifade etmeye çalışmış ve milliyetçilik bu formatın sürdürülmesinde önemli bir faktör olmuştur. Milliyetçilik özellikle Multi- İmparatorluklar için bir tehlike haline gelmeye başlaması 1815 düzenlemeleri sonrasında gerçekleşmiştir. Kendi ülkeleri içerisinde çeşitli Ulusları barındıran Osmanlı, Avusturya ve Macaristan İmparatorluğu gibi devletler 1914’e kadar önemli genişlikte toprak kayıplarına uğramışlardır.

1914-1919 arasında patlak veren Birinci Dünya Savaşı sonrası ise bu tip imparatorluklar yıkılmış ve yerine Ulus temelli devlet tipolojileri kurulmuştur. 1919’dan 1945

³ Anderson B., “Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması”,Metis Yayınları,2009, s. 61.

arası dönem ise Ulus-devletler için farklı bir test süreciydi diyebiliriz. Çünkü Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan sonuç 14 milyon insanın yaşamını kaybetmesiydi ve bu zaman dilimine kadar pre-modern, modern ve ulus formatında bulunan hiçbir devlet tipolojisi böyle bir sonuç ile karşılaşmamıştı. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanı Woodrow Wilson öncülüğünde mevcut Ulus-Devlet yapıları arasında uluslararası örgütlenme yoluna gidilmiş ve ilk sistematik modern uluslararası örgüt olarak kabul edilen Milletler Cemiyeti (MC) ile Ulus-Devlet formasyonu dışında bir yapı denenmeye çalışılmıştır. Cemiyetin en önemli özelliği dönemin mevcut Ulus-Devlet yapılarını ortak bir platformda buluşturmak ve Ulus-Devletlerin kendi aralarında ki sorunların uluslararası hukuk normları çerçevesinde barışçıl yollarla çözülmesini amaçlamaktaydı. Ancak ileriki bölümlerde sık sık değineceğimiz Realist argümanlarında belirttiği Ulus-Devletlerin Self-Help ilkesi her zaman baskın gelmiş ve Ulus-Devletin yapısı gereği kendi çıkarları uğruna uluslararası hukuk normlarını da kolay bir şekilde çığnenebileceğini göstermiştir. Bu dönemde Milletler Cemiyetinin Ulus-Devletler üzerinde ki meşruiyetini sarsan bazı önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden ilki 1929 yılında patlak veren tüm dünyayı etkileyen Büyük Ekonomik Kriz'in yaşanması sonucu Ulus-Devletlerin kendi iç politik meselelerine dönmeleri, çünkü bu zaman dilimine kadar ülkeler bütün enerjileri dış politika meselelerine harcamışlardı ve ekonomik sorunlar Ulus-Devletlerin yönetiminde bulunan seçilmiş hükümetlerin iktidarlarını tehlikeye sokar hale getirmiştir. 1929 Ekonomik krizinin ilk ciddi yansıması özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası düzenlemelerle büyük ekonomik yaptırımlara maruz bırakılan ülkelerde anti demokratik rejimler popüler olamaya başlamıştır. 1936 yılında İspanya'da patlak veren İç Savaş bir anlamda anti demokratik rejimlere sahip Ulus-Devletler ile demokratik değerlere sahip Ulus-Devletleri karşı karşıya getirmiştir. 1936 yılında patlak veren iç savaş bir anlamda İkinci Dünya Savaşı'nın da provası niteliğinde görülmüştür. Milletler Cemiyeti İspanya konusunda bir ortak yaptım uygulayamaması Ulus-Devletlerin güveni sarsmış ve revizyonist bazı Ulus-Devletlere de cesaret vermiştir.⁴ Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Finlandiya'yı, Japonya Mançurya'yı, İtalya Habeşistan'ı ve Almanya'da Avusturya'yı kolaylıkla ilhak edebilmiştir. İki savaş arasında yaşanan bu süreç Ulus-Devletlerin, başta uluslararası örgüt içersinde olan ilişkileri olmak üzere örgüt dışında ki Devlet - Devlet düzeyinde ki ilişkilerine de yansımış ve Realizmin en güçlü argümanlarından biri olan *Cheating (Aldatma)* unsurunun yaygınlaşmasına neden olmuştur. Realistler için Devletlerarasında ki yatay ve dikey ilişkilerde aldatma vardır ve güçlü olan devlet her zaman haklıdır. Realist argümanı savunanlar bu noktada Charles Darwin'in Türlerin Kökeni adlı

⁴ Hobsbawm E., "Kısa 20. Yüzyıl Aşırılıklar Çağı, Everest Yayınları (Çev.Yavuz Alogan)", İstanbul, 2006, s. 76.

eserine atıfta bulunurlar.⁵ Realistler için Ulus-Devlet tipolojisi yaşayan bir organizmadır ve canlılar dünyasında geçerli olan kurallar devletlerarasında da geçerlidir. Darwin'e göre çevre koşullarına en iyi uyum sağlayan canlının daha fazla güçlendiğini ama doğal düzene en az uyum sağlayan canlıların ise türlerinin yok olamaya mahkûm olduğunu belirtmişlerdir. 1945 sonrası Ulus-Devlet formasyonu çok fazla değişikliğe uğramadı fakat 1945 öncesi konumuna nazaran önemli bir güç elde etti. Bu dönemde Ulus-Devlet'in milli güvenlik politikaları daha açık hale getirilmiş ve mili çıkarlar çerçevesinde milli güvenlik politikalarının anlaşılması daha kolay dış politika analizlerinin yapılmasını sağlamıştır. 1945 sonrası Ulus-Devlet yapısı Soğuk Savaş sürecinden etkilenmiştir. Soğuk savaşın, sıcak savaşa dönüşmemesi nedeniyle Ulus-Devletler arasındaki ilişkiler ortak platformlarda tartışılma imkânı bulmuş ve Ulus-Devletler arasında ki normatif ilişkiler 1945 öncesi konjonktüre göre daha sağlıklı olmuştur. İkinci Dünya Savaşının bitimi arifesinde kurulan Birleşmiş Milletler (BM), bu dönemde aktif rol oynamış ve selefi Milletler Cemiyeti'nin yaptığı diplomatik hataları tekrarlamamak için önemli diplomasi araçları kullanmıştır. 1945 sonrası dönem aynı zamanda Uluslararası Örgütlenmeler için de altın bir yıl olmuş hemen hemen her alanda Ulus-Devletler arasında organizasyonlar görülmüştür. Fakat bu dönemde uluslararası örgütlenme çabaları artsa da soğuk savaş ortamının yaratmış olduğu güvenlik bunalımı Ulus-Devletleri kendi güç ve çıkarları çerçevesinde dış politikalarını oluşturmaya itmiştir. Soğuk Savaş döneminde ki teknolojik gelişmeler Westphalian anlamda Ulus-Devletin sınırlarının geçirgenliği sorunu gündeme gelmiş bu dönemde ki Ulus-Devlet tartışmaları daha çok bu perspektifte olmuştur. John Herz'in 1957 yılında World Politics'te çıkan "Karasal devletin Yükselişi ve Çöküşü" isimli makalesinde 1945'e kadar karasal devletin varlığını sürdürdüğü ve kendi sınırları içersinde de kendi politik, askeri ve ekonomik statüsünü güvenli bir şekilde sürdürdüğü belirtmiş fakat 1945 savaş teknolojisinin muazzam bir boyuta ulaşması ile atom ve nükleer güç sayesinde karasal devletin artık çöküşe geçtiğini ve bundan sonraki kontrol mekanizmasının ancak kara, hava ve deniz ülkeselliğinin korunmasıyla elde edilebileceğini belirtmiştir.⁶ Soğuk savaş döneminde ki Ulus-devletlerin en büyük korkusu, Westphalian anlamdaki sınırları anlamsız kılan füze teknolojisinin Schumpeter-vari bir yaratıcı yıkımın oluşturacağı kaostu. Dönemin Ulus-Devletleri bu kaos ortamının oluşmaması için kendi aralarında ve hatta kendi üst yapıları üzerinde örgütlenme biçimlerine gitmişler ve bu süreci Ulus-Devletlerin ortak platformda buluştuğu ama bir o kadarda kamplaşmanın en şiddetli olduğu sistem içersinde bekalarını sağlamışlardır. SSCB liderliğinde Varşova Paktı kurulurken, ABD liderliğinde Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) kurulmuştur. İki

⁵ Darwin Charles, "Türlerin Kökeni", Onur Yayınları, 1996, s. 165.

⁶ Herz John, Rise and Demise of The Territorial State, World Politics, 1957, 9:4, ss, 473-93.

farklı siyasi görüşün askeri kamplaşması göreceli anlamda da olsa Ulus-Devletlerin kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlamış ve Ulus-Devlet tipolojisi varlığını koruyabilmiştir. 1960'lı yıllarda yaşanan dekolonizasyon süreci yeni ve bir o kadar da yönetişim anlamında zayıf Ulus-Devletler ortaya çıkmıştır. Bu devletlerin çoğu alt yapı ve üst yapılarının sağlam bir temele sahip olamaması nedeniyle bağımsızlıklarını kazanmalarına rağmen etkin bir dış politika gösterememişlerdir. Kendi seslerinin daha fazla uluslararası arenada çıkabilmesi için Bağlantısızlar Hareketi adında oluşuma gitmişlerdir. Doğu ve Batı Bloğuna girmeyip kendi kaderlerini tayin etmek isteyen bu yeni uluslar 1990'lara kadar SSCB'nin önemli desteğini görmüşler ve dış politikalarını üzeri kapalı bir şekilde SSCB yanlısı izlemişlerdir.⁷ Şüphesiz Bağlantısızların SSCB yanlısı bir politika izlemesinde tarihsel süreçlerinde Batının yarattığı hayal kırıklıklarının da önemli bir payı vardır. 1990'lı yıllara gelindiğinde Batı bu devletlerin çoğunu Başarısız Devlet olarak nitelendirecek ve kendi değer yarılarına göre bu devletleri transformasyona tabii tutacaktır. Batı transformasyon kalıplarına uymayan başarısız devletler Haydut Devletler olarak pejoratif nitelermeye maruz bırakılacaktır. 1980 -1990 arası dönem Ulus-devlet yapılanması ciddi bir tehdit almadı ve 1990'da komünizmin çökmesine kadar istikrarını sürdürdü. Fakat 1990 ve sonrası yapı Ulus Devlet formatının eleştirildiği ve Ulus-Devlet tipolojisinin çökeceği konusunda ki argümanların yaygınlık kazandığı yıl olması bakımından önem arz etmektedir. 1990'ları Ulus-Devlet için değişmeye zorlayan şartlar diğer yüzyılda ki tehdit ve tehlikeye göre daha karmaşık, daha çeşitli ve daha fazla meydan okuyan bir özelliğe sahipti. 1990'da komünizm çökmesi sonucu Beş Orta Asya Ülkesi (Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan), üç Kafkasya ülkesi (Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan), iki Doğu Avrupa ülkesinin (Ukrayna ve Belarus) doğmasına neden olmuş ve bir gecede bu devletler bağımsızlıklarını ilan edip kendi Ulus-Devletlerini kurduklarını deklare etmişlerdir. Francis Fukuyama 1990 yazdığı Tarihın Sonu ve Son İnsan isimli eserinde Liberalizmin bir zafer kazandığını ve Liberalizmin geçen yüzyılda Faşizm ve Komünizm tarafından meydan okumaya tabii tutulduğunu belirtmiş ve Liberalizmin de bu iki meydan okumadan galip çıktığını belirterek Tarih Sonu'nun Liberalizmin zaferi ile sonuçladığını deklare etmiştir.⁸ Ulus-Devlet yapıları komünizmin çökmesiyle Liberal değerler çerçevesinde kendilerini dönüştürmek zorunda kalmışlardır. Çünkü dönemin konjonktürü gereği ancak Liberal devletlerin huzur, refah ve güvenliğe ulaşabileceği fikri empoze edilmeye çalışılmıştır. Özellikle yeni Ulus-Devletlerin ortaya çıktığı bu dönemde başta ABD olmak üzere 1991 Maastricht Anlaşması ile Birlik statüsüne kavuşan ve Supra-nasyonel bir kimliğe bürünen

⁷ Sander O., "Siyasi Tarih 1918-1994", İmge Kitabevi, Ankara, 2005, s. 291.

⁸ Fukuyama F., "The End of History and the Last Man", Harper Perennial, New York, s. 85.

Avrupa Birliği modeli sunulmuş ve yeni Ulus-Devletlerin transformasyonunda Liberal değerlerin sine qua non olduğu benimsetilmeye çalışılmıştır. Batı dünyası Orta Asya ve Orta Doğu ülkelerine Türkiye'yi model olarak sunarken, Orta ve Doğu Avrupa, ülkelerine Batı Avrupa ülkeleri modeli sunulmuştur. Baltıklardaki ülkelere ise İskandinav ülkeleri model olarak sunulmuştur. Yeni kurulan Ulus-Devletler için bu tür modeller öne sürülse de bu dönemde mevcut Ulus-Devletlerin varlığını sürdürmesine yönelik önemli tehditlerde almıştır. Bu tehditlerin başında ve beklide en önemlisi Küreselleşmedir. Küreselleşme, sosyal bilimler içerisinde ki en muğlak kavramlardan birini temsil etmektedir. Henüz tam ve herkesin üzerinde anlaşabileceği bir tanımının olmamasına rağmen Ulus-Devletin Westphalian kalıplarını tamamiyle olumsuz etkileyen bu süreç tek başına analize konu edilebilecek kadar önem arz etmedir. 1990'lardan sora Ulus-Devlet yapısını en çok tehdit eden ve onu sürekli dönüşüme sürüklemeye mecbur bırakan Küreselleşme; sermayenin, bilginin, teknolojinin, işgücünün sınırlara bağlı kalmadan mobilitesinin sağlanması olarak genel geçer bir tanımlı yapılabilmektedir. Ancak bu tanım dahi küreselleşmenin ulaştığı boyutları anlatmakta yetersiz kalmakta ve bu durum küreselleşme kavramının anlaşılıp Ulus-Devlet merkezli bir analizinin yapılmasını zorlaştırmaktadır. 1990'dan sonra özellikle Liberalizmi katı şekilde savunan Ulus-Devletler serbest piyasa ekonomisinin oluşması ve küresel sermayenin sınırlamalara maruz kalmadan dolaşımını sağlaması için minimal devlet prototipini sunmaya başlamıştır. Ancak 1929 ekonomik krizine kadar uygulanan bu model güven vermemekteydi. Çünkü minimal devlet anlayışı 1990'lardan sonrada uygulanabilecek bir konjonktüre sahip değildi. Ancak bu yapı içerisinde eski komünist Ulus-Devletlerin transformasyonunda uygulanacak Şok Terapi politikaları minimal devletin yaygınlık kazanmasında zemin oluşturacaktı. Fakat beklenen olmadı ve 1997 yılında Doğu Asya da patlak veren Asya Krizi ve 1998'de Rusya meydana gelen ekonomik krizle Minimal Devlet anlayışı popülerliğini kaybetmeye başlamıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçiş politikalarının başarısızlığını göstermiş ve Ulus-Devletin denetleme ve kontrol görevlerinin aşılması gerektiği fikri tekerrür etmiştir.⁹ Küreselleşmenin Ulus-Devleti tehdit ettiği bir noktada bu dönemde kimlik ve etnisite kavramlarının zirve yapmasıdır. Bilgiye hızlı ulaşım sayesinde insanlar kendi beliklerini daha yakından tanımaya başlamışlar ve bu tanımlama sayesinde kendilerini bağlı buldukları ulus içerisinde ki aidiyet bağlarını sorgular hale gelmişlerdir. Bu durum aynı zamanda Glokalikasyon kavramının da doğmasına neden olmuştur. 1992'de Yugoslavya ve Çekoslovakya'nın dağılma sürecinin başlaması ve bu sürecin kanlı savaşlarla gerçekleşmesi diğer Ulus-Devletlerin de dikkatini çekmiş ve Ulus-Devletleri 1789 dan sonra tehdit eden mikro milliyetçilik konusunda önlem almaya itmiştir. Bu dönemde mikro milliyetçilik çok

⁹ Stinglitz J., "Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı", Plan B Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.74.

kısa bir süre içerisinde ayrılıkçı hareketlere dönüşme potansiyeli göstermiş ve Ulus-Devletler içerisinde ki kimlikleri yerine kendi kimliklerinin temel alındığı bir Ulus-Devlet yapısı kurmak isteyen zümreler dünyanın hemen her yerinde ortaya çıkmıştır.¹⁰ Rusya'da Çeçenistan Direniş Ordusu, İran, Irak, Suriye ve Türkiye'yi kapsayan Kürt direniş hareketi, Lübnan'da Hizbullah gibi paramiliter yapılar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Ulus-Devletleri ilgilendiren konuların başında Başarısız Devlet sorunsalı da gelmektedir. Başarısız devlet olgusu 1990'lardan sonra özellikle Orta Doğu ve Afrika'da ki devletlerin tanımlanmasında ve bu devletlerin Liberal transformasyona direnç göstermeleri nedeniyle bir pejoratif nitelendirilmiştir. Bu devlet tipolojisinin genel bir analizinin yapıldığında, alt yapı ve üst yapılarının eksik olduğu ve evrensel çoğu değerlerin basit klan/aşiret yapılanması içerisinde kolaylıkla eridiğini söyleyebiliriz. Özellikle Başarısız Devletlerin, çok parçalı bir nüfus yapısına sahiptir ve bu durum bu tipolojideki devletlerin Ulus olma vasfını taşıyamadıkları zorluklarla karşılaşmaktadır. Ayrıca bu ülkelerde Liberal transformasyon süreci iç savaşlara neden olmuş ve zaten ekonomik olarak geri olan devletler iyice zayıflamış ve çoğu ülke savaş lordlarının/diktatörlerin denetimine girmiştir. Başarısız Devletlerin oluşumunda Batılı Ulus-Devletlerin de önemli rolü vardır. . Özellikle 18.yy da Batılı Devletlerin Sanayi Devrimine geçmeleri ekonomilerinde kol gücünden makine gücüne geçmelerini sağlamış ve bu durum seri üretime neden olmuştur. Seri üretim tarzında üretilen mamülün maliyetini düşürebilmek için daha fazla ürün piyasaya sunan devletler Pazar arayışına girmişler ve aynı zamanda da girdikleri pazarda uzun dönemli tutunabilmek içinde cevheri geniş hammaddelere sahip olmak istemiştir. V.İ. Lenin, Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması isimli kitabında kapitalizmin bu noktada başladığını ve hammadde kaynaklarına sahip olma yarışının da Emperyalizme neden olduğunu belirtmiştir.¹¹ Özellikle Batının kendisine Pazar bulma yarışının bu ülkeleri sömürüye dayandığını ve kapitalizmin dünya siyasal tarihinde proleter bir devrimle yıkılamadığı müddetçe kendisine hayat sahası bulmaya devam edeceğini söylemiştir. Başarısız Devletler Birinci Dünya Savaşı sonrasında manda ve himaye yönetim rejimleri altında varlıklarını sürdürdüler fakat iki savaş arası dönemde bu devletlerin bağımsız ve kendilerine özgü bir siyasal formla yönetilmesine engel oldu. Çünkü bu devletlerin bir çoğu Birinci Dünya Savaşından yenik çıkan devletlerin revizyonist politikalarının tehdidi altındaydı. Fakat 1945 sonrası yapı içerisinde ki iki kurup arasında ki alan kazanma mücadelesini iyi kullanmışlar ve 1960'lı yıllarda dekolonizasyon süreci ile Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde üye olabilmüşler ve tarihlerinde ilk defa uluslararası arenada eski sömürge devletleri ile eşit siyasal statüye kavuşabilmişlerdir. Fakat BM'lere üye olmaları bu

¹⁰ Hobsbawm J. E., "Nations and Nationalism since 1780 Programe, Myth, Reality", Cambridge University Press, UK, 1992, s 35.

¹¹ Lenin V. İ., "Emperyalizm: Kapitalizmin en Yüksek Aşaması", Evrensel Basım Yayım, 2001, s. 54.

devletlerin uluslararası arenada ki seslerinin çıkmasında yeterli olmadı çünkü iki yüz yıldır alt ve üst yapıları sistematik bir şekilde sömürülmüş ve bu nedenle yönetim konusunda eksiklikleri bariz şekilde belli olmaya başlamıştır. Bu nedenle 1961 yılında Bağlantısızlar Hareketini kurmuşlar ve iki kutuplu dünyaya alternatif olabilecek bir yapı oluşturmuşlardır. 1990'lara kadar yapılanma üstü kapalıda olsa SSCB yanlısı bir politika izlemiştir. Bunda özellikle komünist ideolojinin sömürü karşıtı argümanlar sunması ve Batının yarattığı hayal kırıklıkları önemli bir rol oynamıştır. 1990'larda komünizmin çökmesiyle bu hareket liberalizmle karşı karşıya gelmiş ve liberalizmin meydan okumasıyla karşıkarşıya kalmıştır. Çünkü bu dönemde komünizmin çökmesiyle Huntington-vari bir demokrasi hareketleri yaygınlaşmış ve Liberalizm komünizm sonrası sisteme entegre olmaya çalışan ülkelere tek reçete olarak sunulmuştur.¹² Fakat Liberal politikaların iyi analiz edilmeden bu tür devletlere entegre edilmeye çalışılması bu ülkelerde çeşitli sorunlara neden olmuştur. Çoğu ülkenin refah seviyesinin ve daha demokratik değerlerle yönetilmesi beklenirken tam tersi bir etki göstermiş İç Savaşların çıkmasına neden olmuş ve bu ülkelerin çoğunun diktatör rejimleriyle yönetilmesine neden olmuştur. Batılı Ulus-Devletler bir anlamda kendi Frankenstein'nını yaratmıştır. 1990'larda Ulus-Devletler özellikle Başarısız Devletler ve bu devletlerden gelebilecek terörizm, göç, mülteci sorunu, sınır aşan suçlarla mücadele gibi konulara odaklanacak ve kendilerini bu noktada dönüşüme tabi tutmuşlardır. Analizin çıkış noktası da aslında burada başlamaktadır. Uluslararası İlişkiler için Ulus-Devlet başlıca analiz birimidir ve dış politika analizlerinin önemli bir kısmı Ulus-Devlet düzeyinde yapılmaktadır. Ulus-Devletin varlığının sorgulanması diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi Uluslararası ilişkiler disiplininde de önem arz etmektedir. Çünkü Uluslararası İlişkilerim primitif anlamdaki tanımında Uluslararası ilişkileri düzenleyen ve açıklamaya çalışan bir sosyal bilimdir. Fakat günümüzün koşulları gereği artık Ulus-Devletlerarasında ki ilişkiler tek boyutlu kalmakta ve günümüzde sıradan herhangi bir kişi bile Ulus-Devlet karşısında ki ilişkisi analizlere konu olabilmektedir. Bu durum özellikle Ulus-Devletin dış politika analizlerinde temel aktör olma konumunu sarsarken Ulus-Devletlerin geleceğine yönelik barkodlamayı da beraberinde getirmektedir. Ulus-Devlet'in geleceği bir sosyolog için farklı, bir ekonomist için farklı olabilir. Aynı şekilde Uluslararası İlişkiler için de bu durum farklıdır. Fakat uluslararası ilişkilerin kelime anlamı küresel ilişkiler olmadığı müddetçe Ulus-Devlet temel aktör olma vasfını sürdürmeye devam edecek ve Ulus-Devlet varlığını da devam ettirecektir. Özellikle disiplinin omurgasını oluşturan Uluslararası İlişkiler Teorilerine baktığımızda bu durum daha net bir şekilde anlaşılmaktadır. Uluslararası İlişkiler için Ulus-Devletin varlığını ve temel aktör olma vasfını sürdürmesine neden olan ve analizimizin de çerçevesini oluşturan bir diğer

¹² Huntington S., "Üçüncü Dalga Geç 20.yy da Demokratikleşme", Kilit Yayınevi, Ankara 2011, s. 204.

önemli unsur Güvenlik disiplinin gelişmesini sağlayan Güvenlik çalışmalarıdır. Güvenlik disiplini, Uluslararası İlişkiler’i oluşturan alt disiplinlerden biri olup Uluslararası İlişkiler terminolojisinin gelişmesinde önemli katkıları olmuştur. Günümüzde dahi Güvenlik Çalışmaları uluslararasıda ki ilişkilerin analizlerinde başvurulan önemli referans noktalarını oluşturmaktadır.

1.2 Güvenlik Kavramı

Günümüz insanoğlunun olmazsa olmaz ihtiyaçlarından biri olan güvenlik, ilk insanın varlığından itibaren her zaman aranan ve sert yaşam mücadelesinin sağlanmasında önemli bir öge olarak varlığını sürdürebilmeyi başaramıştır.¹³ Bu durumdan dolayı güvenlik arayışı dolaylı yoldan da olsa hem doğa bilimcileri hem de sosyal bilimciler tarafından incelenmeye değer bulunan kavram olarak varlığını sürdürmüştür. Fakat bizim için güvenliği önemli kılan unsur epistemolojik ve ontolojik anlamda bir disiplin türü olan Uluslararası İlişkilerin kendi rüştünü diğer sosyal bilimlere karşı ispat etmesinde önemli bir kavram olduğu gerçeğidir. Güvenlik çalışmaları Uluslararası İlişkiler disiplinin sadece kendine özgü literatürünün gelişmesine katkısı olmamış aynı zamanda güvenlik çalışmalarının çeşitlenmesiyle disiplinin multi-disiplin haline gelmesine de vesile olmuştur. Bu yüzden analizimizin amacı Güvenlik kavramından yola çıkarak güvenliğin geçirdiği tarihsel aşamaların saptanıp Siyaset Biliminden bağımsızlaşarak ayrı bir disiplin haline gelen Uluslararası İlişkilerin sahip olduğu teorik argümanlara katkısı incelenilecektir. Güvenlik çalışmalarının başlangıç noktası öncelikle Güvenlik kavramının tanımlanmasıyla başlar. Fakat güvenlik kavramı, sosyal bilimler içersinde “küreselleşme” kavramı gibi çok muğlak ve kesin olmayan bir tanımlamaya sahip. Bu durum güvenlik çalışmalarına yansımış ve güvenlik kavramı daha çok çalışmaların literatüre kattığı terimlerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Güvenlik kavramı sözlük anlamı olarak en genel biçimde tehditlerden, korkularda ve tehlikelerden uzak olma anlamına gelmektedir. Bu bağlamda bir kimsenin yada birimin güvende olması iki koşula bağlıdır: Eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması ve eğer böyle bir tehdit varsa tehdiye maruz kalanın rasyonel bir maliyetle bu tehdidi savuşturma kapasitesine sahip olmasıdır.¹⁴ Diğer bir anlamda güvenlik, tehdit veya tehlike durumunun minimum düzeyde olmasıdır. Güvenlik kavramına yönelik tanımlamalara bakıldığında çok farklı yaklaşımların ortaya çıktığı görülmektedir. Böylesi bir farklılaşmanın pek çok nedeni vardır. Bunlar arasında iki ana neden öne çıkmaktadır. Öncelikle kavram, tarihsel süreçte farklı algılamalara sebep olacak şekilde değişkenlik arz etmektedir. Çünkü zamanın getirdiği yeni paradigmlar güvenlik

¹³ Karabulut B.,”Güvenlik Küreselleşme sürecinde Güvenliği Yeniden düşünmek”, Barış Kitap, Ankara, 2011, s. 7.

¹⁴ Karabulut, a.g.e., s. 8.

tanımlamalarının değişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Diğer bir neden ise kavramın nereden bakıldığına(ideolojik veya teorik bakış açıları, ülkesel farklılar, tanımlayanın kişisel görüşleri vb.) bağlı olarak şekillenmesidir. Bu nedenden dolayı Güvenlik ile ilgili görüşler, politikalar, tavırlar, inançlar ve beklentiler dünya siyasetinin işleyişi ile ilgili farklı teorik yaklaşımların izlerini taşımak durumundadır. Farklı teorik ve kavramsal yaklaşımlar, insan topluluklarının oluşumunda etkili sosyal ve siyasal yapılar, süreçler ve etkili aktörler konusunda farklı görüş bildirirler ve bu teorik farklılıklar haliyle insanların yaşamsal beklentilerini ve tehdit algılarını şekillendirirler.¹⁵ Gıda, barınma ve huzur içinde yaşama gibi ihtiyaçlar evrenseldir ama bunların dışında kalan ve savaş, barış, ulus, egemenlik, sınıfsal yapı, cinsiyet ve devlet gibi olgular siyasi ve teorik bakış açılarından bağımsız ve evrensel olamazlar. Genel olarak ifade edersek her teori öncelikle güven altına alınacak bir nesne varsayar, kendisine karşı tedbir alınacak güvenlik tehditlerini belirler, daha sonra güvenliği sağlayacak nesne ve aktörü açıklar ve en sonda da güvenliğin nasıl sağlanacağına dair politikalara işaret eder. Teorilerde Güvenlik bu biçimde oluşturulmaya çalışılsa da aslında bu durum güvenlik çalışmalarının bel kemiğini oluşturan ve güvenlik analizini kolaylaştıran “Kimin Güvenliği, Neyden Dolayı, Kime Karşı, Nasıl Sağlanacağı” sorularında da yanıt aranmaktadır. Bu nedenle tek ve ortak bir güvenlik tanımlaması yapmak zordur. Bunu kavramadan, yani sadece her yer ve zamanda kullanılacak genel bir güvenlik anlayışı ya kendi teorik yaklaşımını saklar veya daha kötüsü bu teorik yaklaşımın farkında olmayan bir anlayışa sahip olduğunu gösterir. David Baldwin’e göre güvenliğin farklı tanımlamalarının ortaya konması iki açıdan önem arz etmektedir. Birinci olarak, bir güvenlik politikasının diğeri ile karşılaştırılmasını kolaylaştırarak, rasyonel politika analizine katkıda bulunmaktadır. İkinci olarak da birbirinden farklı görüşlere sahip olanlar arasında ortak bir temel oluşturarak, bilimsel iletişimi kolaylaştırmaktadır.¹⁶ Güvenlik kavramı pek çok düşünür tarafından farklı tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları ise:

Arnold Wolfers: “Güvenlik, objektif anlamda eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması, subjektif anlamda ise bu değerlere yönelik bir saldırı olacağı korkusu taşımamaktır.”¹⁷

Carlo Masala:” Güvenlik, bir devletin vatandaşlarının hayat standartlarını düşürmeye yönelik tehditler ve hükümetlerin ve hükümet dışı birimlerin karar alma seçeneklerini daraltan tehditlerle mücadeledir.”¹⁸

¹⁵ Karabulut, a.g.e., s. 9.

¹⁶ David A. Baldwin, “Güvenlik Kavramı”, Çiğdem ŞAHİN (Çev.), Uluslararası Güvenlik Sorunları, Kamer Kasım ve Zerrin A. Bakan (Ed.), Ankara, ASAM Yayınları, 2004, s.2.

¹⁷ Barry Buzan, “People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in Post-Cold War Era”, News York , Harvester Wheatsheaf, 1991, s.17.

¹⁸ Carlo Masala, “Demographic Pressure and Ecological Restraints: The Case of Meditterian”, International Security Challenges in a Changing World, Kurt R. Spillman and Joachim Krause (Ed.), Bern, Peter Lang, 1999, s.80.

Richard Ulman: "Güvenlik, bireylerin, hükümet dışı birimlerin, grupların ya da devletlerin sahip oldukları değerlere ya da yaşam standartlarına yönelik bir saldırı ya da tehdidin olmadığı durumdur."¹⁹

Thomas F. Homer-Dixon: "Güvenlik, bireylerin fiziksel, sosyal ve ekonomik refahlarının korunmasıdır."²⁰

John E. Marz: "Güvenlik, zarar verici tehlikelerden göreceli olarak uzak olmaktır."²¹

Muhammed Ayoob: "Güvenlik, devletlerin sahip olduğu değerlere, ülkesel ve kuramsal yapıya ve rejime yönelik herhangi bir tehdidin olmaması durumudur."²²

Böylesi bir farklılaşmanın temel sebebi güvenliğin göreceli bir kavram olmasıdır. Düşünürlerin ideolojik ve bilimsel bakış açıları veya tanımlamanın yapıldığı zaman ve mekân gibi faktörler farklı tanımlamaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Fakat Arnold Wolfers'ın güvenliği "objektif" ve "subjektif" güvenlik olarak iki ayrı kategoriye ayırması literatürde genel kabul görmüş bir yaklaşımdır.²³

¹⁹ Marc A. Levy, "Is the Environmental a National Security Issue ?", International Security, Vol.20. No. 2, Fall 2005, 1999, s.40.

²⁰ Thomas F. Homer-Dixon, "On The Threshold – Environmental Changes as Cause of Acute Conflict", Global Dangers –Changing Dimensions of International Security-, Sean M. Lynn Jones and Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, s.44.

²¹ Buzan, a.g.e., s.16.

²² Mohammed Ayoob, "Security in the Third World: searching forth the Core Variable", Seeking Security and Development –The Impact of Military Spending and Arms Transfers -, Norman A. Graham (Ed.), USA, Lynce Reinner Publishers, 1994, ss. 15-28, s. 15-16.

²³ Karabulut, a.g.e., s. 9.

İKİNCİ BÖLÜM

I. DÜNYA ve II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜVENLİK KAVRAMI

2.1 İdealizm Çerçevesinde Güvenlik Kavramı ve Sonuçları

28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya - Macaristan veliahdı Arşidük Francois Ferdinand'ın, Sırp milliyetçi Kare El mensubu Gavrilo Princip tarafından suikast sonucu öldürülmesiyle başlayan ve 11 Kasım 1918 tarihinde Almanya'nın ateşkes antlaşmasını kabul etmesiyle fiilen son bulan Birinci Dünya Savaşı, insanoğlunun daha önceki yaşam tecrübesinde hiç şahit olmadığı felaketlerin savaşıdır. 14 milyon insan yaşamını kaybetmiş ve dönemin önemli güç merkezleri olan Avusturya – Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu gibi Monark yapılanmalar tarihten silinmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı korku ve endişe ortamı insanoğlunun kendi varlığının nedenselliğini sorgulamaya başlamasına neden olmuş ve beklide 1648 ve 1815 düzenlemeleri sonrası ilk kez evrensel barış söylemleri zirve yapmaya başlamıştır. Evrensel Barış söylemleri başta Avrupa olmak üzere dönemin en önemli gücü haline gelen Amerika Birleşik Devletleri'nde önemli taraftar bulmuş ve daimi sağlanabilmesi için gereken entelektüel alt yapının araştırılması dönemin güvenlik çalışmalarına damga vurmuştur. Birinci Dünya Savaşının itilaf Devletleri lehine bitmesini sağlayan ABD, savaş sonrası uluslararası siyasal yapının bir daha büyük bir çatışma ortamına girmemesi için yapılacak uygulamaları Bizim için bu savaşı önemli kılan bir diğer husus şüphesiz 14 madde ile açıklamaya gitmiştir. Bu maddeler dönemin ABD başkanı Woodrow Wilson tarafından deklare edilmiş, gizli anlaşmaların yasaklanması, self determinasyon ilkesi, manda ve himaye yönetim biçimleri, kamuoyunun dahil olduğu bir diplomasi ve uluslararası örgütlerin önemini anlatan ilkelerde istikrarlı ve sistematik barışın nasıl sağlanacağı konusunda döneme damgasını vurmaya başlamıştır. Bu dönemde güvenlik çalışmalarına damga vuran en önemli konu Daimi Barışın nasıl tesis edileceğini konusu 10 Ocak 1920'de İsviçre'de Milletler Cemiyetinin kurulmasıyla daha sistematik hale gelmişti. Milletler Cemiyetinin kuruluş misakına baktığımız zaman şu maddeler dönemin güvenlik kaygısını anlatması bakımından önem arz etmektedir:

1. *Cemiyete üye kabulü Genel Kurulun üçte iki çoğunluğunun kararıyla olacaktır (Madde 1).*
2. *Cemiyet, bir Genel Kurul, bir Konsey ve bunlara yardım eden bir Sürekli Sekreterlikten oluşacaktır (Madde 2).*
3. *Cemiyet üyeleri, barışın sürekliliğini sağlamak için, ulusal silahların en düşük bir düzeye indirilmesi zorunluluğunu kabul ediyorlardı (Madde 8).*

4. *Cemiyet, üyeleri arasındaki çıkacak anlaşmazlıklarda hakemlik yapabilecek ya da bunları Konsey'de inceleyecekti (Madde 12).*
5. *Barışın sürekliliğini sağlayan hakemlik antlaşmaları gibi uluslararası yükümlülükler ve Monroe Doktrini gibi bölgesel anlaşmalar, bu sözleşme'nin hiçbir hükmüyle bağdaşmaz sayılmayacaktı (Madde 21).*
6. *Savaştan sonra bağımsızlığına kavuşan ve kendi kendilerini yönetme yeteneğinden henüz yoksun halkların oturduğu ülkelere, kendi kendilerini yönetmeye yetenekli olacakları zamana kadar, cemiyet adına yönetimlerine bir mandatör seçilebilecekti (Madde 22).²⁴*

Milletler Cemiyeti'nin kuruluş misakındaki bu maddeler örgütün kalıcı bir dünya barışı sağlamaya yönelik adımlarını göstermesi bakımından önemlidir. Fakat dönemin siyasi yapısı daimi barışın sağlanabilmesi için çok taraflı başka sözleşmelere de ihtiyaç duymuştur. 1922 yılında Londra ve Washington Deniz Silahsızlanma sözleşmeleri hayata geçirilmiş ve ayrıca aynı yıl içerisinde Milletler Cemiyeti çatısı altında Uluslararası Sürekli Adalet Divanı kurulmuştur. Özellikle bu divanın amacı kalıcı barışın önündeki tehlikeleri uluslararası normlar çerçevesinde uygulanmasını gözetmesi Milletler Cemiyeti'nin caydırıcılık gücüne önemli bir katkı sağlamıştır. 1924 Davies Planı (Almanya ve Fransa arasında ki tazminat meselesinin çözülmesi), 1925 Cenevre Protokolü (Boğucu, zehirleyici ve benzer gazların ve bakteriyolojik araçların savaşta kullanımının yasaklanmasına ilişkin protokol) , 1925 Lacorno Andlaşması (Fransa, Almanya ve Belçika arasında ki sınır sorunlarının çözülmesi) 1928 Briand-Kellog Paktı (Uluslararası Mücadelede savaşa başvurulmasını yasaklayan andlaşma), 1929 Litvonov Protokolü (SSCB'nin komşularıyla yaptığı anlaşma olup savaşın dış politik amaç için bir araç olarak kullanılmasını yasaklayan belge) ve 1929 Young Planı (Almanya'nın itilaf devletlerine olan borcunun ABD gözetimi altında yeniden gözden geçirilmesi) ile bu dönemdeki daimi barışın sağlanmasında önemli katkılar sağlamışlardır. Şüphesiz bu anlaşmaların ortaya çıkmasında dönemin siyasetçilerini etkileyen önemli entelektüel alt yapıda mevcuttu. Özellikle dönemin güvenlik çalışmalarında daha çok insan özünün doğası tartışılmıştır. Çünkü bir anlamda büyük savaş sonrası varlık amacını sorgulamaya başlayan insanoğlu özellikle antik Yunan(Zenon ve Seneca) ve doğu mitolojilerinde (Ahimsa Öğretisi) aradıkları cevabı bulabilmişlerdir. Stoa okulunun kurucusu olan Zenon'a göre; insanların zorunlu olarak bir arada yaşamalarından dolayı bazı kurumları tesis etmek zorundadırlar. Bu kurumların temelinde sevgi ve güven yer alır. İnsan sosyal bir hayvan olduğu için bazı ihtiyaçlarını karşılamak için bir arada yaşamak zorundadır. Seneca

²⁴ http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp, [01.09.2011].

ise savaş ve bağlantı arasında ilk bağlantıyı kuran önemli bir Romalı düşünürdür. Seneca'ya göre insanlar savaş meydanlarında da ruhlarında var olan ahlaki erdemi gösterebilmelidirler. Daimi barışı savununlar şüphesiz kendi düşünce temellerini bu düşünürlere dayandırsa da şüphesiz ana referans kaynaklarını Hollanda ve Prusya'da bulacaklardır. Günümüz modern uluslararası Hukukun kurucu babası olarak kabul edilen Hollandalı Hugo Grotius, Savaş ve Barış Hukuku adlı eserinde savaşı uluslararası toplumun doğal durumunun bir parçası olarak sunar.²⁵ Onun görüşüne göre devletlerarasında savaşa yol açmayacak hiçbir anlaşmazlık yoktur. Savaş durumunun yanında barış durumu da vardır. Savaş uluslararası ilişkilerin doğal bir parçası olduğu için savaş durumu devletlerarası ilişkileri düzenleyen kuralların olması değildir. Grotius için savaş durumu da, barış durumu gibi kurallara tabidir. Grotius savaşı devletler hukukuna uygun görür ve pozitivizmi savunan Hıristiyan ahlakçı düşünürlere karşı çıkar. Grotius, devletlerin savaşa ancak bir haklı sebep (meşru müdafaa) halinde başvurulmasını kabul eder.²⁶ Grotius, Denizlerin Serbestliği adlı eserinde de açık denizlerin hiçbir devletin tekelinde olmaması gerektiğini belirtmekte ve devletlerin açık denizlerin serbest kullanılmasını sağlayacak normlarla düzenin ve istikrarın sağlanabileceğini belirlemiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası ebedi barışı arayanların belki de en önemli referans kaynağı Prusyalı Immanuel Kant olmuştur. Kant'ın Daimi Barış adlı eserine baktığımızda aslında Wilson'un Milletler Cemiyetini kurma felsefesini kolaylıkla anlayabiliriz.²⁷ Kant'a göre uluslararası düzeyde uyum sağlanmadığı sürece, devletlerin iç politikalarıyla ilgili sorunların tam olarak çözümlenmesi mümkün olmayacaktır. Uluslararası düzeyde uyumu sağlamak amacıyla bir dizi kurallara dayalı olan bir barış önermektedir.²⁸ Bu kurallar, devletler için hukuki yükümlülükler olmamakla birlikte, ancak ciddi olarak barış amacı edinen devletler için ahlaki yükümlülük teşkil eden kurallardır. Kant uluslararası barış ortamına, güçlerin ayrımı ilkesine bağlı cumhuriyetlerin kurulmasının katkıda bulunacağına inanmaktadır. Bu devletler barış yönelik federasyonlar oluşturacaklardır. Bu federasyonlar diğer devletlerden gelecek olan ziyaretçilere hoşgörülü davranacaklar ve bir tür dünya vatandaşlığını tanımlayacak haklar geliştirecektir. Kant, dünya tarihinin dinamiklerinin, ticaret ve savaşın, devletleri barışa yönelteceğini düşünmektedir. Kant daimi barışın sağlanması için altı ana madde saymış ve ayrıca bu maddelere ek olarak olmazsa olmaz üç madde eklemiştir.

²⁵ Williams H., Evans T., "Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme", Phonix Yayınları, Ankara 2007, s. 121.

²⁶ Williams H., Evans T., a.g.e., s. 121.

²⁷ Tannenbaum D., Schultz D., "Siyasi Düşünce Tarihi Filozoflar ve Fikirleri(Çev. Fatih Demirci)", Adres Yayınları, Ankara, 2006, s. 348-353.

²⁸ Tannenbaum D., Schultz D., a.g.e., s 349.

“1. İlerde bozulması düşünölen gizli barış anlaşmaları yasaklanmalıdır.

2. Hiçbir devletin başka bir devletin toprağını ilhak edecek uygulamalara girişmemelidir.

3. Savaş durumunda kullanılan daimi ordular kademeli olarak kaldırılmalıdır.

4. devletlerin birbirleriyle rekabette diğere devleti saf dışı bırakmak için uygulanan iç borçlanma ortadan kaldırılmalıdır.

5. Hiçbir devlet başka bir devletin iç işlerine ve anayasal kurumlarının işleyişine müdahil olmamalıdır.

6. Devletler birbirlerinin güveninin sarsacak hamle ve girişimlerde bulunmamalıdır.

Kant’ın bu maddelere ek olarak belirttiğı diğere olmazsa olmaz koşullar ise;

1. Her devlet cumhuriyetçi bir anayasa ile yönetilmelidir.

2. Uluslararası normlar bağımsız devletlerden oluşan bir federasyonu temel alacaktır.

3. Evrensel Vatandaş (Kozmopolitizm) düşüncesi yaygınlaştırılmalıdır.”²⁹

Kant’ın bu ilkleri 1920 yılında kurulan Milletler Cemiyeti ile hayata geçirilmeye çalışılmıştır. ABD başkanı Wilson’un uygulamaya çalıştığı bir önemli kavram ise Kollektif Güvenlik kavramıdır. Wilson’a göre Birinci Dünya Savaşı gibi bir trajedinin bir daha yaşanmaması için devletler arasında kurulacak askeri veya siyasi rejimlerin, devletlerin belli çıkarlar çerçevesinde bir araya gelmelerini vesile olmasını sağlamakla birlikte aynı zamanda da savaşın çıkmasına neden olan eski güç dengesi yaklaşımlarını (1648 ve 1815) ortadan kaldırarak ve barışçıl bir dünya düzeninin kurulmasına öncülük ederek savaşları imkânsız kılacaktır.³⁰ Wilson her ne kadar dönemin dış politika paradigmasında haklı olduğunu kanıtlamaya çalışsa da ilerleyen dönemlerde yanıldığını çok acı bir tablo karşısında anlayacaktır.

2.2 Realist Argümanlar Çerçevesinde Güvenlik Kavramı ve Sonuçları

Birinci Dünya Savaşı’nın bizim için incelenmeye değer kılan yukarıda anlattıklarımızdan ziyade epistemolojik ve ontolojik anlamda bir disiplin türü olan

²⁹ Williams H., Evans T., “Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme”, Phonix Yayınları, Ankara 2007, s. 166-178.

³⁰ Sander O., “Siyasi Tarih 1918-1994”, İmge Kitabevi, Ankara, 2005, s. 34.

Uluslararası İlişkilerin de Siyaset Biliminden kopup kendisine özgü metodolojisini oluşturmasıdır. Özellikle disiplinin ayrı bir kimlik kazanması Birinci Dünya Savaşı sonrası başta Avrupa’da olmak üzere ABD üniversitelerinde kürsülerin açılmasıyla kendi rüştünü ispat etmeye başlayan Uluslararası İlişkiler bugün diğer sosyal bilimler içerisinde ki varlığını sürdürmektedir.³¹ Özellikle disiplinin siyaset bilimden ayrılmasına vesile olan İdealizm-Realizm tartışması (birinci büyük tartışma) bu dönemde ki mevcut tartışmalarla ortaya çıkmıştır. Realistler, yukarda argümanlarını saydığımız zümreyi İdealist(ütopyacı) olarak pejoratif bir biçimde adlandırmıştır. Realistler için yukarda ki düşünceler hayal ürününden başka bir şey değildi. İdealist zümre gibi realist zümrede argümanlarını açıklamaya insan doğasından başlarlar ve idealistlere göre entelektüel alt yapıları daha çok taraftar bulmaktadır. Realistlere göre insanoğlu özü itibariyle güç, çıkar, hırs ve entrika peşinde koşar. Realist argümanın entelektüel temeli Thucydides’in Pelopenezya Savaşı adlı eseriyle başlar. Thucydides Atinalı bir komutan olarak Sparta’ya karşı mücadele vermiş ve bu mücadeleyi anlattığı eseriyle de realistler için önemli bir isim haline gelmiştir. Thucydides, Pelopenezya Savaşı adlı eserinin beşinci bölümü olan Melian diyalogu adlı bölümünde Atina’nın öncülüğünde Pers saldırılarına karşı kurulan bugünkü NATO vari bir birlik olan Attiko-Delos Birliğinin içerisinde Atina’nın hızlı bir şekilde güç kazanmaya başlamasının Sparta’nın bu durumu tehdit olarak algılamasıyla iki kent devleti arasında savaşa neden olduğunu beyan etmiş ve güç dengesi kavramının doğmasına neden olmuştur.³² Thucydides’e göre Attiko-Delos birliğinde hazine Atina’nın kontrolüne geçmiştir. Birliğin hazinesi sayesinde ordu sayısını artıran Atina’nın Ege Adaları üzerinde ki üstünlüğü, deniz ticaretinden önemli gelir kaynağına bağlı olan ve birlik içerisinde savaşkan özelliklere sahip olan Spartalılar kendilerini Atina’nın boyunduruğu altına girme endişesi taşıdılar. Bu nedenle ilk saldırıyı onlar gerçekleştirdi. Pelopenezya savaşında Atina büyük yara aldı ve Sparta eski gücüne güç kattı. 27 yıl süren savaşın ilk yıllarında askeri başarısızlığı nedeniyle Atina ordusundan atılan Thucydides, savaşı tarafsız ve yalın bir biçimde anlatmasıyla sadece Realistler için iyi bir referans kaynağı olmakla kalmamış aynı zamanda da tarih felsefesi ve tarih çalışmaları içinde önemli bir referans kaynağı olmuştur.³³ Belki tarihçiler için tarihin babası Herodot olabilir ama Uluslararası İlişkiler için tarihin babası Thucydides’dir. Thucydides’in görüşlerine bir başka perspektiften bakan kişi M.Ö. 4.yy. da günümüz Hindistan’ında ortaya çıkmıştır.. Realistlerin, Hindistan da buldukları isim ve beklide doğunun Makyavellisi olarak nitelendirebileceğimiz Kautilya’dır. Kautilya Arthashastra adlı eserinde devlet stratejisi,

³¹ Eralp Atilla, Devlet, Sistem, Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s, 57-99.

³² Viotti P., Kauppi M., “International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism” New York Macmillan Publishing Company, New York, 1999, s 127.

³³ Viotti P., Kauppi M., a.g.e., s. 128.

ekonomi politikası ve askeri stratejiyi konularından bahsetmiştir. Dönemin Hindistan kralına yazılan eserinde devletin nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda bilgiler vermiş ve kralın normal insan ahlaki davranışlarına sahip olmasının çok da mantıklım olmadığını belirtmiştir. Kral duygusuz oldukça Hindistan toprak üzerinde ki varlığını sürdürecektir. Realistler için, modern öncesi düşünce temelleri bunlardı. Fakat Realistler argümanlar 15 ve 16.yy'dan itibaren ana damara sahip olacaklardır. Bu argümanlardan ilki İtalyan kent devletlerinin siyasi bir birlik kuması yönünde isteğini her fırsatta dile getiren ve papalık otoritesinin devlet otoritesi altında olması gerektiğini savunan Niccolo Machiavelli'dir. Machiavelli'nin siyasi düşüncü geleneksel ahlak ile ilişkisini kesmiş bir devlet adamlığı türünün savunuculuğunu yaparak Hıristiyan geleneğinden bir kopuşu temsil eder. Machiavelli bir devletin hedeflerine ulaşmasında gücün akılcı kullanımı sorunu ile uğraşır. İtalya ve Roma tarihinden yola çıkarak kendisi için en yararlı sonucu zekice hesaplarla elde etmeye uğraşan ve davranışlarının siyasi sonuçları ile değerlendiren Prens görüşünü ortaya atar.³⁴ Machiavelli'nin siyasi kurumları Uluslararası İlişkilerde ki Realist argümana ilham kaynağı olmuştur. İnsan doğasına ilişkin kuşkucu yaklaşımı siyasi düşünce ve davranışı büyük ölçüde etkilemiş, sert ve şaşırtıcı öğütlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Machiavelli'ye göre Prens, insanların kişisel ilişkilerini kurarken sahip olması gereken evrensel ahlak yasalarına uymak zorunda değildir. Prens bir tilki kadar kurnaz ve bir aslan kadar korkutucu olmalıdır. Tilki olmalıdır çünkü hasımlarını akıl oyunları ile yenebilmeli ve gerektiğinde onları arkalarından bıçaklamalıdır. Aslan olmalıdır çünkü hasımları bu korku ile ona yaklaşmamalı ve kendi haklıda bu korku ile ona itaat edeceklerdir. Machiavelli'ye göre bir Prens korku yaratamazsa devleti yönetemez. Machiavelli ayrıca Prens adlı eserinde bahsettiği bir diğer önemli noktada kralların paralı askerler savaşa girmesinden ziyade kendi ulusal ordularını kurması gerektiğini ilk kez dile getirmesiydi. Machiavelli, böylece kralın daha fazla güçleneceğini ve düşmanlarını savaş meydanında daha kolay bozguna uğratacağını belirtmiştir.³⁵ Realist argümanı savunanların Machiavelli'den sonra ki bir diğer referans kaynağı İngiliz Thomas Hobbes'dur. Hobbes tam bir materyalisttir. İnsanları, kendi koruma güdüsüyle hareket eden makineler olarak görür. Hobbes'a göre insan ırkının doğal durumu herkesin birbiriyle savaş haline olduğu durumdur.³⁶ Kuralları uygulayacak bir gücün yokluğunda insan yaşamı tehlikeli ve fazlasıyla önceden kestirilemezdir. Hobbes, bu duruma en rasyonel cevabın herkesi saygıyla karışık bir korku içinde tutacak çok büyük bir gücün yaratılması olduğunu söyler, bu güçte Leviathan'dır. Ama şaşırtıcı bir biçimde Hobbes, ulusların arasındaki anarşi durumuna en iyi cevabın dünya hükümeti olduğunu kabul etmez. Doğal düzende insanların birbiriyle

³⁴ Tannenbaum D., Schultz D., a.g.e., s. 172.

³⁵ Tannenbaum D., Schultz D., a.g.e., s. 167-193.

³⁶ Tannenbaum D., Schultz D., a.g.e., s. 235-255.

olan ilişkilerinde normların olması gerektiğini çünkü insan, insanın kurdudur. Bu nedenle kişisel ilişkilerde güç, çıkar ve şöhret olma arzusu ön plana çıkar ve bu durum kaosa neden olur. Bu nedenle Leviathan, devlet olmalı ve insanların doğal hukuk şartlarına göre yönetmelidir.³⁷ Realistler Hobbes'dan sonra kendilerini dönemin Prusya'sında Hegel ve Clausewitz 'de bulacaklardır. Hegel, Alman düşünce tarihinin Kant'dan sonra ki en önemli düşünürüdür. Hegel, iç ve uluslararası siyasette önemli ölçüde devletçi bir görüşe dayanmaktadır. Hegel, bireysel özgürlüğün tam olarak yalnızca devlet aracılığıyla gerçekleştirilebileceğini kabul eder.³⁸ Her birey amaçlarına uygun sivil toplum şartları altında, ait olduğu ekonomik sınıf içinde, meşru olarak ulaşmaya çalışabilir, fakat bu belirli amaçların takibi, devletin daha yüksek amaçlarına göre ikincil olmak zorundadır. Hegel, devleti kendi iradesinin dışında sayan birey fikrine sahip değildi. Ahlaki anlamda, devlet bireyden önce gelir. Hegel, bu devletçiliği uluslararası ilişkilere, uluslararası hukuku tam olarak bağlayıcı bir güç olarak algılamayarak aktarır. Devletin tikelliği, onun kendi kaderi üzerinde son söz sahibi olarak davranmasını gerektirir. Savaş, böyle bir uluslararası düzen içinde her zaman olabilecek bir şeydir ve tamamen şeytani olarak düşünülmemelidir. Savaşın yararlı iç etkileri de olabilir. Savaşın yararlı iç etkileri de olabilir. Uluslararası ilişkilerin gelişimi, tamamen devletlerin ve onların liderlerinin ellerinde değildir. Hegel, bu ilişkileri dünya tinine bağlı görür. Bu dünya tini, son hedefi olan özgürlüğe ulaşmak için devletlerin ve bireylerin büyük özverilere ihtiyaç duyabilir. Bu özgürlük, Hegel için Protestan ahlağında örneğini bulur. Hegel, Hukuk Felsefesinin Temel İlkeleri adlı eserinde, Devleti yüceltmek için onu tanrı'nın yeryüzü üzerinde ki gölgesi olarak tanımlamış ve savaşları da insanların kötü ruh kalıplarından arındırdığı için faydalı görmüştür.³⁹ Bir başka Prusyalı Clausewitz ise Savaş Üzerine adlı eserinde, savaşların sadece askerlere bırakılamayacak kadar ciddi bir iş olduğunu söyler. Savaş onun için devletlerarasındaki ilişkilerin yürütülmesinde kullanılan bir başka siyasal yöntemdir.⁴⁰ Clausewitz ayrıca eserinde kitlesel ve sınırlı savaş olgusunu ortaya koyarak devletin amaçları sınırlı olduğu için savaşlarında sınırlı yapılacağını belirtmiştir. Bu durum savaşı devletlerin dış politika aracı olarak kullanılmasına neden olmuştur. Yukarıdaki düşünürlerin görüşlerine tek baktığımızda İdealistlerin argümanlarının neden havada kaldığını kolaylıkla anlayabiliriz. Fakat yukarıda saydığımız hiçbir sim kendisini İdealist ve Realist olarak nitelendirmemiştir. Bu nitelendirme özellikle savaş sonrası ortaya çıkan disiplin tartışmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İngilizler için Uluslararası İlişkilerin kurucu babası olarak

³⁷ Tannenbaum D., Schultz D., a.g.e., s. 235-255.

³⁸ Yalvaç F., "Hegel'in Uluslararası İlişkiler Kuramı: Dünya tini, Devlet ve Savaş", Phonix Yayınları, Ankara, 2008, s 69-79.

³⁹ Yalvaç, a.g.e., s.92-104.

⁴⁰ Williams, Evans T., a.g.e., s.201-227.

kabul edilen E.H. Carr, Yirmi Yıl Krizi 1919-1939 adlı eserinde daimi barışı arayanları Ütopycacı hayalperestler olarak nitelendirmiş ve Realist argümanların bir öteki düşünce bulmasında önemli bir referans kaynağını ortaya koymuştur.⁴¹ Carr'a göre çıkarların uyumu ya da evrensel insanlık toplumu gibi kozmopolit bir düşünceye yapılan tüm başvurular, aslında nasıllarsa öyle anlaşılmalıydılar: kişinin kendi görüşlerini, sanki bunlar herkesin çıkarınaymış gibi sunmalarını bir hükmetme girişimi olduğunu söylemiştir. Carr'a göre ütopyacılar olan mevcut durumu analiz etmek yerine olması gerek yapıyı analiz ettikleri için hayal kırıklığına uğramışlardır. Çünkü Milletler Cemiyeti istenilen ve arzulanan sistemi sağlayamamış ve iki savaş arası dönemde çok ciddi insani krizlerin çıkmasına engel olamamıştır. İlk kriz 1929 ekonomik bunalımda gösterilen başarısızlıkla başladı. Carr'a göre evet insanlar artık savaş çıkmasını istemiyorlardı fakat ağır ekonomik bunalım onları bir tepki veremeye itiyordu bu da savaşları tetiklemekteydi. Avrupa'da Nasyonellerin yükselişi bu krizle hayat buldu. Birinci Dünya Savaşı'nda kandırılan İtalya'da Kara Gömlekliler, Almanya'da ise Versay'ın ağır şartları altında ezilen Nasyonal Sosyalistler iktidara geldi. Carr'a göre İkinci Dünya Savaşı'nın provası 1936'da İspanya İç Savaşı'nda yapıldı. Avrupa'daki milliyetçilerin desteğini alan General Franco ülkede ki egemenliğini ilan etti ve iç savaştan galip çıktı. Milletler Cemiyeti ise bu krizlere hiçbir tepki veremedi. Çünkü uygulayabilecek herhangi bir yaptırım gücü yoktu. Ayrıca bu cemiyetin bir ABD projesi olmasına rağmen ABD'nin hala dahil bile olmaması cemiyetin karizmasını olumsuz etkilemekteydi. Cemiyet içinde Fransa ile tek başına kalan İngiltere sadece kendi çıkarları doğrultusunda cemiyeti kullanması başka devletlerinde cemiyete olan inancını kaybetmesine neden olmuştur. Milletler Cemiyeti'nin bu dönemdeki etkinsizliği Japonya'nın Mançurya'yı, İtalya'nın Habeşistan'ı, ve SSCB'nin Finlandiya'yı işgal etmesini de tetiklemiştir. Bu krizlere yönelik ortak bir karar bile alamayan Millet Cemiyeti'nin geleceği zaten olamazdı ve 1939'da Almanya'nın Polonya'ya girmesiyle saf Daimi Barış düşüncesini savunanları tarihin karanlık sayfasına gömmüştür. Milletler Cemiyetinin başarısız olması Realist argümanların kanıtlanmasını göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü ilk tartışmanın taraftarları için cemiyet bir laboratuvar görevi görmüştü ve yapılan deneyler sonucu Realizm çok güçlü argümanlarla kendi rüşünü kanıtlamıştır. İdealistlere karşı Realist argümanları daha sistematik hale getiren ve Amerikalılar için Uluslararası İlişkilerin kurucu babası olarak kabul edilen Hans Morgenthau tarafından ortaya atılmıştır. Morgenthau Uluslar Arasında Siyaset adlı eserinde Realizmin altı temel ilkesini belirtmiş ve uluslararası siyaset teorisindeki hemen

⁴¹ Carr E. H., Yirmi Yıl Krizi 1919-1939(Çev. Can Cemgil), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 61-70.

hemen bütün lisans dersleri için başlangıç noktası haline gelmiştir.⁴² Ona göre uluslararası ilişkiler normatif moral ve idealist düşüncelerin, çalışmalar için bir rehber oluşturamayacağı, siyasi hayattın ayrı bir alanı olarak görülmelidir. Birbiriyle rekabet eden egemen devletlerin oluşturduğu, gücün geçerli olduğu bir dünyada her devletin görevi kendisinin fiziki, siyasi, ekonomik ve kültürel kimliğini koruyacak gerekli her önlemi almaya mecbur olduğunu belirtmiştir. Çünkü Morgenthau'ya göre uluslararası sistemde self-help ilkesi vardır ve bu nedenle her devlet kendi güvenliğinden kendi sorumludur. Birinci Dünya Savaşı sonrası realist argümanları savunanlarının metodolojisi ve literatüre olan katkıları daha fazla benimsendi ve bu durum bugünde varlığını sürdürmektedir.⁴³ Birinci büyük tartışma sonrasında realizme hep bir meydan okuma oldu fakat Realizmin argümanları her zaman dominant olma görevini sürdürdü.

---

⁴² Williams H., Evans T., a.g.e. s. 273-291.

⁴³ Williams H., Evans T., a.g.e., s. 273-291.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜVENLİK KAVRAMI

3.1 Gelenekselcilik –Davranışsalcılık Çerçevesinde Güvenlik Kavramı ve Sonuçları

1 Eylül 1939’da Almanya’nın Polonya’ya saldırmasıyla başlayan ve 14 Ağustos 1945’te Japonya’nın teslim olmasıyla sona eren tarihin en büyük çaplı savaşından sonra dönemin dört polis(en güçlü ve yeni düzeni sağlayabilecek) gücü devletini oluşturan Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Çin kendi aralarında yaptıkları anlaşma ve misaklarla 1945 sonrası uluslararası siyasal yapının oluşturulmasında öncü bir rol oynadılar.⁴⁴ Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı yıkımın psikolojisiyle kurulan ve aktif bir politika izleyemediği için şiddetle eleştirilen Milletler Cemiyeti yapısında bir oluşum kendisini Birleşmiş Milletler olarak evrimini gerçekleştirmiş ve bu dönemde sadece siyasi anlamda bir üst yapıların hakim olamayacağı fikri büyük destek görmüştür. Bu fikirlerden en önemlisi beklide 1945 sonra dünya siyasi ekonomik yapısından karşılıklı bağımlılığı artıran ve bugünde küreselleşmenin temellerinden birini oluşturan Bretton- Woods sistemi de bu dönemin sosyo psikolojik siyasi ortamından doğan yapının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemin kendine has bir diğer özelliği de Westphalian sonrası modern devletlerin Ulus Devlet formunda bir araya gelip ve çeşitli konularda işbirliği yapma noktasında önemli aşamalar kaydettiklerini söyleyebiliriz. 1944 Chicago Sivil Havacılık Sözleşmesi imzalanmış ve bu sözleşme ile

“... hava sahasının altında ki devletlere ‘kısıtlamasız ve tekelci egemenlik’ tanınmış, ancak her devlet kendi hava alanında egemenliğini kullanmakla beraber, tarifeye bağlı olmayan uçaklar önceden izin almak gerekmeksizin bağlı devletlerin ülkesine ya da ticari amaçlı olmayan durumlar dışında, duraksız transit uçuşlar yapabilmesi kararlaştırılmıştır...”⁴⁵

Bu döneme devletleri işbirliğine götüren bir diğer alan ise 1949 Cenevre Sözleşmeleridir. Cenevre sözleşmeleri İkinci Dünya Savaşından sonra uluslararası hukuk içersinde insan haklarının daha fazla korunmasını sağlayan dört sözleşmenin bir birleşimidir. 12 Nisan -12 Ağustos arasında imzalanan bu dört sözleşme şunlardır:

“ 1-) Kara savaşında yaralıların ve hastaların durumlarını iyileştirme sözleşmesi. 2-) Deniz savaşında yaralıların ve hastaların durumlarını iyileştirme sözleşmesi. 3-) Savaş tutsaklarına yapılacak işlemlere ilişkin sözleşme. 4-) Savaş zamanında sivil halkın korunmasına ilişkin sözleşme. Ayrıca bu sözleşmeden bir süre sonra 14 Mayıs 1954’te La

⁴⁴ Kissinger H., “Diplomasi”, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2006, s. 349.

⁴⁵ Sömezoglu F.” Uluslararası İlişkiler Sözlüğü”, Der Yayınları, İstanbul 2005, s. 186.

Hey'de 'Silahlı Çatışma Durumunda Kültür Varlıklarının Korunması Sözleşmesi' imzalanmıştır."⁴⁶

Dönemin Ulus-Devlet yapılarının karşılıklı işbirliğine önem vermesi bu yapının kendisinden önceki yapılardan ayrılmasına önemli bir referans kaynağını oluşturmaktadır. Bundan dolayı da kırk beş sonrası dünyanın yepyeni bir dünya olduğunu söyleyebiliriz. 1945 sonrası bugünkü Avrupa Birliğinin temellerini oluşturan David Mitrany'nin Fonksiyonalist yaklaşımı ve Ramification anlayışı, 1960 sonrası yaşanan Dekolonizasyon süreci ve başta bilgisayar olmak üzere teknolojik gelişmelerin hız kazanması dönemin Uluslararası İlişkiler anlayışını derinden etkilemiştir. Çünkü bu dönemde yaşanan paradigmlar başta Uluslararası İlişkiler olmak üzere diğer sosyal bilimleri de derinden etkilemiştir. Bu konjonktür Uluslararası İlişkileri, daha önce hiç olmadığı kadar literatürünü geliştirmiş ve bu zamana kadar Ulus-Devlet merkezli bir dış politika bürokrasisinin çalışmaları sorgulanmaya başlanmıştır. Analizimizin ana unsurunu oluşturan Ulus-Devlet ve onun bekasını sağlayan Milli Güvenlik politikalarının temeli bu dönemde atılmaya başlamıştır. Özellikle 20.yy'ın Jeopolitik tartışmaların bu dönemde yaşanması ve bu tartışmaların Milli Çıkar ve Milli Güvenlik politikaları ile çerçevesinin oluşturulması 1990'lara kadar sürecek olan baskın Ulus-Devlet anlayışını besleyecektir. Bu dönemi bizim için önemli yapan şüphesiz Güvenlik çalışmalarının da altın çağının yaşanmasıdır.⁴⁷ Daha önceki gibi toplu sıcak çatışmaların yaşanmadığı, Nükleer tehdit gibi bir unsurun caydırıcılık rolünün tartışılması, İstihbaratın bir bilim haline gelmeye başlaması, Oyun Teorilerinin Uluslararası İlişkilere entegre olması, günümüzün popüler çalışması haline gelen Terörizm çalışmaları ve Rejim(İdeoloji) Güvenliği çalışmaları bu dönemde başlamış ve güvenlik konusun da bu döneme kadar askeri bürokrasinin tekelinde değerlendirilmesi sorgulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde Ulus-Devlet destekli Güvenlik çalışmaları Think-Thank kuruluşları ile zirve yapmış ve dönemin konjoktürel yapısı analiz edilmeye çalışılmıştır.⁴⁸ 12 Mart 1947 Truman Doktrini'nin ilanı ile başlayan ve 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla bitecek olan bu dönem güvenlik çalışmaları için Westphalianvari bir etki yapmış ve Uluslararası İlişkiler disiplini derinden etkilemiştir. Bu bölümde dönemin Jeopolitik çalışmalardan yola çıkarak Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Devletin neden temel aktör olduğu analiz edilmeye çalışılacaktır. Bir sonraki bölümlerde ise dönemin Ulus-Devlet formasyonun dış politika analizlerinde temel aktör olmasını sağlamaştıran Milli Güvenlik, Silahlanma, Caydırma, Silahsızlanma ve Silahların Kontrolü konuları analiz edilecektir. Bir önceki döneme göre güvenlik literatürünün genişlemesi bu dönem için Güven Çalışmalarının Altın Çağı olarak da değerlendirilmesine

⁴⁶ Sözmezoğlu F. "Uluslararası İlişkiler Sözlüğü", Der Yayınları, İstanbul 2005, s. 187.

⁴⁷ Nye J., Sean M., "International Security Studies", International Security, Vol: 12 No:4, Bahar, s. 5-27.

⁴⁸ Nye J., Sean M., a.g.e., s. 25.

vesile olmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasını da Uluslararası İlişkiler'in epistemolojisine önemli katkılar sağlayan Davranışsalcı argümanların önemli katkısı olmuştur. 1950'li yıllarda askeri alanlarda kullanılmaya başlanan bilgisayar sayesinde datalar oluşturulmuş ve bu datalar sayesinde dış politika analizlerinde yukarıda saydığımız kavramlar çerçevesinde dış politika analizleri oluşturulmuştur. Daha sonra dönemin Ulus-Devlet formasyonuna ilk eleştirileri söyleyen Globalist Argümanlar analize dâhil edilecektir.

3.1.1 Jeopolitik Çalışmalar

Soğuk Savaş döneminin Uluslararası İlişkiler disiplinine kattığı en önemli konuların başında Jeopolitik çalışmaları gelmektedir. Jeopolitik 1940'ların sonlarından beri, ana dönem olarak 1970'leri saymazsak eğer, neredeyse unutulmaya yüz tutmuş bir yaklaşımdır aslında.⁴⁹ Jeopolitik çalışmalar Soğuk Savaş döneminde parlak günlerini yaşasa da aslında günümüz Uluslararası İlişkiler disiplinin entelektüel alt yapısının oluşturulmasını da önemli bir mirasa da sahiptir. 1939-1945 yılları arasına Nazi Almanyasının dış politik söylemlerini kurgularken faydalandığı Jeopolitik çalışmalar, toprak ilhakı ve revizyonist (değişimci) politikalarla birlikte anılması onu pejoratif bir kimliğe bürünmesine neden olmuştur.⁵⁰ Jeopolitik Çalışmalar daha çok coğrafya ve spesifik olarak siyasi coğrafya başlığı altında ele alınan bu yaklaşım, Uluslararası İlişkiler disiplinin doğması ile birlikte, bu disipline de en azından Realist yaklaşıma yakın duran, analize devlet, ulus ve güç gibi kavramları merkeze alan, özellikle güvenlikçi, stratejist ve militarist kesimlerce hiç de azımsanmayacak bir ilgi görmüştür.⁵¹ Bu ilgi maalesef Realizm veya Neo-Realizm gibi ayrı bir teorik çalışma olarak görülmemiş ve Jeopolitik çalışmalar teori dışı bırakılıp Bilimsi- Sahte Bilim – Bilime Benzemeyen paradigmlar içerisinde değerlendirilmiştir.⁵² Jeopolitik çalışmaları teori olarak görülmesi de epistemolojik ve ontolojik anlamda bir disiplin türü olan Uluslararası İlişkilerin analiz edilmesinde önemli rol oynayan Dış Politika Analizi alanında önemli bir rol oynamaktadır. Dış Politika Analizinde, özellikle Westphalian sonrası yapının egemeni olan Ulus-Devlet (Modern-Devlet) birimlerinin kendi aralarında ki ilişkilerini anlamamızda Jeopolitik Çalışmaları önemli referans kaynaklarını oluşturmaktadır. Gerçekten de çevresel faktörlerin sadece bir ülkenin dış politikasını belirlemekle kalmadığı, insanlık tarihi boyunca tüm toplumları ve bütün siyasi eylem, işlem biçimleri de derinden etkilediği genel olarak

⁴⁹ Çalış Şaban, Özlük Erdem, Jeo-Politik: mekanın Siyasallaştırılması ve Suistimali, Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye', Dağı Zeynep (Ed.), İstanbul 2007, s 153.

⁵⁰ Geoffrey P., "Geopolitics. Past, Present And Future", Pinter, 1998, s. 9.

⁵¹ Çalış, Özlük, a.g.e. s. 153.

⁵² Morgenthau H." Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace", Alfred Knopf Press, New York, 1997, s.158.

herkes tarafından da biliniyor.⁵³ Bu bağlamda Platon'dan İbn-i Haldun'a, Bodin'den Montesquie'ye kadar bir çok siyaset felsefecisi çevresel koşulların ve bu bağlamda da mesela iklimin birey ve toplumlar üzerinde ki muhtemel etkileri üzerinde durmuşlar, zaman zaman politika yapımcıların konunun ehemmiyetine dikkatlerini de çekmeye çalışmışlardır.⁵⁴ Atinalı tarihçi Thucydides'in Pelopenezya Savaşları Tarihi isimli kitabında çevresel faktörleri de içeren bir analiz yaptığı, Sun Tzu'nun savaş sanatını yönlendiren beş faktörden biri olarak coğrafyaya oldukça büyük önem verdiği ve yine Machiavelli'nin de coğrafyanın siyasi alana etkisinin üzerinde durduğu bilinmektedir.⁵⁵ Siyasal coğrafya bu düşünürler tarafından önemi dile getirilse de Jeopolitik kelimesinin kullanılması 19.yy'a rastlamaktadır. Jeopolitik kavramını ilk defa, ülkesi ile ilgili coğrafi odaklı analiz yapan İsveçli siyaset bilimcisi Rudolf Kjellen tarafından 1899 yılında kullanılmıştır.⁵⁶ Kjellen herhangi bir devlete ilişkin siyasal tavrın 5 farklı başlık altında analiz edilebileceğini ifade etmiştir.⁵⁷

*“Bu analiz birimlerinden ilki, devletlerin nüfus bileşenlerini inceleyen Demopolitik; ikincisi, devletin toplumsal formasyonunu ve toplumsal dinamiklerini ele alan Sosyopolitik; üçüncüsü, ekonomi ve politika arasında ki ilişkiyi inceleyen Ekopolitiktir. Dördüncü analizde, o devletin politik yapılanmasını ele alan Kratapolitiktir olarak karşımıza çıkmaktadır. Kjellen dört analiz biriminin dışında, mekansal faktörlerin siyasa yapım sürecinde ki etkilerini koymak üzere de Jeopolitik kavramını kullanmış ve önermiştir.”*⁵⁸

Kjellen'den sonra Jeopolitik çalışmalar, Alman ekolünün öncülerinden Friedrich Ratzel ile genişlemiştir.⁵⁹ Ancak Ratzel Jeopolitik kavramı yerine Siyasal Coğrafya terimini kullanmayı tercih etmiştir. Bu kavramsal tanımlama tercihleri günümüz Jeopolitik çalışmalarının da kavramsal tartışmasının temelini oluşturmuştur. Siyasal Coğrafya hem “iç” hem de “dış” politikalarıyla bir devletin “yersel” konum ve durumu arasında ki ilişki üzerinde dururken; Jeopolitik ise daha çok bir ülke, ulus ya da devletin, yeryüzünde üzerinde bulunduğu yerin kendine karşılık gelen diğer aktörlerin yerleri ve bu aktörlerin kendilerine kıyasla o alana atfettikleri gerçek ya da düşünümsel durumun ürettiği siyasal çıktılarla ilgilenen inter-disipliner bir yaklaşım olarak karşımıza çıkar.⁶⁰ Jeo-politik kavramın nasıl tanımlandığı ve ne olduğu tartışması Uluslararası ilişkiler disiplini ve onun alt dalı olan Güvenlik çalışmalarında gereken ilgiyi görmemiş ve dış politika analizlerinde Realist paradigmalar çerçevesinde disiplin içersinde ki yerini almıştır. Morgenthau tarafından sahte

⁵³ Çalış, Özlük, a.g.e. s.156.

⁵⁴ Çalış, Özlük, a.g.e. s. 156.

⁵⁵ Çalış, Özlük, a.g.e. s.156.

⁵⁶ Çalış, Özlük a.g.e. s.157.

⁵⁷ Çalış, Özlük a.g.e. s. 157.

⁵⁸ Çalış, Özlük, a.g.e. s.157.

⁵⁹ Parker, a.g.e. s. 10.

⁶⁰ Çalış, Özlük, a.g.e. s.159.

bilim olarak görülse de Jeo-Politik çalışmaları, Güvenlik çalışmaları ile neredeyse aynı kaderi yaşayıp Soğuk Savaş döneminde altın çağını yaşayacaktır. Jeopolitik çalışmalarının bizim analizimiz için önemli kılan en önemli husus dönemin Jeopolitik çalışmalarının Güvenlik çalışmalarını ne yönde etkilediği ve bu çalışmaları bir melting polt ile holistik hale getiren Uluslararası İlişkilere yansımalarıdır. 1945 sonrası Doğu Avrupa’da komünist rejimlerin kurulması, Amerika Birleşik Devletlerinin Vietnam Müdahalesi, Amerika Birleşik Devletlerinin Çevreleme Politikası hep birer jeopolitik-güvenlik eksenli çalışmaların ürünü olması bu dönemin analiz edilmesinde anahtar bir rol oynayacaktır.

3.1.2 Milli Güvenlik

Günümüz Ulus-Devlet yapısı sahip olduğu değerleri koruyabilmek için çeşitli politikalara başvurmaktadır. Bu politikaların başında özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemin birçok devletinin de sahip olduğu Milli Güvenlik anlayışı temelli güvenlik politikaları gelmektedir.⁶¹ Fakat Soğuk savaşın yarattığı güvenlik paradigmasının değişmesine rağmen günümüz bazı ulus devletlerin hala soğuk savaş anlayışı çerçevesinde güvenlik politikalarını oluşturması, Milli Güvenlik kavramının aslında ne olması ve nasıl oluşturulması gerektiği konusunda tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Milli güvenlik kavramının devletin sınırları içerisinde kalan bireyleri kapsayacak şekilde iç güvenliği, diğer yandan devlete karşı dışarıdan gelebilecek tehlikelere yönelik dış güvenliği kapsadığı genel kabul görmektedir.⁶² Ülkelerin siyasi yapılanmaları içerisinde öncelikli bir öneme sahip olan devlet güvenliği olgusunun, ülkenin takip ettiği güvenlik politikalarının son hedefinin belirlenmesi, algıladığı tehdit ve baskılar karşısında bağımsızlığını ve menfaatlerini koruması ve kollaması bakımından da önemli olduğu söylemek gerekir.⁶³ Bu ise öncelikle stratejik seviyede bilme ve değerlendirme ihtiyacını karşılayacak istihbarat yapılanmalarını gerekli kılar.⁶⁴ Yeni stratejik güvenlik ortamında artık milli çıkarların askeri olmayan yollarla elde edilme ihtiyacı ve askeri seçeneklerin en son başvurulacak yöntemler olması; çeşitli istihbarat fonksiyonları ile desteklenen yeni güvenlik politikalarına olan gerekliliğin temel nedenidir.⁶⁵ Uluslararası ilişkiler ve istihbaratın içeriği, sadece istihbarat üretimi değil milli güvenlik ve uluslararası ilişkilerin örtülü yönlerini kullanmak, alternatif yöntemler bulmak ve dışarıdan bize yöneltilen eylemlere karşı korumak için gerekli bir bakış açısını mutlaka sağlaması gerekir.⁶⁶ Devletler güvenlik politikalarını mili güvenlik stratejisi çerçevesinde oluşturacağı politikalar ile

⁶¹ Bock P. Berkowitz M., “The Emerging Field of National Security”, World Politics, Vol, 19, No. 1, Ekim, s. 122-136.

⁶² Urhal Ömer, “Küreselleşen Dünyada Güvenlik” Adalet Yayınevi, 2009, Ankara, s.103.

⁶³ Urhal, a.g.e. 104.

⁶⁴ Urhal, a.g.e. 104.

⁶⁵ Urhal, a.g.e. 104.

⁶⁶ Yılmaz S., “ 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat”, Alfa Yayınları, İstanbul,2006, s, 240.

belirlenmektedir. Bilindiği gibi milli menfaatler temelinde, bir devletin milli güvenlik çıkarlarının zorunlu kıldığı hallerde kuvvete başvurmadan çekinmeyeceğini inandırıcı bir şekilde ortaya koyması çoğu zaman etkili olur.⁶⁷ Bunun için ülkenin yeterli güce ve gücü kullanan idaresine sahip olması gerekir. Milli Güvenlik, içten ve dıştan gelebilecek her türlü tehditlere, saldırılara, güvenliği tehlikeye düşürücü her türlü faaliyetlere, teşebbüslere, doğal afet ve benzeri toplumu olumsuz yönde etkileyen olaylara karşı gerekli tedbirleri alabilmek, devlet otoritesini muhafaza ve devam ettirmek, tehlike ve tehdidin giderilebilmesi için, devletin bütün unsurlarıyla bir bütün halinde seferber edilmesi olarak tanımlanabilir.⁶⁸ Milli Güvenlik kavramının daha iyi bir şekilde açıklanabilmesi için Milli Güvenlik kavramının içeriğini oluşturan bazı unsurlarında iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu kavramlar: Milli Çıkar, Bir milletin kendi güvenlik ve refahı için zorunlu olan hususlardır veya hükümetin, milletin bekası için önemli olduğuna inandığı hususlar şeklinde tanımlanmaktadır.⁶⁹ Başka bir tanımda da milli çıkar, devletin bekası ve milletin refahını sağlamak için ulaşılmaması gereken amaçlardır. Bu nedenle de bir devletin milli hedef ve milli siyasetinin ortaya konmasında bir başlangıç olarak kabul edilmektedir.⁷⁰ Milli çıkarlar, milli varlığı güvenceye almak ve üstün bir yaşam düzeyine ulaşmak bakımından vazgeçilmez koşulları olmalarından ileri gelmelerinden dolayıdır ki, milli çıkarlar gerçekleştirilmesi ve korunması uğrunda, bir milletin her türlü fedakârlıkta bulunabileceği konular içersinde yer alır.⁷¹ Milli Hedef, Milli hedef, bir milletin milli menfaatlerinin gerçekleştirilmesinde ulaşılmaması gereken ve ulaşıldıktan sonra da korunup devam ettirilecek somut ve belirli amaçlardır.⁷² Milli hedefler siyasal iktidarlardan bağımsız ve onların üzerinde değildir. Bu nedenle milli hedefler kolaylıkla terk edilip ez cümle kolaylıkla da belirlenemez. Milli Strateji, Bir milletin barışta ve savaşta, milli menfaatlerini geliştirmek ve milli hedeflerini elde etmek için milli gücünü(ekonomik, siyasal, askeri ve sosyo-kültürel güçlerini) geliştirme ve kullanma sanatıdır.⁷³ Milli strateji, milli hedeflerin gerçekleştirilmesi yolunda, uygun ve uyumlu bir politika izler. Bu politikanın dinamik olması için dünya koşullarına uygun ve uyumlu bir politika izler.⁷⁴ Milli Güç, Siyasetin toplumlar düzeyinde ki, diğer ifadeyle uluslararası ilişkilerdeki yönünün açıklanmasında temel öge olarak tanımlanmaktadır.⁷⁵ Diğer bir ifadeyle, bir ülkenin maddi ve manevi her türlü imkan ve kabiliyetlerinin oluşturduğu, ülkenin içeride ve dışarıda güçlü

⁶⁷ Urhal, a.g.e. 104.

⁶⁸ Urhal, a.g.e. 104

⁶⁹ Bayat Milli güç 22

⁷⁰ Urhal, a.g.e. 107.

⁷¹ Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Devletin Kavramı ve Kapsamı, Ankara 1990, s.23.

⁷² Mili Güvenlik, a.g.e. s24.

⁷³ Milli Güvenlik, a.g.e. s.37.

⁷⁴ Urhal, a.g.e. 113.

⁷⁵ Çınar B., "Devlet Güvenliği, İstihbarat, Terör", Sam Yayınları, Ankara, 1997, s. 63.

olmasını sağlayan potansiyel gücüdür.⁷⁶ Milli Güvenlik kavramını oluşturan kavramları açıkladıktan sonra analizimizin asıl unsurunu oluşturan Milli Güvenlik kavramının Uluslararası İlişkiler disiplinine olan etkisini analiz edebiliriz. Milli Güvenlik kavramı, Uluslararası İlişkiler disiplininin alt çalışmalarından birini oluşturan Güvenlik çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Kavramın Soğuk Savaş döneminin önemli referans kaynağı olmaya başlaması ve Güvenlik çalışmalarının da bu dönemde altın çağını yaşamaya başlaması tesadüfi olmasa gerekir. Soğuk Savaş'ın başladığı ilk yıllarda Milli Çıkar kavramının Milli Güvenlik kavramı yerine kullanıldığını görmekteyiz. Fakat dönemin mevcut siyasal konjonktürü Milli Çıkar kavramının Milli Güvenlik anlayışını yansıtamadığını açık bir şekilde ortaya koymuş ve günümüz Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenlik çalışmalarında önemli olan isimleri bu konuda ki tartışmaya çekmeye başarmıştır. Bu konudaki ilk tartışma aslında tartışma amaçlı yazılmasa da bu konuda bir devrimin başlatması bakımından önemli olan, 1947 yılında Mr. X kod adıyla Foreign Affairs'ta "The Sources of Soviet Conduct" başlıklı yazısıyla dönemin Amerikan Dış Politika anlayışının hangi yönde değişmesi yönünde önemli fikirleri belirten George Kennan'ın makalesi olmuştur.⁷⁷ George Frost Kennan, dönemim Moskova büyükelçisi olması sebebiyle Sovyetleri çok iyi bir şekilde analiz etmiş ve Sovyetlerin başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Serbest piyasa ekonomisini savunan ülkelere karşı düşmanca bir tavrı esas olan gizli bir gündemi olduğunu belirtmiştir. George Kennan makalesine Sovyet Devriminin nasıl olduğunu ve neyi amaçlayarak ortaya çıktığını belirterek başlamıştır.⁷⁸ Kennan, Sovyetlerin Marksist diyalektikten önemli derecede etkilendiğini ve Marksist perspektifte bir küresel devrimin amaçlandığını belirtmiştir. Marksist bir devrim başta Amerika olmak üzere kapitalist değerlere sahip çoğu ülke için bir tehdit oluşturmaktaydı. Çünkü bu devrim anlayışına göre dünyada ki proleter sınıf kendi emeğinin sömürülmesinin önüne geçebilmek için üst yapıyı ele geçirmeye başlayacak ve bu durum küresel bir hal aldıktan sonra Kapitalizm bir daha geri gelmemek üzere tarih sayfalarından silinecektir. Kennan özellikle makalesinde bu noktaya dikkat çekmekte ve bu durumun Amerika Birleşik Devletlerinin ulusal çıkarları ile bağdaşamayacağını belirtmiştir.⁷⁹ Kennan'a göre Sovyetlerin Amerika ile yaptıkları zirve diplomasisi şeklinde ki toplantılarında samimi, dürüst ve arkadaşça bir tavır sergilemedikleri çünkü küresel bir proleter devrimin hesaplarının ana çerçevesini oluşturan Gizli Gündeminin buna engel oluşturduğunu belirtmiştir. Sovyetlerin iç politik yapılanmasına da değinen Kennan, özellikle Sovyetlerin basit ama aşırı disiplinli yapılar sayesinde otoritesinin kolay kolay bozulamayacağını da

⁷⁶ Dilmaç M. E., "Devlet Güvenliği ve İstihbarat", İDB Yayınları, Ankara, 2001, s. 42.

⁷⁷ Kennan George, "The Sources of Soviet Conduct", Foreign Affairs, July 1947, Vol 25, no. 4, s. 566

⁷⁸ Kennan, a.g.e. s. 566.

⁷⁹ Kennan, a.g.e. s. 566.

belirtmiştir.⁸⁰ Özellikle ülkenin tek siyasal partisi olan Komünist Partinin en kırsalda bile temsilcisinin olduğu ve Gizli Polis Teşkilatı sayesinde halkı kolaylıkla denetim altına alabildiklerini belirtmiştir.⁸¹ Sovyet halkının ağır şartlar altında çalışmaya teşvik edildiğini ve ayrıca insanların toplu şekilde bir araya gelmelerine Gizli Polis tarafından şüphe ile bakıldığı belirtilmiş ve bu durumun halkı komünizm karşıtı bir oluşum içerisinde olmasına engel olduğunu söylemiştir.⁸² Kennan analizine, Sovyetlerin kendi ideolojilerini ihraç etme yönünde politikalarının olduğunu belirtmiş ve özellikle başta Doğu Avrupa olmak üzere Avrupa'nın tamamına bu ideolojinin yerleştirilmesiyle bölge de Amerika'nın tek başına bırakılmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Doğu Avrupa'daki ve Avrupa'da komünist oluşumlara el altından destek verildiğini belirten Kennan, bunun önüne acilen geçilmesi gerektiğini belirtmiş ve Sovyetlerin nüfuz altına almaya çalıştığı ülkelerin kazanılması gerektiğini belirtmiştir. Kennan'ın Sovyet Liderlerinin kaynakları isimli makalesini bizim için önemli kıldığı noktada bu son kısımdır. Makalede açıkça belirtmese de Amerika Birleşik Devletlerinin kendi çıkarlarının korunması için neler yapması gerektiğini belirtmiş ve dönemin Milli Güvenlik endişesinin ne olması gerektiğinin altını çizmiştir. Fakat Kennan makalesinde bu kıstasları göz önünde bulundurmadığı için Milli Çıkar kavramı ve Milli Güvenlik kavramı iç içe bir olgu olarak anlaşılmıştır. Bu konuda ki tartışmayı başlatan ve günümüz Güvenlik çalışmalarının babası olarak kabul edilen Arnold Wolfers'tır. 1952 yılında *Politic Science Quarterly*'de yayımlanan "National Security as an Ambiguous Symbol" isimli makalesinde Wolfers, Milli Güvenlik kavramını Milli Çıkar kavramından ayrılması gerektiğini ve Milli Güvenlik Kavramından ne anlamamız gerektiği konusunda teorik tartışmayı başlatmıştır.⁸³ Kennan bir diplomat olması sebebiyle belki bu kavramları ayırt etme ihtiyaç duyamamış olabilirdi fakat Wolfers bir akademisyen kimliğine sahipti ve Milli Güvenli –Milli Çıkar kavramları farklı olguları tanımlamak üzere oluşturulmalıydı. Wolfers'a göre başta güvenlik kavramı olmak üzere Milli güvenlik kavramı da muğlak bir kavramdır ve Soğuk Savaş dönemine kadar hep normatif tanımlamalara maruz kalmıştır.⁸⁴ Normatif tanımlamalar nedeniyle de Güvenliğin biraz ütöpik temelli bir tanımlamaya maruz kaldığını belirten Wolfers, dönemin güvenlik paradigmasının ütöpik veya kendi tanımlamasıyla normatif vari bir tanımlama ile yapılamayacağını belirtmiş ve gerçekçi bir anlayışın Güvenlik tanımlamalarında hakim olması gerektiğini belirtmiştir. Önceki bölümlerimizde Wolfers'ın Realizmin önemli savunucularından biri olduğunu bahsetmiştik ve bizi bu düşünceye iten

---

⁸⁰ Kennan, a.g.e. s. 570.

⁸¹ Kennan, a.g.e. s. 572.

⁸² Kennan, a.g.e. s. 580.

⁸³ Wolfers A., "National Security and Ambiguous Symbol", *Politic Science Quarterly*, December 1952, Vol 12, no. 4, s.481.

⁸⁴ Wolfers, a.g.e. 485.

argümanların başında Wolfers'ın Realist Güvenlik paradigmalarının oluşmasında oynadığı rolle açıklayabiliriz. Wolfers makalesinde Soğuk Savaş dönemine kadar Amerikan Dış Politikasının, ulusal çıkar perspektifinde sadece Refah Devletlerinin oluşturulması ve küresel ekonomik ağların sağlıklı bir şekilde oluşturulması üzerine kurulduğunu belirtmiştir.⁸⁵ Fakat Soğuk Savaş döneminde refah devletlerinin varlığı ve ekonomik düzen Amerikan Çıkarlarını temsil etme noktasında başarısız olmuş ve karşıt ideoloji tarafından tarih sahnesinden tamamen silinmek istemektedir. O karşıt ideoloji komünizmdir ve Amerikan Ulusal Çıkarları ilk defa bu kadar büyük bir tehlike altında olduğunu belirtmiştir.⁸⁶ Wolfers, Kennan'ın makalesine önem vermiş ve Kennan'ın makalesine eklemeler yaparak Amerikan'ın neden Milli Çıkarlarını oluştururken Milli Güvenlik konsepti çerçevesinde bu oluşumu kurması gerektiğini belirtmiştir. Wolfers'a göre iki savaş arası dönem Sovyetlerin gerçek niyetlerinin anlaşılması için Amerika'ya önemli referans noktaları sundu. Bu referans noktalarının başında 1934 yılında cereyan eden İspanya İç Savaşı'dır. Sovyetler, İspanya'da Franco liderliğinde faşizan bir devletin kurulmasına engellemek için ülke içersinde ki komünistlere maddi ve ideolojik destek sağlamış ve İspanya'da kendi ideolojilerinin temelinde bir devletin kurulması için ilk hamlelerini yaptıklarını belirtmiştir. Ayrıca bu savaşta Sovyetler kendi ideolojilerinin Avrupa içersinde yaşam alanı bulmasında en büyük tehdidi Faşizmde bulmuşlar ve kıta üzerinden bu ideolojinin ortadan kaldırılması için her türlü çabayı gösterdiklerini belirtmiştir. İkinci Dünya Savaşında galip tarafta olmaları Sovyetlerin, Avrupa içersinde kendi ideolojilerini yaymaları için bulunmaz bir fırsat vermiş ve faşizmi yok eden düşüncenin yeni hedefini liberalizm olması Sovyetleri Amerika karşıtı bir dış politika izlemeye sevk etmiştir. Bu noktada Kenan'ın makalesinde vurgu yapan Wolfers, Sovyetlerin Avrupa'daki ideolojik kutuplaşmayı teşvik ettiklerini ve çok kısa bir süre içersinde uydu rejimlerin kurulmasının Amerika için hayal kırıklığı yaratacağını belirtmiştir. Wolfers bu noktada Milli Güvenlik kavramına atıfta bulunmuş ve Amerikan'ın Ulusal Güvenliğinin sağlanmasında ütopyik davranışlar yerine gerçekçi ve bir o kadar da aktif olunması gerektiğini belirtmiştir. Normatif politikalar ve iyi niyet beklentisi bu dönemin anlayışına uymayacağını altının çizen Wolfers, Ulusal Çıkarların korunması ve devletin bekasının sürdürülebilmesi için gerekirse en sert güvenlik önlemlerinin bile alınmasının kaçınılmaz olması gerektiğini belirtmiştir.

3.1.3 Silahlanma Yarışı, Nükleer Silahlanma

Soğuk Savaş döneminin güvenlik çalışmaları noktasında altın çağını yaşamasında en büyük rolü bu dönemde yapılan silahlanma, nükleer silahlanma ve silahsızlanma konusunda

⁸⁵ Wolfers, a.g.e. 492.

⁸⁶ Wolfers, a.g.e. 492.

yapılan çalışmalar oynamıştır. Bu kavramlar arasında Silahlanma süreci, Soğuk Savaş dönemine ait olan bir kavram değildir. Birinci ve İkinci Dünya savaşına giden süreçte savaşların nedenlerine baktığımızda silahlanma yarışı önemli bir faktör olarak değerini korumuştur. Fakat Soğuk Savaş süreci ile birlikte büyük bir ivme kazanan silah teknolojisi silahlanma yarışında devletleri yeniliklere itmeye sevk etmiştir. Gelişen silah teknolojisi bu dönemde Nükleer silahlanma ile zirve yapmıştır. Nükleer silahların balistik bilimi ile bulunduğu bu dönemde kıtalar arası füzelerin keşfiyle Westphalian anlamda Ulus-Devletin sınırlarının geçişken olmayışlığı düşüncesi çökmüş ve dünya üzerinde ki herhangi bir devletin çok kısa bir zaman dilimi içerisinde yok edilebileceği acımasızlığı gün yüzüne çıkmıştır. Nükleer silahların füze başlıkları haline getirilmesi hem maliyetleri azaltmış hem de diğer klasik askeri yöntemlere göre daha fazla bir caydırıcılık rolü oynamıştır. Bu silahların keşfine kadar devletlerin askeri gücü deniz, hava ve kara gücü sayınsın oranlanmasına göre ölçülürken, soğuk savaş süreciyle birlikte bu durum daha çok devletlerin sahip olduğu nükleer savaş başlıklarının sayısı ile ölçülmeye başlanmıştır. Bu durumun en çarpıcı örneğini 6-26 Ekim 1973’ de Arap – İsrail Çatışması (Yom Kippur Savaşı) ‘nda görmekteyiz. İsrail bu savaşta ABD’den aldığı füze teknolojisi sayesinde dönemin en büyük kara ordusunu oluşturan Sovyet Destekli Mısır, Suriye, Ürdün Irak, Suudi Arabistan, Libya, Fas, Kuveyt, Cezayir ve Sudan ordularını yenmeyi tek başına başarabilmiştir. İsraililer bu savaşta nükleer silah kullanmadı ama ABD den aldıkları füze teknolojisi sayesinde İsrail Hava Kuvvetleri, Arap kara gücünü yerle bir etmeyi başardı. Bu çarpıcı örnekte göstermektedir ki gelişen teknoloji ile birlikte devletler her zaman en iyi ve en güçlü olmak zorunda oldukları için silahlanma kaçınılmaz olacaktır. Bu durum Uluslararası İlişkileri de etkilemektedir. Silahlanma yarışı birbirine askeri bakımdan avantaj sağlamak isteyen karşı güçler arasında başvuru temel araçlardan birisi haline gelmeye başlamıştır.⁸⁷ Silahlara sahip olmak için her devleti mutlaka bir gerekçesi bulunmaktadır.⁸⁸ Varlığını sürdürmek, çıkarlarını korumak, ideolojiyi yaymak, silah endüstrisini ayakta tutmak, askeri teknolojiyi desteklemek bunlar arasından birkaç tanesidir.⁸⁹ Ayrıca herhangi bir devletin ulusal güvenliğini sağlamak için silahlanması dolaylı olarak diğer bir devletin ulusal güvenliğinin tehlikeye girmesi anlamına gelmektedir. Çünkü bir devletin silahlanması diğer devletin güvenliğinin tehlikeye girmesi anlamına gelmektedir.⁹⁰ Soğuk Savaş döneminde silahlanma yarışı ABD ve SSCB arasında yaşanmıştır. İki kutuplu düzelin lider konumunda olan bu iki ülke kendi ideolojilerini varlığının devam ettirebilmesi için silah teknolojisini yaygınlaştırmaya önem vermiş ve aslında iki devletin

---

⁸⁷ Arı, a.g.e. s.567.

⁸⁸ Arı, a.g.e. s.567.

⁸⁹ Arı, a.g.e. s.567.

⁹⁰ Arı, a.g.e. s. 567.

normalde sahip olması gerekenden daha fazla silahlanmaya gittikleri görülmüştür. ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonundan 1950'lerin başına kadar nükleer tekel gücünü elinde bulundurması Sovyetleri, nükleer güce sahip olması için kamçılayan güç olmuş ve 1950 den sonra iki devlet arasında Nükleer Savaşların yaşanma ihtimalleri Uluslararası İlişkiler Disiplini içerisinde tartışılmaya başlanılmıştır. SSCB'nin 1949'da atom bombasını ve ABD'nin 1952 Kasımında Hidrojen bombasını patlamasından bir yıldan kısa bir süre sonra, SSCB'nin 1953 Ağustosunda Hidrojen bombasını yapmasının yanı sıra ABD'nin konvansiyonel gücünü arttırması ile iki süper devlet arasındaki stratejik denge kurulmaya başlanmıştır.⁹¹ ABD özellikle müttefiklerine sağladığı silah yardımı sayesinde caydırıcılık gücünü maksimum kılmıştır. 1953-54 arasında ABD müttefiklerine kolaylıkla konuşlandığı silahlarla 'topyekûn mukabele' (massive retaliation) doktrinini benimsediğini açıkladı.⁹² Ancak Sovyetlerin de benzer bir politika benimsemeye başlaması ABD'nin bu doktrinden vazgeçmesine neden olmuştur. Doktrin SSCB'nin olası bir konvansiyonel saldırı karşısında bile nükleer silahlarla topyekun misillemede bulunmayı öngörmekteydi.⁹³ Ancak SSCB'nin de nükleer silahlara sahip olduğu bir ortamda oldukça tehlikeli ve dengesiz bir stratejiydi.⁹⁴ Topyekûn mukabele anlayışının geçersiz kılan asıl gelişmeler ise Sovyetlerin 1957 Ağustosunda ilk kıtalararası balistik füzesini (ICBM) denemesini başarıyla yapması ve aynı yılın Ekim ayında uzaya Sputnik uydusunu göndermesi olmuştur. Sovyetlerin balistik konusunda ki bu başarıları daha sonra ki on yıllarda şüphesiz sonunu getiren olgu olarak tarih sayfalarında ki yerini alsada soğuk savaş dönemi şartlarında başta ABD olmak üzere müttefiklerinde büyük korku ve endişeye sebep olmuştur. ICBM'lerin en önemli özelliği yarım saat içinde dünyanın herhangi bir noktasını nükleer başlıkla vurabilme başarısıydı. ABD özellikle bu durumdan en çok etkilenebilecek ülkeydi. ABD bu durumun karşısında bir taraftan nükleer güç farkını (nuclear gap) kapatmak için çalışırken diğer taraftan olası bir Sovyet saldırısı karşısında tüm nükleer kapasitesini kaybetmemek için belli sayıda nükleer bombayı uçaklarda sürekli bulundurmaya başladı.⁹⁵ 1959 yılında nükleer silahların ABD tarafından deniz altılara ve uçak gemilerine entegre edilmesi dengenin yeniden sağlanmasını sağlamıştır. 1960 yılına gelindiğinde ABD Minuteman ve Polaris tipi füzeleri geliştirmesiyle Sovyet tipi ICBMlerin hızını ve vurabilirlik gücüne ulaşmıştır. 1960'ların sonlarında ABD Çok Başlıklı Füzeleri (MRV) bulmasıyla denge ABD lehine bozulmaya başlamıştır. Sovyetler ise çok başlıklı füze sistemine karşı 1970'lerde Füzesarar sistemi (ABM) ni kurmaya başlamış ve kendini 1960'lardaki denge konumuna geri getirmiştir. Bu dönemde güvenlik

⁹¹ Arı, a.g.e. s. 569.

⁹² Arı, a.g.e. s. 569.

⁹³ Arı, a.g.e. s. 570.

⁹⁴ Arı, a.g.e. s. 570.

⁹⁵ Arı, a.g.e. s. 571.

çalışmaları uzay ve balistik konusundaki ağırlığını korurken yeni bir kavramda literatüre girmeye başlamıştır. İlk vuruş Şansı denilen kavram ile hem ABD nin hem de SSCB'nin ilk vuruşu yapabilecek güce sahip olması aynı zamanda ilk düğmeye basmaya da engel teşkil ettiği belirtilmiştir. Ayrıca gelişen teknoloji sayesinde Birinci vurma şansı yerini ikinci vurma şansına bırakmış ve bu durumda nükleer caydırıcılık fikrinin doğmasına neden olmuştur. İki süper gücün dünyayı tamamen yok edebilecek bir güçte olmasına rağmen sıcak çatışmaya girmeden birbirlerini zayıflatmaları teknoloji ile olmuş ABD bu mücadeleden zafer ile ayrılan taraf olmuştur. 4 Ekim 1957 de Sputnik 1 fırlatan Ruslar, 31 Ocak 1958 de ABD'nin Explorer I' i başarılı bir şekilde uzaya göndermeleri ile uzay savaşları veya diğer adıyla yıldız savaşları da başlamış oldu. ABD ve SSCB arasında başlayan ve yıldız savaşları olarak dış politika literatürüne giren kavram dönemin çalışmalarına da yansımıştır. Özellikle nükleer silahlanmanın karşılıklı kullanılma(ma)sı tehlikesi caydırıcılık, nükleer güç dengesi ve silahsızlanma konusunda ki çalışmaların artmasına vesile olmuştur.

3.1.4 Caydırma Kavramı

Caydırma (Deterrence) kavramı, nükleer silahların ABD ve SSCB tarafından dış politika söylemi olarak kullanılmasıyla yaygınlaşmaya başlamıştır. Soğuk savaşın hakim paradigmalardan biri olan caydırıcılık bugün de farklı metodolojiler çerçevesinde kendi adından bahsettirmektedir. Caydırma, rakip bir devletten gelebilecek nükleer bir saldırıyı önlemek amacı ile anında ve “kabul edilemeyecek” nitelikte karşılık verme tehdidini etkin biçimde kullanma anlamına gelmektedir.⁹⁶Günümüzün nükleer denge durumu çerçevesinde, nükleer silahların tahrip edici gücünün kullanılması ile siyasi bir sonuç elde edilebilmesi olasılığının düşük görünmesi nükleer silahların karşı tafta yönelik kullanılmasına engel olmaktadır. Bu anlamda caydırıcılık, nükleer silah ile karşılık verilebileceği olasılığını gündemde tutarak, rakibi belli bir davranıştan vazgeçirme olarak tanımlanabilir.⁹⁷ Raymond Aron, caydırmanın soyut bir kavram olamayacağını tam tersi; kimin kimi, hangi durumda, hangi araçlarla caydıracağını önemli olduğunu dolayısıyla caydırmanın dış politika analizlerinde görülen somut bir kavramdır.⁹⁸ Aron'a göre bir ülke için caydırıcı olan bir şey diğeri için olmayabilir veya bir coğrafik bölgede başarılı olan caydırma başka bir yerde aynı sonucu vermeyebilir.⁹⁹ Caydırıcılık kavramı nükleer silahların yaygınlaşmasıyla daha fazla tartışılmaya başlanan bir kavram haline geldi ve dönemin güvenlik çalışmalarında caydırıcılık konusunu önemli hale gelmeye başladı. Caydırıcılık konusunda ki tartışmaların başında

⁹⁶ Sönmezoglu F., “Uluslararası İlişkiler Sözlüğü”, Der Yayınları, İstanbul 2005, s. 185.

⁹⁷ Sönmezoglu, a.g.e. s. 185.

⁹⁸ Arı, a.g.e. s. 518.

⁹⁹ Arı, a.g.e. s. 518.

birazda güç paradoksunun da etkisiyle caydırmada inandırıcılık gelmektedir. İnanırıcılık faktörü Güç'ün etkisi konusunda an anahtar bir rol oynamaktadır. A aktörü, B aktörünün davranışlarını etkileyip etkileyememe durumu güç kavramının inandırıcılığı ile doğru orantılıdır. Bu nedenle A aktörü kendi güç parametrelerini rasyonel şekilde belirlemeli ve B aktörü üzerinde ki etkisini belirlediği parametreler üzerine inşa etmelidir. Güç konusunda ki bu yaklaşım kendisini nükleer silahların kullanılıp kullanılmamasında da hissettirmektedir. Caydırmada inandırıcılık olarak belirtilen bu görüşe göre; Nükleer silahların kullanılması geniş tahribata neden olacaktır ve bu durum nükleer silahların kullanılmasını irrasyonel hale getirmektedir. Fakat irrasyonel gibi görünen bu durum aynı zamanda nükleer güce sahip devletlerin elini oldukça güçlendirmekte ve karşı saldırının engellenmesinde bu silahların kullanılacağı düşüncesinin karşı tarafta oluşmasına neden olmaktadır. Nükleer inandırıcılık kuramına göre bu güce sahip olan her devlet, dış politikalarında nükleer güçlerini ikna etme yeteneği olarak kullanmayı başarabildiği ölçüde bu silahlara başvurma ihtimali ortadan kalkacaktır. Fakat nükleer silahlar, masada ki en ağır seçenek olarak kalmaya devam edecektir. Nükleer inandırıcılık, bu dönemde ABD ve SSCB arasında ki ilişkilere damgasını vurmuştur. Her iki süper devletin de Soğuk Savaş' a rağmen doğrudan karşı karşıya gelmelerine nükleer silahların bir yerde müzakere sürecini etkilemiş olması ve caydırma işlevi görerek önleyici diplomasi (preventive diplomacy) aracı olarak kullanılması neden olmuştur.¹⁰⁰ Öneyici diplomasi kavramı bu dönemde altın çağlarından birini yaşamıştır. Çünkü hızla gelişen nükleer silah teknolojisi başta iki süper güç olmak üzere müttefiklerini de karşı karşıya getirmiş ve karşılıklı mahvolma (Mutually Assured Destruction, MAD) kavramı ikili ilişkilerde daha fazla duyulmaya başlanmıştır. Nükleer Caydırıcılık kavramı da kendi içersinde iki ana bölüme ayrılmaktadır: Minimum Caydırma ve Topyekûn Caydırma. Minimum Caydırma stratejisi rakip ülkeye kabullenemeyeceği ölçülerde zarar vermeye yetecek bir misilleme kapasitesine sahip olmayı öngörmektedir.¹⁰¹ Bu stratejiyi savunanlara göre hedef ülkenin bazı önemli kentlerini tahrip etmeye yetecek ölçüde bir silaha sahip olma hem daha az masraflı hem de silahlanma yarışına neden olmayacağı için tercih edilmelidir.¹⁰² Topyekûn Caydırma stratejisine göre ise, potansiyel düşman olarak kabul edilen ülke, saldırıya muhatap olacak ülkenin misilleme kapasitesini de ortadan kaldırmaya yönelik bir ilk vuruşu gerçekleştirmek için stratejik pozisyonunu nitelik ve nicelik olarak güçlendirmeye çalışabilir.¹⁰³ Dolayısıyla topyekun caydırma stratejisi üzerinde duranlar, düşman ülkenin yapacağı kapsamlı bir ilk vuruşu absorbe edebilecek ve başarılı bir şekilde misillemede

¹⁰⁰ Arı, a.g.e. s. 522.

¹⁰¹ Arı, a.g.e. s. 522.

¹⁰² Arı, a.g.e. s. 523.

¹⁰³ Arı, a.g.e. s. 523.

bulabilecek bir caydırma kapasitesine sahip olunması gerektiğini savunurlar.¹⁰⁴ Nükleer Caydırıcılığın göreceli anlamda bir çatışmanın olmadığı istikrarlı bir güç dengesi sistemi yarattığı da kesindir. Robert E. Osgood, nükleer caydırıcılığın tarafları, birbirlerine karşı daha temkinli, hareket etmelerine neden olduğuna ve bu durumun uluslararası sistemde bir istikrara neden olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁵ Stanley Sienkiewicz, belirsizliği çağdaş stratejik analizde merkezi öneme sahip bir kavram olarak görmekte ve yapılacak bir saldırı sonrasında karşı tarafın misilleme kapasitesi hakkında bilgi sahibi olunmaması anlamına geldiğinden, operasyonel belirsizliğin ve ilk vuruş kapasitesi hakkındaki bilgisizliğin arttığı ölçüde stratejik nükleer denge ki istikrarın artacağını ileri sürmektedir.¹⁰⁶

3.1.5 Silah(sız)lanma

Silahsızlanma, varolan silahların azaltılması ve ya mevcut silahlanma durumunun ortadan kaldırılması durudur. Silahsızlanma ile ilgili görüş ve düşüncelerin temeli önceki bölümlerde değindiğimiz idealist entelektüellere kadar götürebiliriz. Özellikle idealist argümanların temel manifestolarından birini oluşturan Immanuel Kant'ın Daimi Barış adlı eserinde silahsızlanmanın önemi vurgulanmış ve daimi orduların kademeli olarak kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Güvenlik çalışmalarının soğuk savaş sonlarına doğru Uluslararası İlişkiler disiplinine bir başka katkısı da silahsızlanma konusundaki gelişmelerde görülmüştür. Özellikle soğuk savaş dönemi güvenlik çalışmalarının ana unsurunu oluşturan Nükleer silahların iki kutup arasında yaygınlık kazanmasıyla bozulan dönemin konjonktürel güç dengesi sistemi silahsızlanma politikaları ile yeniden tesis edilmeye çalışılmıştır. Nükleer bir çatışmanın dünyanın sonunu getireceğinin bilincinde olan devletler, gerek ulus-devlet bazında gerekse uluslararası örgütler zemininde silahsızlanma konusunda anlaşmanın yollarını aramışlardır. Şüphesiz silahsızlanma anlaşmaları soğuk savaş döneminin bir anlayışı değildir. İlk kez 1817 yılında ABD İngiltere arasında imzalanan Rush-Bagot anlaşmasıyla tarafların ABD –Kanada sınırının silahsızlandırılmasına dair anlaşma ile başlayan silahsızlanma kodifikasyonları ile 1899 ve 1907 yılında toplanan I. ve II. La Hey Konferansları'nda da gündeme gelen silahsızlanma kavramı daha sonraki yıllarda önemini korumuştur. Devletler Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sonrası siyasal konjonktür içerisinde silahsızlanma arayışlarını sürdürmüşler ve çeşitli anlaşmalar imzalamışlardır. Ancak soğuk savaş döneminin silah teknolojisinin ulaştığı nokta soğuk savaş döneminde silahsızlanmanın ne kadar önemli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. İnsanoğlunun görebileceği en

¹⁰⁴ Arı, a.g.e. s. 523.

¹⁰⁵ Daugherty James, Pfaltzgraff Jr. L., “Contending Theories of International Relations. A Comprehensive Survey”, 3rd ed. New York: Harper Collins, 1990, s. 274.

¹⁰⁶ Daugherty, Pfaltzgraff, a.g.e. s. 276.

büyük yıkımı hazırlayacak olan nükleer silahların yaygınlaşması bu dönemde bu silahların kullanılmasının yaygınlaşması ve sınırlandırılmasını öngören anlaşmalarında ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde caydırıcılık konusunda yapılan çalışmalar silahsızlanma kavramının da uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde incelenmesine vesile olmuş ve silahsızlanma teorisi adı altında çalışmalar disiplin içerisinde yerini almıştır. Silahsızlanma teorilerinin temelini oluşturan ana tartışma silahsızlanmanın barışı ve huzuru sağlamada temel bir araç olarak kullanılıp kullanılmayacağı konusundadır. Özellikle silahsızlanmayı barışı gerçekleştirmede bir araç olarak görenler, devletleri savaşa başvuracak araçlardan yoksun bırakarak, uluslararası barışın kolektif güvenlik gibi başka yönetmelerle sağlanmasını önermektedir.¹⁰⁷ Silahsızlanma teorisiyle barış ve güvenliği açıklamaya çalışanlar sadece silahların savaşa yol açtığını söylememekte; aynı zamanda silahlanmanın devletler tarafından askeri güç kullanımını ve şiddet unsurunu her zaman için politik bir tercih olarak görülmesine de yol açtığını iddia etmektedirler.¹⁰⁸ Silahsızlanma teorisi büyük çapta silahlanmanın devletlerin dış politikalarını askeri bir anlayışla ele almalarına yol açtığı üzerinde durmaktadır.¹⁰⁹ Silahsızlanma veya silahlanma kendi içerisinde John Herz vari bir ikilemi her zaman içerisinde bulundurmaktadır. Devletler kendi aralarındaki ilişkilerini silahlanma yarışı ile mevcut güç dengesini bozmakta ve bozulan güç dengesinin yeniden tesisi için silahlanma yarışı tırmanmaktadır. Fakat artan silah teknolojisinin maliyetleri artırması modern ulus devletlerin kendi iç işlerinde izleyeceği iç politikaları olumsuz etkilemekte ve kamu bütçesinde savunma bütçesine ayrılan her payın aslında oy kaybına da neden olmaktadır. Siyaset Bilimcilere göre bu davranış özellikle rasyonel devlet anlayışına tezatlık oluşturmaktadır. Ayrıca artan silahlanma aynı zamanda savaş tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Silahsızlanma teorisini savunanlar silah stoklarının belli bir seviyenin üzerine çıktığında bunun kullanım olasılığının daha yüksek olduğunu vurgulamaktalar ve bu durumun belli bir seviyenin üstünde ki silahlanmanın insanlar tarafından kontrolünün zorlaşacağını savunmaktadırlar.¹¹⁰ Silahsızlanma teorisini savunanlar özellikle bu durumdan yola çıkarak silahsızlanma ve barış arasındaki korelasyonu kurarak, devletlerin ellerindeki silahların imha edilmesi ya da birbirleri ile rekabet edecek politikalara yol açmayacak ölçüde düşük bir düzeye indirilmesi halinde dünyanın daha güvenli ve barışçıl bir dünya olacağını ileri sürmektedirler.¹¹¹ Silahsızlanma teorilerinin silahsızlanma ve barış arasında kurulan bu bağlantı silahsızlanma ve savaş arasında ki bağlantıyı kuran taraflarca eleştirilmiştir. Bu görüşü savunanlara göre silahlanmanın savaşın temel unsurları olan korku ve düşmanlığa yol

¹⁰⁷ Arı, a.g.e. s. 575.

¹⁰⁸ Arı, a.g.e. s. 575.

¹⁰⁹ Arı, a.g.e. s. 575.

¹¹⁰ Arı, a.g.e. s. 576.

¹¹¹ Arı, a.g.e. s. 576.

açan bir unsur olmadığını, tam tersine silahlanma yarışı savaş korkusunun bir sonucu olduğunu ve bu nedenle barışı bunlardan ayrı, politik bir sorun olarak ele almak gerektiğini ve bu bağlamda silahsızlanmanın barışa yol açacak temel bir olgu olarak görmek yerine barış sürecinin sonunda arzu edilen bir amaç olarak görmenin daha yerinde olacağını savunmaktadırlar.¹¹² Silahsızlanma teorileri bu görüşler etrafında şekillenirken asıl sorun silahsızlanmanın Westphalian anlamında ki ulus devletin egemenlik sorunuyla da yakından ilgilidir. Çünkü silahsızlanma kodifikasyonları genellikle ulus-üstü formalarda şekillenmekte ve bu durum anarşik yapı içerisinde güvensizliğe de neden olmaktadır. Hangi devlet hangi düzen içerisinde ve hangi şekilde bu silahsızlanma kodifikasyonlarını uygulayacağı konusunda ki güvensizlik ulus devlet temelli egemenlik anlayışının sorgulanmasına neden olmaktadır. Silahsızlan ve barış arasındaki bağlantıyı kuranlar özellikle silahların toptan ortadan kaldırılamayacağı fikrini kabul ettikleri için kolektif güvenlik kavramına önem vermektedirler. Ayrıca silahsızlanmanın ülkelerin ekonomik ve mali kalkınmalarını sağlayacağı ve refah seviyelerini de artıracak olduğunu belirten silahsızlanma teorisyenleri, silahlanma için ayrılan bütçenin barış ortamına katkıda sağlayacağını savunmaktadırlar. Bu noktada verilebilecek en önemli örnek bugünkü Avrupa Birliğinin temellerini oluşturan Avrupa ülkelerinin İkinci dünya Savaşı sonrası savunma bütçelerini daha çok Amerikan yardımları ile oluşturmaları sayesinde kendi refah ve istikrar seviyesine ulaşmışlar ve bütçelerini supra-nasyonel bir yapı teşkil eden Avrupa Birliğinin kurulması için harcamışlardır. Silahlanma savaşa yol açtığından hem ülke içi kaynakları tüketerek ekonomik gelişmeyi ve toplumsal refahı engellemekte hem de dünya ekonomisinin istikrarını bozmaktadır.¹¹³ Silahsızlanma teorilerinin şekillenmesinde son katkı ise Güç Dengesi kavramından gelmiştir. Özellikle silahsızlanma politikalarının başarıya ulaşmasında anahtar bir konumda bulunan güç dengesi kavramı, entelektüel alt yapı olarak başta silahsızlanma olmak üzere uluslararası ilişkiler terminolojisine giren çoğu kavramdan önce literatüre girmiştir. Önceki bölümlerde realist argüman içerisinde anlatılan Thucydides'in Pelopenezya Savaşı analizinde kullandığı ve bugün dahi dış politika analizlerinde konumunu sürdüren güç dengesi, bazen bir denge durumunu, bazen gücün herhangi bir şekilde dağılımını ve bazen kendi lehine olan güç dağılımını ifade ederken, bazen bir durumu tanımlamak için kullanılan bir kavram, bazen kendi üstünlüğünü devam ettirmek amacıyla kullanılan bazen de kendi yaptığı eyleme meşruluk kazandırmak için propaganda amacıyla kullanılan bir kavram haline gelmektedir.¹¹⁴ Güç dengesi kavramının yukarıda ki tanımından da anlaşılacağı üzere değişkenlik gösterebilen bir yapıdır. Bu yüzden silahsızlanma kodifikasyonlarının

---

¹¹² Arı, a.g.e. s. 576.

¹¹³ Arı, a.g.e. s. 579.

¹¹⁴ Arı, a.g.e. s. 279.

oluşturulmasında mevcut dengenin iyi hesaplanması silahsızlanma durumunun işleyişini kolaylaştıracaktır. Silahsızlanmanın başta soğuk savaş dönemi olmak üzere bugün dahi daimi barışın sağlanmasında tek reçete olarak sunulması irrasyonel gelmektedir. Ancak barış ve istikrarın sağlanmasında da önemli bir araç olarak kullanılması kaçınılmazdır. Soğuk Savaş döneminde silahsızlanma teorilerini savunan kesim özellikle İdealizm ana çerçevesi altında Neo-Liberal politikaların etkisi sonucu güç kazandığı bir gerçektir. Özellikle tarihsel süreç içerisinde realist argümanlar tarafından sert bir şekilde eleştirilen idealist – liberal fikirler ilk defa silahsızlanma teorileri konusunda baskın bir paradigma haline geldiğini görmekteyiz. Özellikle idealist teorilerden fazlasıyla etkilenen David Mitrany öncülüğünde ki entegrasyon teorileri silahsızlanma sürecinin barışa olan katkısını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. 1951 Paris Anlaşmasıyla kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı daha sonra 1957 Roma anlaşmasıyla evrimini devam ettiren Avrupa Ekonomik Topluluğu bu dönemdeki silahsızlanma teorilerini savunan kesimlerce en güçlü argüman olarak sunulmuştur. Çünkü birliğin temelini oluşturan devletlerin kendi bütçelerinden savunma ve güvenlik için ayırdıkları pay Amerikan yardımları sayesinde göreceli olarak diğer kıta ülkelerine göre az oluşturulmuş ve tüm dinamikler sağlıklı bir entegrasyonun sağlanması için harcanmıştır. 1992 Maastricht Anlaşması ile Birlik seviyesine ulaşan ve bugünde 28 üye ile yoluna devam etmektedir. Silahsızlandırma teorilerinin güvenlik konusunda önem arz etmeye başlamasıyla Ulus-Devletler de çeşitli anlaşmalar ile silahsızlandırma teorilerinin pratiğe dökülmesine de katkı sağlamışlardır. Özellikle silahların kontrolü (arms control) sağlanması amacı güdülen bu anlaşmalarda İkinci Dünya Savaşı sonrası yapıda sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz.

3.1.6 Soğuk Savaş Döneminde Silahların Kontrolü

II. Dünya Savaşının bitmesini kolaylaştıran 6-9 Ağustos Hiroşima ve Nagasaki'ye atılan atom bombaları, soğuk savaş döneminde geçirdiği evrimle silahsızlanma konusunun ana ögesini oluşturmaktadır. 1945-1949 arası dönemde Nükleer monopol olma rolünü iyi kullanan ABD, SSCB'nin 1949'da balistik füzelerle nükleer silahları birleştirmesiyle kendisini tehdit altında hissetmeye başlamıştır.¹¹⁵ 1959 ve sonrası dönem balistik füzelerin menzilinin 5000km 'ye çıkması iki süper gücün birbirini rahatlıkla nükleer silahlarla vurabileceği anlamına gelmekteydi. Füzelerin 5000km mesafeye ulaşması şüphesiz caydırıcılığı da beraberinde getirmiş ve iki devletin bu silahlara dış politikada bir çözüm aracı olarak kullanmalarına engel olmuştur. Aslında nükleer silahlarla mücadele İkinci Dünya Savaşı sonrası Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde kurulan Atom Enerjisi Komisyonu, nükleer gücün barışçıl ve insani değerler çerçevesinde kullanılmasını amaçlarken diğer

¹¹⁵ Sander O., a.g.e., s. 218.

tarafından Güvenlik Konseyinin iki daimi üyesinin nükleer silahlanma yarışına girmesi bu dönemde tezat oluşturmaktadır. 24 Ocak 1946 tarihli BM Genel Kurulu aldığı kararla atom enerjisinin kontrolü ve bunun özellikle barışçıl amaçlarla kullanılması ve atom silahlarının ulusal savunma silahlarının dışarıda bırakılması konusunda karar almıştır. Genel Kurul ayrıca 1947'de kendi bünyesinde Konvansiyonel Silahsızlanma Komisyonu da kurmuş fakat komisyonun çalışmaları iki süper gücün kendi nükleer güçlerinden taviz vermemeleri nedeniyle geçerliliğini yitirmiş ve Genel Kurulun 1 Ocak 1952 tarihinde aldığı kararla yerini Silahsızlanma Komisyonuna bırakmıştır. Komisyonun görevi nükleer silahlar ve silahlı kuvvetlerin artırılması da dahil her türlü silahsızlanmanın araştırılmasını ve denetimini sağlamak ve atom silahlarının bertaraf edilmesi, her türlü silahlanmanın azaltılması, sınırlandırılması konusunda çalışmalar yapmaktır.¹¹⁶ 1956 yılında Uluslararası Atom Enerjisi Kurumunun oluşturulmasıyla BM bünyesinde bu zamana kadar kurulan silahsızlanma komisyonları bu kurum bünyesine katılmıştır. 1956 yılından sonra 1959 Antartika Anlaşmasına kadar iki süper güç Uluslararası Atom Enerjisi Kurumunun çalışmalarına dahil olmamışlar ve kurumun faaliyetlerine şüphe ile yaklaşmışlardır. Ayrıca bu dönemde Avrupa Ekonomik Topluluğu da kendi içerisinde Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu (Euratom) kurmuş ve 1967 Merger Anlaşması çerçevesinde topluluğun nükleer politikalarının oluşturulması çalışılmıştır. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun amaçları, nükleer güç için model bir pazar yaratmak, bunu topluluğa üye ülkeler arasında dağıtmak ve artı kalan enerjiyi topluluğa üye olmayan diğer ülkelere satmaktır. Topluluğun en büyük projelerinden biri de Fransa'nın Cadarache kentinde yapılması düşünülen Uluslararası Termonükleer Deneysel Reaktör (ITER) yapımı çalışmalarına katılmaktır.¹¹⁷ Dönemin Avrupa devletleri Euratom ile ortak platformda buluşabilmekte iken ABD ve SSCB'nin nükleer silahsızlanma konusunda ki politikaları 1959 Antartika Anlaşmasına kadar gerilimini korumuştur. ABD'nin önerisi üzerine toplanan ve SSCB, İngiltere, Fransa ve Japonya'nın da içinde yer aldığı 12 devletin katılımıyla 1 Aralık 1959'da imzalanan (23 Haziran 1961'de yürürlüğe giren) 30 yıl süreli Antartika Anlaşmasıyla taraflar Antartika'yı barışçıl ve bilimsel amaçlarla kullanmayı, bölge üzerindeki toprak iddialarını ve anlaşmazlıklarını dondurmaya ve 5 milyon mil karelik bir alanda uluslararası bir denetim sisteminin kurulmasını kabul etmişlerdir.¹¹⁸ Bu anlaşma aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı sonrası nükleer silahlar konusunda devletler tarafından ortak mutabakata varılan ilk anlaşma olması bakımından önemlidir. Çünkü anlaşmaya taraf olan devletler anlaşmada, nükleer silahlar özel olarak belirtilirken, bölgede askeri üsler bulundurulması, askeri manevralar yapılması, her türlü silahların denenmesi ve bölgede her

¹¹⁶ Arı, a.g.e. s. 585.

¹¹⁷ <http://fusionforenergy.europa.eu/> [22.12.2011].

¹¹⁸ Arı, a.g.e. s. 587.

türlü nükleer patlama ve radyo aktif atıkların bulundurulması yasaklanıyordu.¹¹⁹ Nükleer Silahların kullanılması her ne kadar Antartika Anlaşmasıyla bir sınırlandırılma tabii tutulduğu kabul edilse de 1962 yılında Soğuk Savaşı bir Üçüncü Dünya Savaşına dönüştürebilecek Küba Krizi patlak vermiş ve iki süper güç ilk defa sahip olduğu bu silahları kullanabileceğini göstermiştir. 1959 yılında Küba Devrimi'nden sonra ABD ve Küba arasında ki ilişkiler kopma noktasına gelmiş ve Küba Devleti, SSCB yanlısı bir politika izlemeye karar vermiştir. Bu durumdan rahatsız olan ABD, 1961 yılında başkan John Kennedy'nin isteğiyle ABD Domuzlar Körfezi Çıkarması'nı yapmış ve başarısız olan çıkarma girişimi ABD ve Küba ilişkilerini günümüzde de olumsuz etkilemektedir. Bu olay sonrası rejim güvenliğini sağlamak isteyen Küba SSCB'den silah ve ekonomik yardım talep etmiştir. SSCB'nin Küba'nın bu talebine olumlu yaklaşması ABD ve SSCB arasında ki ilişkilerinde kopma noktasına gelmesine neden olmuştur. ABD, Küba'ya yerleştirilecek füzelerin gelmesine engel olmak için Küba'ya deniz ablukasına başlamış ve SSCB gemilerine karşılık verileceği açıkça belirtilmiştir. Tüm dünya bir nükleer savaş korkusu yaşatan bu olay kısmen Nikita Kruşçev liderliğinde ki SSCB yönetiminin biraz geri adım atması kısmen de taraflar arasında sürdürülen pazarlıklarda bir anlaşmaya varılması, krizin sıcak bir çatışmaya dönüşmesini önlemiştir. Dönemim dış politika analizlerinde önemli etkiler bırakan Küba Krizi, nükleer bir savaşın çıkmasını önleyecek önlemlerin alınması konusundaki çabaların hızlanması konusunda önemli bir referans kaynağı olmuştur. Bu tür krizlerin bir daha yaşanmaması için iki süper güç arasında doğrudan haberleşmeyi sağlayacak Kırmızı Hat Anlaşması imzalanmıştır. 1963 yılında konjonktürün doğurduğu coexist fikirlerle ABD, SSCB ve İngiltere 5 Ağustos 1963'te Moskova'da Nükleer Denemelerin kısmi Yasaklanması Anlaşması (Partial Test Ban Treaty) imzalanmıştır. Anlaşmanın birinci maddesinde taraflar su altında, atmosferde ve uzayda nükleer deneme yapmamayı ve bu tür denemelerin yapılmasına yardım etmemeyi taahhüt etmekteydiler.¹²⁰ 1963 ve sonrası dönemde devletler daha güvenli bir dünya için çalışmalarını sürdürmüşler ve nükleer silahların yaygınlaşmasının önlenmesi için mücadelelerini sürdürmüşlerdir. 1968 yılında BM genel kurulunda kabul edilen Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (The Non-Proliferation Treaty) imzalanmış ve bu anlaşmanın maddelerine göre; nükleer devletlerin silah ve patlayıcı maddeleri başka devletlere devretmemesi ve nükleer silah yapımında onlara yardımcı olmaması başta olmak üzere diğer devletlerin bu tür silah yapımına girişmemesi ve nükleer silah yapımında kullanılan maddeleri satın almaması kararlaştırılmıştır. Anlaşma ile kendi nükleer güçlerini geliştirmeye çalışan Çin ve Fransa tarafından kabul edilmeyip diğer doksan

¹¹⁹ Arı, a.g.e. s. 588.

¹²⁰ Arı, a.g.e. s. 588.

dokuz üye tarafından kabul edilmiştir. Şüphesiz bu anlaşma nükleer silaha sahip ülkelerin dış politika da elini güçlendirmiş ve nükleer silaha sahip olmayan devletlerin bu silahlara sahip olma amaçlarını törpülemiştir. 1968 yılında imzalanan bu anlaşmayı 1970’li yıllarda SALT I (Strategic Arms Limitation Talks I) ve yürürlüğe giremeyen SALT II anlaşmaları izlemiştir. SALT I anlaşması iki süper gücün artık nükleer silahları rasyonel bir seçenek olarak görmediklerini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir. 1972 yılında dönemin devlet başkanları Nixon ve Brejnev tarafından imzalanan anlaşmaya üç anlaşmanın birleşmesiyle oluşturulmuştur. Bu anlaşmalar Anti Balistik Füze Anlaşması (ABM), Stratejik Silahların Sınırlanmasını öngören Geçici Anlaşma (IOA) ve Nükleer denizaltılarda bulundurulabilecek füze sayısını belirleyen protokoldür. Aslında SALT I öncesi konjonktürel durum pek iç açıcı değildi. Çünkü 1968’de SSCB’ Çekoslovakya’ya girmesi SSCB’nin güvenilir bir partner olarak görülmesine engel teşkil etmekteydi. Geçici Anlaşma ve Denizaltılar da nükleer silah bulundurma protokolü, stratejik füzelerin sayısını dondurmaktaydı. Amerika 44 füze taşıyabilen modern denizaltı ile 710 denizaltından atılabilen balistik füzeye, Sovyetler ise; 62 füze taşıyabilen denizaltı ile 950 denizaltından atılabilen balistik füzeye sahip olabilecekti.¹²¹ Anlaşmaya göre eğer taraflar yeni sistem füzelere sahip olmalarında yukarıda belirtilen tavan sayıları korunarak göre eski sistemle değişim sağlanabilecektir. Bu iki anlaşmaya ek olarak SALT I anlaşmasının ana çerçevesini oluşturan ABM anlaşmasına göre de İki süper gücün sadece iki balistik füze savunma sistemine sahip olmasını öngörmekteydi. Bu sistemlerin ilki başkent ve çevresine diğeri de iki süper gücün kıtalararası balistik füze tesislerinin çevresine kurulması kararlaştırılmıştır. ABM’ler soğuk savaş boyunca iki süper gücün nükleer hırslarını hep canlı kalmasına neden olduğu için sürekli eleştirilmekteydi. Bu anlaşma ile ABD ve SSCB kendi toprakları dışında bu tür savunma sistemleri kurmamayı da taahhüt etmişlerdir.¹²² İkinci görüşme 1972 yılı sonunda başlamış ve ilk yıllarda hiçbir gelişme sağlanamamıştır. SALT II adı ile bilinen bu görüşmelerde tartışma konusu saldırı silahlarında olmuştur. Hangi silahların bu kapsama girdiği ve tarafların ellerinde bu silahlardan ne kadar bulunduğu, anlaşmaya varılamayan teknik konular olmuştur. 1974 yılında SSCB’nin Vladisvostok kentinde Brejnev ile Gerald Ford arasında, her iki ülkenin stratejik ateşleme araçlarını 2400 adetle sınırlamayı hedefleyen geçici bir anlaşma imzalanmış fakat bu bir anlaşmaya dönüştürülememiştir. Söz konusu anlaşma ancak 18 Haziran 1979 tarihinde ABD başkanı Jimmy Carter ile SSCB lideri Brejnev arasında SALT II belgesinin imzalanmasıyla hayata geçirilmiştir. Anlaşmaya göre iki süper güc, 1 Kasım 1978 tarihinden itibaren ellerinde bulunan tüm stratejik füzeler ile aynı nitelikteki bombardıman uçaklarının miktarlarını

¹²¹ Arı, a.g.e. s. 591.

¹²² Arı, a.g.e. s. 591.

açıklamaya karar vermişler ve aynı zamanda da bu araçların azaltılıp sınırlama yükümlülüğüne karar vermişlerdir. Kıtalararası Balistik Füzeler (ICBM), Denizaltından atılan Balistik Füzeler (SLBM) ve Çok Başlıklı Füzeler (MIRV) in tanımlamaları yapılarak her bir silah için ayrı ayrı sınırlama oranlarının belirlenmesi kararlaştırılmıştır. SALT II anlaşması özellikle soğuk savaş döneminde silahsızlanma konusunda yapılmış en kapsamlı ve zengin içeriğe sahip bir anlaşma olarak dönemin silahsızlanma teorisyenleri tarafından kabul edilmektedir. Ayrıca önceki bölümlerde bahsettiğimiz silahsızlanma teorisyenlerinin çalışmaları SALT II anlaşmasının imzalanmasıyla daha fazla dikkat çekmeye başlamış ve bu çalışmaların en parlak ürünü olarak SALT II anlaşması görülmüştür. Fakat ABD realizminin ütopyacılar üzerinde ki olumsuz etkisi bu noktada da kendisini göstermiştir. SALT II anlaşması, dönemin realist entelektüelleri tarafından kamuoyu ve ABD kongresinde baskı aracı olarak kullanılmış ve bu anlaşmanın SSCB'nin lehine bir sonuç doğuracağı noktasında enformatik analizler ortaya atılmıştır. Anlaşmanın kongrede görüldüğü sırada Sovyetleri 1979 'da Afganistan'a girmesiyle realist entelektüeller önemli bir güç kazanmış dönemin ABD başkanı Carter SALT II anlaşmasını Senato'dan çekmesinde aktif rol almışlardır. Carter'ın bu hareketi ile SALT II anlaşması yürürlüğe giremeden rafa kaldırılmıştır. Şüphesiz bu durum silahsızlanma teorisyenleri için utanç kaynağıydı. Çünkü yıllardır üzerinde çalıştıkları ve ilk defa realistlere bu derecede önemli meydan okumaları başarısızlıkla sonuçlanmıştı. 1980 yılında Ronald Regan'ın başkan olmasıyla nükleer silahlar konusunda yeni adımlar atılmaya çalışılsa da soğuk savaş sonrası imzalanan START I ve SATRT II anlaşmalarına kadar iki taraf nükleer silahların sınırlandırılması konusunda ortak hareket edememişlerdir.

3.2 Globalist Argümanlar

Soğuk Savaş dönemini analiz eden bir başka teorik yaklaşım da Marksist düşünceden etkilenen Globalist (Globalizm) Teorilerdir. Globalist anlayışı savunanlar için uluslararası politik yapının ve sistemin analiz edilebilmesinde ekonomik kavramlar önemli olmakla birlikte bu yapının ve sistemin tarihsel sürecinin iyi kavranılması gerektiğini vurgulamışlardır. Globalistlere göre 1648 Westphalia sonrası kurulan Modern Dünya Sistemi olarak tanımlanan yapının kapitalist karaktere sahip olması, sistem ve yapı içerisindeki devletleri Merkez – Çevre olarak ayrılmasına neden olmuştur. Merkezde zengin ülkeler yer alırken, Çevrede yer alan ülkeler genellikle yoksul ülkelerdir.¹²³ Bu iki grup ülke arasındaki ilişki global işbölümünün kurallarınca belirlenmektedir.¹²⁴ Bu yapı içerisinde yoksul ülkelere sürekli olarak zengin ülkelere doğru bir artı değer transferi söz konusu olduğundan, zenginler daha zenginleşirken,

¹²³ Knutsen, a.g.e., .s. 334.

¹²⁴ Knutsen. a.g.e. s. 334.

yoksullar ise daha fazla yoksullaşmaktadır.¹²⁵ Globalistlere göre bu sirkülasyon 1648'den beri sürmekte ve yapının analiz edilmesinde tarihsel paradigmlar önemli rol oynamaktadır. Realistler için Güç-Güvenlik-Çıkar mottosu ne kadar önemli ise Globalistler içinde Tarih o derece önemlidir. Globalistler, uluslararası sistemin belirlenmesinde aktör davranışlarının önemli olduğunu kabul etmelerine rağmen sistemin tanımlanması açısından Realistlerden ayrılmaktadır. Çünkü Globalistler için uluslararası yapı ekonomik çıkar eksenli bölünmüştür ve bu yapı sadece kapitalist çıkar anlayışına hizmet etmektedir. Realist anlayışta ise sistem aktörlerin güç ve kapasite dağılımına göre kendiliğinden şekillenmektedir. Globalistlerin Marksist paradigmalardan etkilenmeye başladığı asıl noktada sistem yapısının analizindedir. Globalistler, analiz düzeyi olarak devlet temelli bir anlayış yerine sınıf temeline dayanan ve modern dünya sistemi olarak tanımlanan uluslararası sistemin bütünü almaktadır.¹²⁶ Globalistlerin devlet anlayışı da Realist anlayıştan farklıdır. Realist perspektif bütüncül ve yekpare bir Devlet anlayışını savunurken, Globalistler Devletin sınıf temelli ve ekonomik çıkar temelli parçalarından yola çıkarak Devlet tanımlamasına gitmektedirler. Globalistlerin temel argümanı Çevre ülkelerin büyük çoğunluğunu oluşturan az gelişmiş ülkelerin neden bu pejoratif tanımlamaya itildiğinin analizinden yola çıkarak bu ülkelerin neden gelişemedikleri üzerine kuruludur. Globalistler şu sorulardan yola çıkarak uluslararası sistemin analizini yaparlar: Kapitalizm neden önce Batı (Avrupa)' da gelişti? Kapitalizm diğer ülkelere nasıl yayıldı? Kapitalizm geçmişten günümüze kadar nasıl bir süreç izledi? Kapitalizm, Sömürü ilişkisinin devam etmesini sağlayan nasıl bir mekanizmadır? Merkez Ülkelerin elitleri(zenginleri) ile Çevre Ülkelerin elitleri arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır? Az gelişmiş ülkeler için bu bağımlılık durumunu sonlandırmak mümkün müdür?¹²⁷ Bu sorulara yanıt arayarak analizlerini oluşturan Globalistler, aynı zamanda bu sorulara verdikleri yanıtlarlar nedeniyle de eleştirilmektedir. Globalistlere yöneltilecek eleştirilerin başında, az gelişmiş ülkelerin ekonomik ve toplumsal bakımdan geri kalmışlığının gelişmiş ülkelere bağımlılıklarından mı kaynaklandığı yoksa az gelişmiş ülkelerin geri kalmışlığı mı bağımlılığa yol açtığı sorusuna yanıt veremedikleri ifade edilmektedir.¹²⁸ Çünkü bağımlılık anlayışının az gelişmiş ülkeleri tam anlamıyla sömürge haline getirilmesi muğlak kalmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin bağımlı olmalarının nedeni sadece Merkezde aranmamalı aynı zamanda Çevrenin iç siyasal ve ekonomik yapısının da analiz edilmesi gerektiği söylenilmektedir. Globalistlerin eleştirildiği bir diğer husus da uluslararası sistemin sadece ekonomik veya sınıf temelli bir analiz edilemeyeceği görüşüdür. Özellikle Pluralistler, devletlerin ekonomik anlaşmalarla

¹²⁵Knutsen, a.g.e. s. 335.

¹²⁶ Arı T., "Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma Hegemonya, İşbirliği", Alfa Yayınları, Ekim 2006. s. 264.

¹²⁷ Viotti P., Kauppi M., "International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism", New York Macmillan Publishing Company, s. 52.

¹²⁸ Arı, a.g.e. s. 266.

karşılıklı bağımlılıklarını arttırdıklarını ve böylece devletler arasında göreceli istikrar ve barış ortamının daha kolay sağlanabileceğini belirtirler. Pluralistler bu noktada Globalistleri eleştiriye başlamaktadırlar. Çünkü ekonomik politikalar artık askeri strateji politikaları kadar önemlidir. Eğer devletler arası ilişkilerin rekabetçi yapısı yalnız kapitalist üretim tarzıyla ilgiliyse 1648 öncesi pre-modern öncesi siyasal birimler arasında söz konusu olan rekabete dayalı ilişkilerin nasıl analiz edileceği konusunda Globalistlerin hayal kırıklığına uğramaktan başka seçenekleri yoktu.¹²⁹ Ayrıca Thucydides'in anarşi ve güvenlik ikilemi kavramlarının hiç mi açıklayıcılığı yoktur?¹³⁰ Oysa bu çalışmalar devletlerin egemen ulusal birimler olarak aralarında rekabetçi bir ilişkinin varlığının kapitalist öncesi döneme dayandığını, bu çerçevede politikanın otonom bir alan olduğunu ve siyasal dinamiklerin başlı başına önemli olduğunu göstermektedir.¹³¹

---

¹²⁹ Viotti ve Kauppi, a.g.e. s. 464.

¹³⁰ Viotti ve Kauppi, a.g.e. s. 465.

¹³¹ Viotti ve Kauppi, a.g.e. s. 465.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE GÜVENLİK KAVRAMI

4.1 Pozitivizm – Post Pozitivizm Argümanlarında Güvenlik Kavramı ve Sonuçları

1990 ve sonrası dönemin güvenlik analizlerinde Küreselleşme ile birlikte yeni paradigmlar güvenlik gündemine girmeye başlamıştır. Demokratik Konsolidasyon, kimlik, etnisite, cinsiyet, çevre gibi post-modern konular güvenlik gündemlerini bekleyen ana temalar olmuştur. 1989’da Berlin Duvarının yıkılmasıyla başlayan süreç 1990 ve 1991’de Orta Asya’da beş, Kafkasya da üç, Orta –Doğu Avrupa ve Baltıklarda ki komünist rejimlerin yıkılmasıyla dokuz bağımsız devletin ortaya çıkması, 1992’de Yugoslavya’nın dağılma sürecinin başlamasıyla Güvenlik Gündemleri etnisite ve kimlik konusunda ki çalışmalarla şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde güvenlik çalışmalarını etkileyen bir diğer husus da Liberalizmin Tarihin Sonunu ilan etmesiyle daha fazla anlam kazanmaya başlayan Demokratik Konsolidasyonun kurulması çabasıdır. Başta Afrika ve Orta Doğu’da ki devletler S.S.C.B.’nin yıkılmasıyla kendi otoritelerinin Liberalizm karşısında tehlike de olduğunu görmüşlerdir. Batı dünyası özellikle bu ülkelerde ki Sovyet boşluğunu değerlendirebilmek için bu zaman kadar açıkça destekleyemediği muhalif kanatları desteklemeye başlamıştır. Bu durum bu ülkeleri çok kısa bir süre içerisinde İç savaşa sürüklemeye başlamıştır. Batı dünyası bu ülkelerde ki İç savaşları ilk başlarda Liberalizmin benimsenmesi için fırsat olarak görmüş ve bu ülkelerde ki demokratik konsolidasyonun sağlanmasında önemli bir hareket olduğunu kabul etmiştir. Fakat savaşın her biçiminin insani koşulları olumsuz etkilemesi Batı Dünyasını bu sorunlarla mücadelede farklı arayışlara itmiştir. Batı Dünyası bu prototipteki ülkeleri Başarısız Devletler olarak pejoratif bir tanımlamaya tabii tutmuş ve Başarısız Devletlerle mücadele de İnsancıl Müdahale kavramını geliştirmiştir. İnsancıl Müdahale kavramı NATO’nun 1991 Roma Zirvesinde “Yeni Stratejik Gündem” başlığı altında kendisine yer bulmuş ve 1992 yılında da BM Güvenlik Konseyinin benimsediği müdahale araçlarından biri olmuştur. Aslında İnsancıl Müdahale kavramı ilk kez 19.yy da kullanılmıştır.¹³² Dönemin hegemon devletlerinin kendi ülkeleri dışında yaşayan vatandaşlarını korumak için başvurdukları askeri harekâtların gerekçesini oluşturmaktaydı. 1860 yılında Fransa, Lübnan’daki Marunî azınlığı korumak için yaptığı askeri müdahale İnsancıl Müdahalenin ilk örneğini oluşturmaktadır. İnsancıl Müdahale Kavramının entelektüel alt yapısı 1648 Westphalia Antlaşmasıyla başlamaktadır. Bu durum aynı zamanda bir dilemmayı da

¹³² Bacık G.,” Modern Uluslararası Sistem, Köken, Genişleme, Nedensellik”, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2007, ss. 369-389.

beraberinde getirmektedir. İnsancıl Müdahaleyi savunanlar Westphalia Anlaşmasının maddelerinde “Barış bozulamayacak kadar iyi bir şeydir.” sloganını benimserken barışın sağlanmasında ve savaş durumunun ortadan kaldırılmasında meşru güç kullanma hakkını verdiği inandırırken, İnsancıl Müdahale Kavramına karşı olan zümre ise Westphalian anlamda egemenliğin İnsancıl Müdahale ile ortadan kaldırıldığını ve bu durumun anlaşma gereğince ahlaki bir durum oluşturmadığını belirtmektedirler. İki karşıt zümrenin de Westphalia Anlaşması ile İnsancıl Müdahale Kavramını açıklamaya çalışması şüphesiz kavramın sağlıklı bir şekilde analize dâhil edilmesini zorlaştırmaktadır. 1990 ve sonrası konjonktürde Batı Dünyası, İnsancıl müdahaleye; 1991’de Irak Müdahalesi, 1992 Somali Müdahalesi. 1994’de Ruanda Müdahalesi, 1995 Bosna Hersek Müdahalesi, 1999 Kosova Müdahalesi başvurmuştur.¹³³ 1990’ları etkileyen bir diğer post-modern güvenlik olgusu Ekonomik güvenlik olmuştur. 1990’larda Liberalizmin en büyük argümanlarından biriside minimal devlet müdahalesi ile ülkelerin serbest piyasa ekonomisine geçişin hızlandırılmasıydı. Liberalizmin küresel bir serbest piyasa ekonomisine geçişte en büyük tehdidi eski Komünist ideolojiye sahip devletlerde görmesi, Liberalizmi farklı eko-politik arayışlara itmiştir. Özellikle komünizmin yıkılması ile başta S.S.C.B olmak üzere diğer komünist ideoloji ile yönetilen devletler derin bir ekonomik resesyona girmesi Liberaller için kendi eko-politik uygulamaları için büyük fırsat doğurmuştur.¹³⁴ Batı dünyası özellikle komünizmin sonrası bu ülkelere ekonomik olarak başta IMF olmak üzere Dünya Bankası destekli program kredileri uygulamaya başlamış ve “Şok Terapi Yöntemi” adı verilen politika ile bu ülkelerin ekonomik Liberalizasyonunun sağlanmasına çalışılmıştır. Şok terapi Politikası ile bu ülkelerin çoğu ekonomik olarak Batı sermayesine bağlanmış ve başta sahip oldukları alt ve üst yapı kaynaklarında hızlı bir özelleştirme sürecine girmişlerdir. Fakat bu politika ilk başlarda uygulanabileceği mantalitesi kabul görse de daha sonra ki yıllarda görülen eksiklikler Şok Terapi politikasının geçersizleşeceğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Kamu Harcamalarının önemli bir kısmının kesintiye uğratılması ve sistematik olmayan ve plansız bir hızlı özelleştirmenin uygulanmaya konması ekonomik Liberalizasyona duyulan güveni sarsmış, bu politikaya maruz kalan ülkelerde ki halk, kişi başına düşen milli hâsıladan en az paya sahip olmaya başlamıştır. Şüphesiz bu durum yeni zengin zümrelerin ortaya çıkmasına da vesile olmuştur. Özellikle Şok Terapi yöntemiyle özelleştirmeden fazlasıyla yararlanan eski komünist Parti yöneticileri yeni ülkelerin ekonomik dinamosunu oluşturması bakımından çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. Oligark olarak tanımlanan bu zümre özelleştirmeler

¹³³ 1991 Irak, 1992 Somali ve 1994 Ruanda Müdahalelerinde ABD tek başına müdahalede bulunurken, 1995 Bosna ve 1999 Kosova Müdahalelerinde coğrafi şartlar gereği Avrupa ülkeleri ile birlikte ABD müdahalede bulunmuştur.

¹³⁴ Stiglitz, a.g.e., s. 74.

sayesinde daha da zenginleşmiş ve ülkelerin yönetiminde önemli pozisyonlarda yer almıştır. Yanlış liberal politikalar mikro ölçekte bu tür olumsuzluklara yol açarken makro ölçekte ki hasarı daha büyük olmuştur. Piyasaların serbestleşmesi adı altında birbirine bağımlı hale gelmesi Küresel ekonomik krizlerin çok çabuk ve yıkıcı bir şekilde yaşanmasına da neden olmuştur. 1997 yılında Asya'da patlak veren Asya Krizini 1998'de Rusya Krizini tetiklemesi Liberal politikaların sorgulanmasına neden olurken 21.yy da bu politikaların başarısızlığı yaygın olarak kabul görmeye başlamıştır.¹³⁵ 1990 ve sonrası için bir diğer güvenlik endişesi ise Küresel Terörizmin ilk aşamalarının oluşması ve uluslararası suç yapılanmalarının yarattığı güvenlik sorunlarıydı. Dünya kamuoyunun 11 Eylül 2001 saldırılarıyla daha fazla duymaya başladığı Küresel Terörizmin oluşum aşamaları 1990'larda başlamıştır. S.S.C.B.'nin yıkılmasıyla başlayan süreç özellikle iç savaşlardan etkilenen ülkelerde yeni paramiliter grupların ortaya çıkmasına vesile olmuş ve bu grupların çoğu küreselleşmenin sınırların geçirgenliğini artırmasıyla daha fazla bilgi ve birikme sahip olmuşlardır. Özellikle İnsancıl Müdahale politikalarının yaşattığı hoşnutsuzluk bu grupların beslenmesinde ve gelişim göstermesinde önemli bir kaynak oluşturmuş ve Batı karşıtı söylemler sayesinde bu gruplar halk arasında daha fazla popülerlik kazanmaya başlamıştır. Küresel Terörizmin başta Orta doğu olmak üzere kıta Afrikasında özellikle müslüman gruplar arasında yaygınlık kazanmasında şüphesiz 1948 yılında kurulan İsrail'in bölgeden çıkartılamamasının yarattığı hoşnutsuzluk ve Batı Dünyasının İsrail merkezli bir Orta Doğu politikası izlemesi önemli bir rol oynamıştır. 1993 yılında Samuel Huntington'ın Foreign Affairs'da çıkan Medeniyetler Çatışması adlı tezinin de referans noktalarından birini oluşturan bu durum West versus Others (Islamic East) çatışmasının da temelini oluşturmuştur.¹³⁶ Bu paramiliter gruplar 1990 ve sonrası yapı içerisinde genellikle buldukları ülkelerde, demokratik konsolidasyonun sağlanması için uygulanan politikalardan fazlasıyla yararlanmış ve kimi ülkelerde siyasal iktidara gelecek kadar önemli bir güç elde etmişlerdir. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ise bu grupların batı dünyası tarafından tasfiye süreci başlatılacaktı. Küresel terörizmin ilk aşamaları bu şekilde oluşurken 1990'lara damgasını vuran asıl güvenlik problemi Uluslararası Suç Yapılanmalarının en sofistik hale gelmesidir. Terör ve organize suç örgütleri arasında ki ilişki 1990'larla daha fazla yaygınlık kazanmaya başlamış ve hemen hemen her suç örgütlenmesinin bir terör örgütüyle bağlantısı olduğu tespit edilmiştir. Bu örgütlü suçların bir araya gelmesinde kullandıkları şiddet yöntemleri ve karşı oldukları otoritenin ortak olması ve yaşamlarını sürdürebilmek için ihtiyaç duydukları kaos ve anarşi ortamıdır. Örgütlü Suçlar Özellikle Komünizmin yıkılması ile başlayan süreç Avrasya kıtası üzerinde ki toplam on yedi

¹³⁵ Stinglitz, a.g.e., s. 75.

¹³⁶ Huntington P. Samuel, "The Clash of Civilizations?", Foreign Affairs, vol 72, no. 3, Summer 1993, ss. 22-49.

yeni devleti doğurmuş ve bu devletlerin anayasal ve siyasal oluşum aşamalarının sancılı bir şekilde gerçekleşmesi özellikle illegal gruplar için bulunmaz fırsatlar sunmuştur. İlegal yapılanmalar yeni devletler içerisinde siyasal destek bulmaları sayesinde çok kısa bir süre içerisinde arkalarında devlet desteğine ulaşmışlar ve dönemin uluslararası siyasal krizlerinden önemli ölçüde faydalanmışlardır.¹³⁷

1990 ve sonrası yapı içerisinde kendisine yer bulan daha yumuşak tehditler (soft threats) olarak kabul edilen Kadın – çocuk güvenliği, Toplum Güvenliği ve Çevre Güvenliği gibi post-modern konulardır. Özellikle 1992 yılında Yugoslavya'nın kanlı dağılma sürecinin başlaması ve bu dönemde yine Orta Doğu ve Afrika'da meydana gelen iç savaşlar daha önce gündeme gelememiş farklı trajedilerin gün yüzüne çıkmasına vesile olmuştur. Savaşların çıkmasında aktif olarak rol almamalarına rağmen Savaşlardan en çok etkilenen zümreyi oluşturan kadın ve çocukların 1990'lara kadar gündeme gelmemesi güvenlik paradigmasının salt askeri bakış açısıyla ele alınmasıdır. Kadınlar savaşlarda eşlerini, kardeşlerini, çocuklarını, babalarını kaybetmekle kalmazlar aynı zamanda kişiye sıkı sıkıya bağlı olan vücut bütünlüğünün dokunulmazlığını da kaybetmekle karşı karşıya kalırlar. Ama bütün bu durumlara rağmen 1990'lar daki eleştirel güvenlik çalışmalarına kadar güvenlik analizlerinde yer almamışlardır. 1990 ve sonrası Güvenlik çalışmaları için önemli referanslarla doludur. Bu döneme damgasını vuran Konstrüktivist Teoriden yola çıkarak Kopenhag Ekolü, Aberswyth Ekolü ve Eleştirel Ekol'ün Güvenlik çalışmalarına olan katkısı analiz edilecektir.

4.1.1 Sosyal Konstrüktivist (Yapılandırmacı) Yaklaşım

Önceki bölümlerimizde 1945 sonrası dünyanın yepyeni bir dünya olduğundan bahsetmiştik. Fakat bu yepyeni dünyanın en uzun on yıllık periyodunun 1990 sonrası döneme denk gelmesi özellikle güvenlik çalışmalarının literatürü tarandığında daha iyi anlaşılmaktadır. 1980'lerden sonra Uluslararası İlişkiler teorilerinde Sosyal Konstrüktivist (Yapılandırmacı) anlayışın hâkim olmaya başlamasıyla uluslararası ilişkilerin alt dalı olan güvenlik çalışmaları da Konstrüktivist anlayıştan etkilenmiş ve metodolojisini Konstrüktivist anlayış perspektifinde oluşturmaya başlamıştır. Sosyal Konstrüktivizm, somut materyal dünyanın ve uluslararası olguların açıklanmasında insan davranışlarını, karşılıklı etkileşimleri, bunlardan doğan ve değişken olan normları, kuralları ve bilgisel yorumları ana perspektifine koyan teorik bir yaklaşımdır.¹³⁸ Sosyal Konstrüktivist anlayış bu tanımdan yola çıktığımızda inter disiplinler bir form olduğunu söyleyebiliriz. Başta psikoloji olmak üzere, siyaset bilimi, sosyoloji, antropoloji gibi diğer sosyal bilimlerden etkilenmiştir. Sosyal Konstrüktivistler,

¹³⁷ 1992 Yugoslavyanın Dağılması ve 1989-1994 S.S.C.B. devlet politikaları.

¹³⁸ Emmanuel Adler, Seizing the Middle Ground, European Journal of International Relations, Vol. 3, No. 3, 1997 s. 322.

“ulusaşırı hareketlerin, uluslararası örgütlerin ve bürokrasilerin ulusal karar alma süreçlerine etkisini, uluslararası etkileşim ve iletişim süreçleri bağlamında yeni normların ve ortak çıkarların öğrenilmesini veya aktörlerin ikna edilmesini veya sosyalleşmesini araştırır, böylece uluslararası işbirliğinin özellikle sosyolojik ve sosyo – psikolojik analizini yaparlar.”¹³⁹ Sosyal Konstrüktivistler için devlet davranışlarının analizinde devletlerin sahip olduğu kimliklerin önemli olduğunu çünkü bu kimlikler sayesinde daha sağlıklı bir analizin yapılacağını kabul ederler. Sosyal Konstrüktivistlerin en önemli temsilcisi Alexander Wendt’dir. Wendt’e göre Devletlerin uluslararası yapı içerisinde karşılıklı etkileşimleri olmuştur ve bu etkileşim ülkelerin tarihsel siyasal kimliklerini oluşturmaya başladığını belirtmiştir.¹⁴⁰ Tarihsel siyasal kimliklerin oluşması devletlerin ulusal çıkar ve hayatta kalmaları için uygulayacakları politikaların temelini oluşturmuştur. Sosyal Konstrüktivistler, bu noktada disiplinin en güçlü paradigmalardan olan Realizmden ayrılmaktadır. Realizme göre Ulusal Çıkar kavramı daha soyut bir nitelik taşımaktadır. Her devletin hayatta kalabilmesi için kendi çıkarlarına sahip olması gerektiğini ve bu çıkarlarını sağlamak için devletlerin Güç ve Güvenlik perspektifli bir dış politika anlayışı sürdürmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Sosyal Konstrüktivizm de milli çıkarlar siyasi ve sosyo-kültürel bir inşa sürecinden sonra oluşmuş kabul edilir.¹⁴¹ Sosyal Konstrüktivistleri, Realistlerden ayıran bir başka nokta da devleti temel aktör olarak kabul etmemeleridir. Sosyal Konstrüktivistlerin devleti temel aktör olarak kabul etmemeleri özellikle güvenlik çalışmalarına yansımalarına yansımış ve Soğuk Savaş sonu dönemine kadar devlet merkezli güvenlik anlayışı Sosyal Konstrüktivistlerle güvenlik konusunda farklı paradigmalardan da literatüre girmesini sağlamıştır. Sosyal Konstrüktivizm, güvenliği insanlar arasında karşılıklı etkileşim sonucu kurulan kültür ve kolektif kimlik kodlarının ürettiği kavramların ve değerlendirmelerin ışığında tanımlanan, tüketilen olmaktan ziyade üretilen bir olgu olarak kabul eder.¹⁴² Konstrüktivistleri, Realistlerden ayıran bir başka noktada da Ulusal Güvenlik anlayışıdır. Modern Ulus Devletin anarşik yapı içerisinde olmazsa olmazı olan Ulusal Güvenlik Realistlerin mottosu haline gelmiş ve Realist güvenlik çalışmaları da Ulusal Güvenlik perspektifinde oluşturulmuştur. Realistler Ulusal Güvenlik kavramına holistik (bütüncül) bir anlayış çerçevesinde yaklaşmışlardır.¹⁴³ Sosyal Konstrüktivistler Ulusal Güvenliği; Yapısal Düzey, Rejim Düzeyi ve Stratejik Düzey temelinde ele almışlardır. Bu anlayışa göre ya alt

¹³⁹ Mustafa Küçük, “Uluslararası ilişkiler Kuramında Konstrüktivist Dönüş”, Universtiy of Wales, Aberstwyth, 2009, s. 9.

¹⁴⁰ Alexander Wendt Collective Identity Formation and İnternational State, American political Science Rewiev, Vol. 88, No. 2, 1994, s. 384.

¹⁴¹ Jutta Weldes, Constructing National İnterest, European Journal of International Relations, Vol. 2, No. 3, 1996. ss. 275- 318.

¹⁴² Alexander Wendt, “ Social Theory of International Politics, Cambridge University Press, 1999.

¹⁴³ Wendt, a.g.e., s. 67.

yapıdan (yapısal düzey – birey veya grupların rejim üzerinde ki baskıları) ya üst yapıdan (rejim düzeyi – hükümetlerin rejimi tehdit etmeleri) ya da dıştan (stratejik düzey – başka ülkelerden gelecek saldırılar) tehdit altında olabilirler.¹⁴⁴ Bu üç düzeyden birinin tehdit altında olması diğer düzeylerinde sağlıklı şekilde işlemesine engel teşkil edeceğinden Sosyal Konstrüktivistler üç düzeye de ayrı ayrı ama eşit düzeyde önem vermektedir. Konstrüktivistlerin bu üç düzey perspektifinde güvenlik çalışmalarını oluşturması şüphesiz dönemin siyasal konjonktüründe ki gelişmelerle yakından ilgilidir. 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla başlayan komünizmin Avrupa’da yıkılma süreci 1994 yılında Rusya Federasyonu’nun kurulmasıyla tamamlanmış fakat bu dönem içerisinde Ulus Devlet yapılanmalarını tehdit eden çok farklı paradigmalardan gün yüzüne çıkması Realist paradigmalardan sorgulanmasına neden olmuştur. 1989’da İki Almanya’nın birleşmesi, 1991’de Maastricht Anlaşmasıyla Ulus üstü forma bürünen Avrupa Birliği’nin kurulması, 1991 Körfez Savaşının yaşanması, 1992’de Çekoslovakya’nın dağılması 1993’de başlayıp 1999’a kadar süren Yugoslavya’nın dağılma süreci, bu dönemde ki Sosyal Konstrüktivist güvenlik çalışmalarını etkileyen önemli siyasal gelişmelerdir. Sosyal Konstrüktivist Güvenlik çalışmaları bu olaylara bir laboratuvar gözüyle bakmışlar ve Realist argümanların bu olayları açıklamada ki yetersizliğinden yola çıkarak kendilerine özgü paradigmalardan oluşturmuşlardır. Demokratik Barış, Güvenlik topluluğu, Kollektif Güvenlik, Stratejik Güvenlik kavramları Sosyal Konstrüktivist anlayışla yenilenmiş ve yeniden oluşturulmuştur.¹⁴⁵

Sosyal Konstrüktivistlerin başta güvenlik çalışmaları olmak üzere uluslararası ilişkiler disiplinine katkısı Demokratik Barış Yaklaşımı’dır. Sosyal Konstrüktivistler, tarihsel veriler ışığında demokratik rejimlere sahip ülkeler arasında savaş yaşanmadığı gerçeğinden yola çıkarak siyasi bir kimlik olan demokrasilerin birbirleriyle savaşmayacağını ileri süren güvenlik anlayışıdır. Bu teori, bir siyasal rejim ve kimlik olarak demokrasilerin savaşmakta isteksiz davrandığını çeşitli tarihsel incelemelerle göstermiştir.¹⁴⁶ Demokratik Barış Teorisine göre, sivil ve siyasi haklar, seçimler, uzlaşma, basın ve fikir özgürlüğü gibi kurumsal ve normatif sınırlamalar veya demokrasilerin bünyesinde barındırdığı savaş kararını dizginleyici diğer özellikler demokratik ülkeler arasında karşılıklı anlaşmazlıkların şiddet ve zorlama ile değil, barışçıl yollarla çözülmesi sonucunu getirecektir.¹⁴⁷ Demokratik Barış Teorisi özellikle demokrasilerin küresel çapta yaygınlaştırılmasıyla, küresel güvenlik sorunlarının da aynı

¹⁴⁴ Wendt. A.g.e., s. 75.

¹⁴⁵ Karabulut, a.g.e., s. 79-84.

¹⁴⁶ Michael Doyle “ Liberalism and World Politics” American Political Science Review, Vol. 80, 1986, ss. 1151-1169.

¹⁴⁷ Bruce Russett and Zaev Moaz, Normative and Structural Causes of Democratic Peace” American Political Science Review, Vol. 80, No. 3, 1993, ss. 624-638.

oranda azalacağını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Demokratik Barış Teorisyenleri için küresel çapta demokrasilerin stabilize hale gelmesi daimi barışın kurulmasında önemli bir araç olacaktır ve bu stabilize durumun sağlanabilmesi içinde savaşların araç olarak kullanılabileceğini söylemekten çekinmemektedirler. Özellikle 1990 sonrası küresel güvenlik bunalımlarının önemli bir kısmı anti-demokratik ülkelerden kaynaklandığı görüşünden yol çıkan Demokratik Barış Teorisyenleri, bu ülkelerin demokratik rejimlere ulaştırılmasında dış müdahaleyi meşru görmektedirler. Özellikle bu grup teorisyenler için Amerika Birleşik Devletleri'nin 1990 sonrası güvenlik politikalarının temelini demokrasilerin yaygınlaştırılması ve mevcut demokrasilerin istikrarını koruması üzerine inşa edildiğini iddia etmektedirler. Demokratik Barış Teorisi, sosyal konstrüktivizme “anarşi”, “kendi kendine yetme”, kaygısı ve “güvenlik ikilemi” gibi istem özelliklerinin ezeli, değişmez ve materyal olmayıp “sosyal yapılar” olduğu ve devletlerin karşılıklı etkileşimi sonrası “inşa” edildiği iddialarını güçlendiren tarihsel veriler sunmaktadır.¹⁴⁸ Demokratik Barış Teorisinin Sosyal Konstrüktivizm'in varsayımlarını teyit ettiği bir başka hususta, saldırganlığın veya barışçılığın uluslararası sitem veya yapı tarafından empoze edilen mekanik veya iradedışı veriler değil, tam aksine devletlerin birbirini meşru siyasi rejimler olarak tanımlamasının (ben-öteki, dost-düşman) ve demokratikleşme gibi “sosyal öğrenme” süreçlerinin bir sonucu olduğudur.¹⁴⁹

Güvenlik Topluluğu kavramı, uluslararası ilişkiler çalışmalarına İkinci Dünya Savaşı sonrası entegre olmuş ve 1990 sonrası sosyal konstrüktivist teorisyenlerce yeniden tanımlanmıştır. Karl W. Deutch tarafından geliştirilen Güvenlik Topluluğu kavramı İkinci Dünya Savaşı ve sonrası uluslararası yapıya nüfuz eden kaotik ve çatışmacı ortamda yeni savaşlara engel olmak adına, “sınır aşan iletişim ve hareketlilik” yoluyla gelişecek toplumsal ilişkilerin zamanla karşılıklı bağımlılık ve sorumluluk ilişkileri oluşturacağını varsaymaktadır. Bu görüşe göre devletlerarası güvenliğin objektif koşulları tek yanlı askeri-stratejik hamleler değil, halklar arası geliştirilebilecek işbirliği alışkanlıklarının arttırılması ve halkların karar alma süreçlerinde birbirleriyle ilgili olumlu algılar çerçevesinde davranması olacaktır.¹⁵⁰ Karl Deutsch, Güvenlik Topluluğu kavramını iletişim üzerine inşa etmiştir. İletişimin artmasıyla devletlerin ortak platformlarda ortak kültürler çevresinde buluştuğunu belirten Deutsch, bu durumun aynı zamanda çıkar ve ortak menfaatlerle güvenlik topluluklarının oluşmasına neden olduğunu belirtmiştir. Bir Barış Teorisi olarak da kabul edilen Güvenlik Toplulukları kavramı, kolektif kimlik potansiyeli taşıyan devletlerin karşılıklı haberleşme ve iletişim

¹⁴⁸ Kardaş Tuncay, ” Kimin Güvenliği ve Nasıl ?”, Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye', Dağı Zeynep (Ed.), İstanbul 2007, s. 125.

¹⁴⁹ Kardaş, a.g.e. ss. 137-138.

¹⁵⁰ Kardaş, a.g.e. s. 138.

sonucu geliştireceği ve şiddet araçlarının yerine kullanacağı siyasal, sosyal ve kurumsal araçlar yoluyla birbirleri hakkında pozitif algıları üreteceğini ve bunun da güvensizlik ile değil güvenlikle sonuçlanacağını öngörmüştür.¹⁵¹ İletişimin önem kazanmasıyla devletlerin, realist argümana göre uluslararası ilişkilerde görülen aldatma (cheating) paranoyasının da önüne geçilebileceği fikri önem kazanmaya başlamıştır. Sosyal konstrüktivistler için devletler karşılıklı iletişimin artmasıyla sosyal kimliklerini bu iletişim kanallarıyla yeniden tanımlayarak aralarında ki sorunları ben – öteki yerine biz kavramıyla güvenlik sorunlarını çözecektir. Sosyal Konstrüktivistler'e göre 1990 sonrası SSCB ve ABD ilişkilerinde iletişimin Güvenlik Toplulukları içerisinde ki önemini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. İki süper güç 1990 sonrası ilişkilerinde ortak güvenlik endişeleri etrafında birleşebildiğini kanıtlaması bakımından önemli olduğunu söylemektedirler. Fakat burada başta Sosyal Konstrüktivistler olmak üzere Güvenlik Toplulukları görüşünü savunanlar, 1990 sonrası yapıyı sağlıklı bir şekilde okuyamadıkları gerçeğini de göstermektedir. ABD, 1990 ve sonrası yapının tek hegamon güç olması nedeniyle ve SSCB ve onun halefi Rusya Federasyonunun kendi iç politik sorunlarıyla uğraşması iki süper gücün ortak güvenlik politikaları izlediği anlayışını yansıtmamaktadır.

Kollektif Güvenlik kavramı da Güvenlik toplulukları kavramı gibi Sosyal Konstrüktivistlerin 1990 sonrası yapı için yeniden tanımladığı kavramlardan birisidir. 1914 yılında Milletler Cemiyeti'nin aktif hale gelmesiyle önem kazanan Kollektif Güvenlik kavramı, sistemde ki ülkeler arasında oluşturulmuş ve uyum içinde çalışması amaçlanan ortak güvenlik sistemidir. Kolektif Güvenlik, uluslararası sistemde ki güvenliğin sağlanması adına düzenlenmiş, kurumsallaşmış kuralların oluşturduğu bir yapı içerisinde, devletlerin saldırgan bir devlete karşı güç dengelemesine ve gerektiğinde harekete geçme pratiğine işaret eder.¹⁵² Bu güvenlik mekanizması içinde hegemon güçler diğer devletlerin dış politik çıkarlarını bir potada eritme (melting polt) şansına sahip olduklarından istikrarlı bir uluslararası sistemin kurulabileceğini varsayarlar. Bu mekanizma içinde, kolektif güvenlik uygunsuz veya dengesiz bir şekilde gücünü artırma çabasında bulunan bir ülkenin bu yönde ki çabalarını dengeleme veya dizginleme amacıyla kurulmuş “iyi niyetli” ve karşı-güvenlik amaçlı bir güçler koalisyonudur.¹⁵³ Kollektif Güvenlik kavramı ve anlayışı realist entelektüeller tarafından tarih boyunca eleştirilmiştir. Çünkü Ulus-Devletlerin farkı dış politika çıkarları vardır ve farklılık nedeniyle de devletler farklı güvenlik paradigmaları oluşturmak zorunda kalmaktadır. Askeri yönden güçlü olan devletlerin kolektif güvenlik yapılarında lider

¹⁵¹ Kardaş, a.g.e. s. 139.

¹⁵² Chaerles A. Kupchan and Clifford A. Kupchan “The Promise of Collective Security” *Internarional Security*, Vol. 20, No. 1. (1994), ss. 52-61.

¹⁵³ Earl Ravenal C, “An Autopsy of Collective Security”, *Political Science Quarterly*, Vol. 90, No. 4, ss. 497-714.

olacağını güçler devletlerin dış politik çıkarları doğrultusunda hareket edilmesinin kaçınılmaz olduğunu belirten realistler melting polt kavramının bu durumun ortaya çıkmasının önüne geçilmek için tahayyül edilmiş bir kavram olduğunu vurgulamaktadırlar. Kollektif Güvenlik kavramını pratiğe döken Woodrow Wilson'a göre Kollektif Güvenlik yapısında olması gereken güçler dengesini sağlayacak bir yapının oluşmasından ziyade daha çok organize olmuş rekabet halinde ki rakip güçlerin oluşturmaya çalıştığı ortak barış yapılanmasıdır.

Sosyal Konstrüktivist yaklaşım içinde ki bir başka kavram olan stratejik kültür çalışmaları, devletlerin stratejik tercihlerinin uyumlu, pasif veya sert, benmerkezci, şiddet eğimli ve baskıcı olmasının kaynağını düşünsel-kültürel alanlarda aramamız gerektiğini ifade eden çalışmalardır.¹⁵⁴ Stratejik Kültür yaklaşımını savunanlar, Realistlerin devletlerin dış politikalarında sıfır toplamlı oyun yaklaşımı reddederek kendi teorilerini oluşturmaya başlarlar. Stratejik Kültür Yaklaşımına göre stratejik tercihler, devletlerarası politikada askeri gücün rolü ve etkinliği ile ilgili kalıcı ve etkili tercihleri belirleyen kültürel-sembolik alternatif yapıların sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁵ Bu stratejik çerçeveyi oluşturan sembolik sistemin içini dolduran şey, bir ülkenin savaş ve düşmanla ilgili geliştirdiği metaforların ve tasvirlerin altındaki yatan temel varsayımlarıdır.¹⁵⁶ Bu sembolik altyapı stratejik kültürü bir kere inşa ettikten sonra kendisini belirgin stratejik tercihler ve politikalar olarak açığa çıkarır. Bu inşa edilmiş stratejik tercihler ve politikalar zaman içinde çeşitli ve tutarlı bir şekilde varlıklarını sürdürürler.¹⁵⁷

4.2 Eleştirel Teori'de Güvenlik Yaklaşımı ve Sonuçları

Eleştirel Teori 1990'lardan sonra Uluslararası İlişkiler teorileri içersinde kabul görmeye başlamıştır. Fakat başta Siyaset Bilimi olmak üzere Sosyoloji ve diğer Sosyal Bilimlerde Eleştirel Teori 1960 sonrası uluslararası düzeninin de etkisiyle yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Eleştirel Teori'yi Sosyal Bilimlere kazandıran zümre Frankfurt Okulu'dur. Aydınlanma diyalektiğinin eleştirisiyle başlayan grup katı bir pozitivist anlayışı reddederek kendi teorilerini oluşturmaya çalışmışlardır. Frankfurt Ekolünün en önemli temsilcileri Theodor Adorno, Max Horkheimer, Harbert Marcuse, Jürgen Habermas'dır. Anılan kuramcılar, insanın toplumsal eleştiri yoluyla, baskılardan kurtulup özgürleşmesine katkıda bulunan her felsefi görüşe sıcak bakmakla birlikte, daha çok Marksist bir çerçeve içinde kalmışlardır. Anılan düşünürler öncelikle toplumsal çıkarların, çatışma ve çelişkilerin düşünce de nasıl ifade edildiği ve baskı sistemlerinde nasıl üretildiği konusunda

¹⁵⁴ Kardaş, a.g.e. s. 140.

¹⁵⁵ Kardaş, a.g.e. s. 140.

¹⁵⁶ Kardaş, a.g.e. s. 140.

¹⁵⁷ Kardaş, a.g.e. s. 141.

ilgilenmişlerdir.¹⁵⁸ Frankfurt Ekolü, bu düşüncelerini savunurken Karl Marx ve onun 20.yy'daki en önemli temsilcisi olan Antonio Gramsci'den fazlasıyla etkilenmişlerdir. Eleştirel Teorinin, Uluslararası İlişkilerde ki entelektüel alt yapısını da bu yazarların görüşleri çerçevesinde oluşturmuşlardır. Eleştirel Teori, Uluslararası İlişkiler disiplininde Devletlerin tek ve yegane aktör olmasını reddeder. Onlara göre Uluslararası İlişkiler devletlerarası ilişkilere indirgeyecek kadar bütüncül bir anlayışa sahip değildir. Çünkü sağlıklı bir uluslararası ilişkileri analizi yapabilmek için devletlerin dış politikalarının oluşturan kendi iç dinamiklerini de analize konu etmek gerektiğine inanırlar. Devletlerin politik, askeri, ekonomik ve sivil toplum yapıları dış politik ilişkileri belirleyen ana unsurların başında gelmektedir. Eleştirel Teorisyenlere göre, Birinci Dünya Savaşından itibaren Uluslararası İlişkiler Teorileri'nin katı bir pozitivist anlayışa sahip olması güçlü devletlerin kendi çıkarlarını yansıtmaya dışında hiçbir anlam ifade etmemektedir. Çünkü güçlü devletler bu teoriler çerçevesinde kendi dış politik çerçevelerini kolayca oluşturmuşlar ve dışarıdan gelen meydan okumalara bu teoriler ile cevap vermeyi tercih etmişlerdir. Eleştirel teorinin temelinde Aydınlanma eleştirisi olduğunu belirtmiştik. Bu eleştirinin sosyal bilimler içerisinde yansımaları en çok Uluslararası İlişkiler içerisinde yankı uyandırdığını söyleyebiliriz. Kant'ın What's Enlightenment makalesiyle Aydınlanma anlayışını eleştiren Jürgen Habermas, özellikle bilgi çıkar arasında ki ilişkiye dikkat çekmiş ve Aydınlanma fikrinin doğaya hakim olma düşüncesinin aslında yeni güç paradigmalarının oluşmasına vesile olduğunu belirtmiştir. Habermas İdeolojik olarak Teknik ve Bilim isimli kitabında, Aydınlanma ile birlikte insanların doğayı kontrol etme mücadelesinin arttığını ve mücadele için verilen çabaların en başta askeri teknolojiyi etkilediğini ve bu durumda aslında devletlerin askeri perspektiften olaylara bakmaları sebebinin de doğurduğunu iddia etmektedir. Habermas'a göre Aydınlanma, Tanrı'yı katı pozitivist zindanlara kapatmaktı ama insanlar Aydınlanma ile Bilim Tanrısı'na tapmaya başladılar ve bu durum Teknik ve Bilimin devletler için tek ideoloji olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁹ ABD ve Batı dünyası içinde bu durum aynıdır aynı zamanda da Kuzey Kore, Çin ve Rusya gibi ülkeler içinde aynıdır. Liberalizm, geçen yüzyılın sonunda tarihin sonunu ilan etti fakat Liberalizme hayat veren aydınlanma fikrinin post-modern anlayış içerisinde yer alan eleştirel teori tarafından meydan okuması Tarihin Sonu'nun yaşanmadığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Eleştirel teorinin Uluslararası İlişkilerde bir diğer katkısı da 1990 sonrası yapının analizinde sunduğu paradigmalardır. Sosyoloji'de Pozitivizmi, Siyaset Biliminde Liberalizmi ve Uluslararası İlişkilerde Realizmi eleştirerek argümanlarını oluşturan eleştirel teorisyenler 1990 ve sonrası yapının geçirdiği transformasyonu kendi argümanları

¹⁵⁸ Ülger K. İrfan, "Uluslararası İlişkiler.Giriş Kavram ve Teoriler", Çakmak Haydar (Ed.), Platin Yayınları, Ankara 2007, s. 189.

¹⁵⁹ Habermas J., "İdeolojik Olarak Teknik ve Bilim", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul ,2010, s. 29.

çerçevesinde analiz etmeye çalışmışlardır. Eleştirel Teorisyenler özellikle başta Realizm olmak üzere diğer teorilerinde katı pozitivist anlayışa sahip olmaları nedeniyle eleştirmiştir. Çünkü bu katı pozitivist durum bu teorilerin, Berlin Duvarının yıkılması, SSCB'nin çökmesi, Komünizmin ortadan kalkmasını önceden öngöremediklerini ve bu olayların yaşanması ile bu teorilerin güçlü paradigmlar olmadığını göstermesi bakımından önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca 1990 ve sonrası uluslararası konjonktür içerisinde devletin tek aktör olma konumunun sorgulanmasının boşuna olmadığını çünkü bu dönemde birey temelli analizlerden yola çıkılarak daha sağlıklı bir Ulus-Devlet endeksli dış politika analizinin yapılacağı belirtilmiştir. Eleştirel Teori'nin, Uluslararası İlişkiler disiplini etkilediği en önemli nokta Eleştirel Güvenlik Çalışmaları'dır. Önceki bölümlerde 1990 ve sonrası güvenlik çalışmalarının bir dönüşüm geçirdiğini belirtmiştik. Özellikle bu dönüşümün yaşanmasında başta sosyal konstruktivizm olmak üzere eleştirel teorinin de önemli katkıları vardır. Sosyal Konstruktivizmin diğer teorilere nazaran daha esnek bir pozitivist bir anlayışa sahip olması Eleştirel Teorisyenlerin güvenlik çalışmalarının temelini oluşturmasında kolaylık sağlamıştır. Eleştirel Teorilerin Güvenlik konusunda ki çalışmalarının Uluslararası İlişkiler Disiplinine yansması 1994 Mayıs ayında Toronto'da yapılan "Çatışmalarda Stratejiler: Güvenlik Çalışmalarına Eleştirel Yaklaşımlar (Strategies in Conflict: Critical Approaches to Security Studies) " konferansta Eleştirel Teorinin Güvenlik Çalışmaları içerisinde ki yeri tartışılmış ve konferans sonucunda elde edilen bilgiler Keith Krauze ve Michael C. Williams tarafından Eleştirel Güvenlik Çalışmaları: Kavramlar ve Olaylar (Critical Security Studies: Concepts and Cases) isimli kitaba dönüştürülmüştür.¹⁶⁰ Krauze ve Williams özellikle 1990'na kadar güvenlik paradigmların Ulus-devlet temelinde oluşturulduğunu ama 1990'lardan sonra özellikle mikro milliyetçiliğinde etkisiyle birey temelli bir güvenlik paradigmasının oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Onlara göre bu durumu daha iyi anlayabilmek için 1990'lara kadar Güvenlik tanımlaması Devletlerin, dış tehdit ve tehlikelerde uzak olma ve güvende olmaları demektir. Fakat 1990'lardan sonra mikro milliyetçiliğin baş göstermesi ve tarih boyunca Devlet olma vasfını kazanmamış insan topluluklarının güvenlik tanımlaması ne olacaktır. Çünkü Krauze ve Williams'a göre 1990 ve sonrası süreçte Ulus-Devlet'lere yönelik en büyük tehdit bu topluluklardan gelecekti ve bu topluluklar bir devlet değil bir zümre, bir klan, bir yapı özelliği arz etmekteydi.¹⁶¹ Özellikle 1990'larda ki Filistin sorununu ve Yugoslavya'nın dağılma sürecinin yarattığı güvenlik endişesini mevcut güvenlik tanımlamaları açıklayamamakta ve eksik kalmakla birlikte sorunların çözümünde yanlış değerlendirmelere yol açmaktadır. Krauze ve Williams böylece Eleştirel Güvenlik

¹⁶⁰ Collins Alan, "Contemporary Security Studies", Oxford University Press, New York, 2007, s. .57.

¹⁶¹ Collins, a.g.e. s. 57.

Çalışmalarının temelini oluşturacak paradigmaları ortaya koymuşlardır. Krauze ve Williams'ın Eleştirel Güvenlik Çalışmaları'nda bir başka katkısı da bu konuya ilk kez İnsan temelli bir perspektiften yaklaşımları olmuştur. Krauze ve Williams için Güvenlik bireyde başlar ve bu durum aynı zamanda devletinde güvenliğinin sağlanmasıyla çimento vazifesi görür. Özellikle 1990 ve sonrası için sorun olmaya başlayan geleneksel olmayan güvenlik tehditleri, insan temelli sorunlar olarak kabul edilmiştir. Afrika, Orta Doğu ve Asya'da ki ülkelerde görülen insancıl olmayan yaşam koşulları küresel ölçekte güvenlik krizlerine yol açmakta ve bu durum aynı zamanda istikrarsızlığa neden olmaktadır. Bu nedenle Toronto konferansında İnsani Müdahale kavramı ilk kez gündeme gelmiş ve bu olgunun ne olduğu tartışılmıştır. Westphalian mitinin önemli ölçüde beslediği Ulus-Devlet güvenliği ilk kez bu toplantıda sorgulanmaya başlamış ve devletlerin, sorunlu gördükleri diğer devletleri uluslararası normlar çerçevesinde müdahalede bulunmaları fikri gün yüzüne çıkmıştır. Bu durum hiç şüphesiz Batılı devletlerin sömürgeleştirilme çabalarının bir uzantısı olarak eleştirilse de Toronto zirvesinden birkaç yıl sonra Birleşmiş Milletler bünyesinde Dış Müdahale ve Devlet Egemenliği üzerine Uluslararası Komisyon'un (International Commission on Intervention and State Sovereignty) kurulmuştur. Komisyon'un amacı evrensel İnsan Haklarının korunması ve insanların insanca yaşamasının sağlanması ve korunmasıdır. Özellikle 1990 sonrası patlak veren Somali, Ruanda, Bosna Hersek ve Kosova krizlerinde komisyonun amaçlarını gerçekleştirmek için eyleme geçtiği görülmektedir. Eleştirel Güvenlik Çalışmaları 1990'larda başlayıp günümüze kadar devam etmektedir. Barry Buzan ve Ole Wæver endeksli Kopenhag Ekolü ile Frankfurt Ekolünden etkilenen Post-Marksist Ken Booth öncülüğünde ki Aberyswyth Ekolleri tarafından beslenen Eleştirel Güvenlik Çalışmaları, günümüzün güvenlik çalışmaları başta olmak üzere Uluslararası İlişkilere de önemli katkıları vardır.

4.2.1 Kopenhag Ekolü

1990 ve sonrası yapı sosyal bilimlere derinden etkilemiştir. Fakat bu etkilenmeden diğer sosyal bilimlere göre en fazla Uluslararası İlişkiler etkilenmiştir. 1990'lara kadar Uluslararası İlişkilerde Devlet-Merkezli bir anlayış egemen olurken 1990 ve sonrası yapı içerisinde bu durum sorgulanmaya başlanmış ve bu sorgulamalar Uluslararası İlişkiler literatürüne önemli katkılar sağlayacak yeni paradigmanın oluşmasına neden olmuştur. Analizimizin ana konusunu Güvenlik paradigmaları oluşturması nedeniyle 1990 ve sonrası Uluslararası İlişkiler literatürüne giren yeni paradigmaları Güvenlik çalışmaları bakış açısıyla analiz edilecektir. 1990 ve sonrası yapıyı Güvenlik paradigmalarından yola çıkarak analiz etmeye çalışan grupların başında Kopenhag Ekolü olarak bildiğimiz oluşum gelmektedir. Aslında Kopenhag ekolü olarak tanımladığımız yapı Conflict and Peace Research Institute

(COPRI) içersinden doğmuştur. Barry Buzan, Ole Wæver ve Jaap de Wild gibi önemli isimleri içersinde barından ekol Eleştirel Güvenlik Çalışmalarının ana temasını oluşturmaktadırlar. Kopenhag Ekolü'nün Uluslararası İlişkiler kavramına Güvenlik çalışmaları perspektifinden bakması ortaya çıktıkları dönemin geçirdiği bir transformasyonun sonucudur. Yukarda saydığımız üç önemli ismin yazdığı "Güvenlik: Yeni Bir Analiz Çerçevesi" (Security: A New Framwork for Analysis) isimli kitapta Kopenhag ekolünün Güvenlik çalışmalarına bakış açısı başta olmak üzere Uluslararası İlişkilerin sert çekirdek realist argümanlardan neden arınması gerektiği belirtilmiştir.¹⁶² Security: A New framework for Analisis'de iki önemli kavram güvenlik çalışmalarına kazandırılmış ve bu iki kavram sayesinde dönemin güvenlik çalışmalarının neden yetersiz olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu iki kavram'a gelince Barry Buzan'ın Sektörel Güvenlik Analizi(Sectoral Analysis of Security) ve Ole Wæver'in Güvenikleştirme (Securitization) kavramıdır.¹⁶³ İki kavram Eleştirel Güvenlik çalışmalarının oluşumuna önemli katkı sağlamakla kalmamış ayrıca Güvenlik kavramının genişlemesi tartışmasını da başlatmıştır.¹⁶⁴ Aslında Ekolün öncü isimlerinden Barry Buzan 1980 yılında yazdığı People State and Fear isimli kitabında dönemin Uluslararası İlişkiler paradigmalarının başta Güvenlik çalışmaları olmak üzere çoğu olguyu açıklayamadığını belirtmiş ve Ulus-Devlet merkezli Realist paradigmalar nedeniyle Güvenlik kavramının hep askeri yönünün genel kabul gördüğünü belirtmiştir.¹⁶⁵ Buzan'a göre 1980 ve sonrası yapının analizinde salt askeri bir güvenlik bakış açısı yetersiz katla ve bu durumun bertaraf edilebilmesi içinde Güvenlik kavramının parçalara ayrılarak sektörel bazda bakılması gerektiğini belirtmiştir. Buzan salt militarist bir güvenlik anlayışının reddedilerek beş farklı güvenlik sektörünün kendi paradigmaları çerçevesinde analiz edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu beş sektör içersinde Askeri sektör başta gelmekte ve bu sektörü Çevre Sektörü, Ekonomi Sektörü, Toplum Sektörü ve Politik Sektör takip etmektedir.¹⁶⁶ Barry Buzan'ın Güvenlik kavramı beş sektöre ayırmasının nedeni mevcut salt askeri güvenlik paradigmasının oluşan yeni tehditleri açıklayamaması ve bu yeni tehditler karşısında alternatif çözüm yolları üretmemesidir. Barry Buzan güvenlik kavramını beş sektöre çerçevesinde analiz etmeye çalışması aynı zamanda Güvenlik Kavramının da genişlemesi gerektiği tartışmalarını da başlatması bakımından önem arz etmektedir. Buzan, sektörel kavramı 1990'a kadar fazla yankı uyandırmadı. Çünkü soğuk Savaş bu dönemde tekrar bir canlanma evresine girmişti ve salt askeri güvenlik çalışmaları hala hegemonyasını disiplin içersinde

¹⁶² Buzan Barry, Wæver Ole, Wild Jaap de, " Security : A new Framework for Analysis", Boulder: Lynee Rinner, 1998, s. 37.

¹⁶³ Buzan, Wæver, a.g.e. s. 37.

¹⁶⁴ Collins, a.g.e. s. 60.

¹⁶⁵ Barry Buzan, "People, States and Fear: An Agenda for İnternational Security Studies in Post-Cold War Era", News York , Harvester Wheatsheaf, 1991, s. 285.

¹⁶⁶ Buzan, a.g.e. s. 286.

sürdürmekteydi. Fakat 1991’de Barry Buzan’ın *People, States and Fear* isimli kitabı ikinci baskısını yapmış ve dönemin güvenlik paradigmasını transformasyona uğratan süreci başlatmıştır. Buzan’ın 1990 ve sonrası yapı içerisinde fikirlerinin taraftar bulmasının en önemli nedeni, 1945 ve sonrası disipline hakim olan realist (Geleneksel) güvenlik argümanların, Macaristan, Çekoslovakya ve Polonya’da ki Komünizm karşıtı hareketi iyi okumaması, Berlin duvarının çöküşü ve S.S.C.B.’nin dağılma sürecini öngörememesidir. Ayrıca Buzan’ın sektörel bazda Güvenlik paradigmasının kabul görmesinin bir başka nedeni de 1990 ve sonrası yapı içerisinde hız kazanan Küreselleşmenin doğurduğu yeni tehditlere salt askeri güvenlik paradigmasının cevap verememesidir. Çünkü 1990 ve sonrası önemli bir mobilite kazanan küresel sermayenin güvenliği akışı, Bir gece de kurulan devletlerin yarattığı toplumsal sorunlar, Mikro milliyetçiliğin zirve yaptığı ve ayrılıkçı hareketlerin tehlikeli boyuta varması, Devlet dışı grupların özellikle para-militer, uluslararası suç şebekeleri, gibi oluşumların mücadelesinde salt askeri argümanların yetersiz kalması Buzan’ın ve beş sektörünün önemli göstermektedir.¹⁶⁷ Kopenhag ekolünün bir diğer önemli temsilci de Ole Wæver’dir. Ole Wæver’ın Eleştirel Güvenlik Çalışmalarına katkısı “Güvenlikleştirme” (Securitization) kavramıdır. Ole Wæver’ın Güvenlikleştirme kavramı ile Kopenhag ekolu aynı zamanda Eleştirel Güvenlik çalışmaları içerisinde epistemolojik tartışmaları başlatması bakımından da önem arz etmektedir. 1945 sonrası Gelenekselcilik –Davranışsalcılık tartışması ile epistemolojik tartışmalar yaygınlık kazanmıştı fakat Ole Wæver’ın Güvenlikleştirme kavramını söz eylem (speech act) vasıtasıyla açıklaması disiplin içerisinde epistemolojik tartışmaların yeniden tartışılmasına vesile olmuştur. Ole Wæver için herhangi bir unsurun güvenlik gündemine alınması bu unsura özel bir önem verirken, devlet bürokratlarının da bu kapsamda olağandışı tedbirler almalarına meşruluk kazandırmaktadır. Bu nedenle Wæver için güvenlik çalışmalarında güvenlik söylemlerinin oluşum ve kullanılma durumlarının analiz edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ole Wæver’a göre devletler kendi güvenlik politikalarını uygularken bazı siyasal hakların askıya alınması gibi uygulamaları da kapsayabildiğinden siyasal alanı sınırlandırmaktadır. Bu nedenle güvenlik konuları tartışılmayan bir tabu haline gelmektedir. Wæver bu noktada siyasal konuların “güvenliksizleştirilmesini” bir güvenlik politikası olarak önermektedir.¹⁶⁸ Ole Wæver’a göre devletler tehdit algılamalarını kendileri oluşturmaktadır ve bu algılamalar sayesinde kendi varlıklarının ne dene devam etmesi gerektiğini belirtmektedirler. Çünkü Makyavelist anlamda bir Ulus-Devlet’in var olabilmesi, Westphalian anlamda egemenliğini koruyabilmesi ve kendi

¹⁶⁷ Wæver Ole, Buzan Barry, Kelstrup Morten and Lemaitre Pierre, ” Identity, Migration and Security Agenda In Europe”, Centre For Peace and Conflict Research Copenhagen, Pinter Publisher, 1993.

¹⁶⁸ Wæver Ole, Securitization and Desecuritization, On Security, Roonie D. Lipschutz (der.), New York: Columbia University Press, 1995, ss. 56-57.

halkı üzerinde meşru olabilmesi için bir tehdide ihtiyacı vardır. Bu tehdit genellikle söz eylemlerle kendi göstermekte ve bu durum diğer devletlerinde halkı üzerinde meşru güç olma konumuna neden olduğu için rahatlıkla uygulanabilmektedir. Makyavelli, İtalyan Kent Devletlerinin birlik sağlamasında Prens'in korku ve şiddet yaratmasının yönetimi ve biat kültürünü kolaylaştırdığını belirtmiştir. Makyavel' e göre bir Prens korku yaratamazsa devleti koruyamaz. Şüphesiz bu korku daha Prens'in kendi halkı üzerinde meşru otoritesini sağlamak istediği için uygulamak zorunda olduğu bir durumdur. 1990'larda ise Huntington'ın Demokrasilerin Üçüncü dalgası olarak tanımladığı ve demokratik konsolidasyon sorunun zirve yaptığı dönemde uygulanması olanaksızdı. Çünkü 1990 ve sonrası uluslararası yapı içerisinde Liberalizm'in Tarih'in Sonu'nu ilan etmesi ile başlayan demokratikleşme hareketleri kamuoyu baskısı, çıkar grupları gibi oluşumların önemli rol oynaması Ulus-Devletlerin halkı üzerinde ki meşruiyetlerini sağlamak için yeni politikalara itmiştir. Ole Wæver'a göre 1990 sonrası süreç ayrıca mevcut ve yeni doğan Ulus-Devletler içinde farklı tehditleri de beraberinde getirmiştir. 1990 öncesi tehdit algılamaları Devlet-Devlet düzeyi iken 1990 ve sonrası için ise Devlet- Birey-Grup-Çevre-Kimlik... gibi yeni tipolojilerin meydana gelmesiyle karşılıklı olarak gelişmiştir. Ole Wæver'a göre Güvenlikleştirme kavramı siyasal karar alma mekanizmasının sonucudur. Ole Wæver için üç tip yönetim biçimi vardır. Bu yönetim biçimlerinden birincisi Siyasal yönetim yeterliliğine sahip olmayan (Non- Politicized) ülkelerdir. Bu ülkeler kendi iç meseleleri dahil sağlıklı bir çözüm üretmezler ve kamu oyu baskısı genellikle görmezlikten geldiği için Makyavel vari bir diktatörün iktidar altında kamu oyu baskı altına alınmaktadır. 21.yy 'ın yönetim biçimlerinde en fazla tehdidin bu ülkelerden geleceğini belirten Ole Wæver ikinci yönetim biçimini Siyasal yeterliliğe sahip ülkeleri yerleştirmektedir. Bu ülkeler standart bir politik sisteme sahip olmakla birlikte hükümet kamuoyu baskısını gözetmek zorundadır. Çünkü bu sistemlerde oy kaygısı taşıyan yönetimler kamuoyunun dikkatini dikkate almak zorundadır. Ole Wæver, üçüncü yönetim biçimini Güvenlikleştiren yönetim biçimi yerleştirmektedir. Bu yönetim biçimine göre Devletin ana gündem maddesi güvenlik sorunları oluşturmaktadır. Bu yapı içerisinde iki temel aktör vardır. Birincisi güvenlikleştiren aktör ile güvenlikleştirilmeye çalışılan aktör. Ole Wæver. Güvenlikleştirme yönetim biçiminin Siyasal Yönetim sürecinin en ekstrem biçimi olarak da tanımlanmaktadır. Ole Wæver' a göre Güvenlikleştirmenin iki önemli aşaması vardır. Bu aşamalardan ilki Güvenlikleştirme kavramının kamuoyu, çıkar grupları nezdinde kabul görmesi için kesin ve mantıklı bir tehdidin olması gerekmektedir. Bu noktada söz eylemler (speech act) önemli rol oynamakta ve kamuoyunun ikna edilmesinde önemli referanslar sunmaktadır. Güvenlikleştirme kavramının ikinci ayağını ise Devlet-Dışı aktörler oluşturmaktadır. Güvenlikleştirme kavramından fayda sağlayacak gruplar her devlet

içersinde bulunmaktadır. Bu gruplar daha çok ticari kaygılar gözettiği için Devletin güvenlikleştirme kavramına yöne vermek isteyeceklerdir. Bu aynı zamanda Siyasal süreç içersinde ki Elitlerin gücüyle de doğru orantılı olan bir süreçtir.

4.2.3 Aberystwyth (Galler) Ekolü

Eleştirel Güvenlik Çalışmalarının 1990 ve sonrası dönemde gelişmesine katkı sağlayan bir diğer grupta Aberystwyth Ekolü'dür. Aberystwyth Ekolü, Kopenhag Ekolüne göre Post-Marksist gelenekten etkilenmiş ve özellikle Frankfurt Ekolü'nün sosyal bilimlere olan etkisinden yararlanmışlardır. Frankfurt ekolünden etkilenmelerinden dolayı Galler Ekolünün de çalışmaları eleştirel Güvenlik Çalışmaları perspektifinde değerlendirilmektedir. Galler ekolünün en önemli temsilcisi Ken Booth'dur. Ken Booth'un 1991 yılında Review of International Studies'da çıkan Güvenlik ve Özgürleşme (Security and Emancipation) başlıklı makalesi Galler okulunun eleştirel güvenlik çalışmaları içersinde ki entelektüel alt yapıyı oluşturmaktadır.¹⁶⁹ Ken Booth makalesinde salt realist güvenlik anlayışına karşı çıkmaktadır. Realist güvenlik anlayışının devlet merkezli bir güvenlik paradigmasının oluşmasına yol açacağını belirtmiş ve bu durumun özellikle amaçlarla araçların karıştırılmasına neden olacağını belirtmiştir.¹⁷⁰ Booth makalesinde güvenlik ve özgürleşme arasında bağlantı kurmakta ve ona göre Güvenlik kavramı tehditlerin olmadığı bir durum anlamına gelirken, özgürleşme kavramı ise insanların birey yada grup olarak özgürce yapmayı tercih ettikleri şeylerini yapmalarını engelleyen fiziki ve insani engellerden kurtulmaları anlamına gelmektedir.¹⁷¹ Booth için gerçek güvenlik özgürleşmeyi sağlayan güvenlidir. Çünkü Ken Booth için devletlerin güvenlik endişeleri egemenlik paradigması üzerine kuruluyken birey ve toplumun güvenliği ise kimlikleri ilgilendirdiğini savunmaktadır. Ken Booth, diğer toplumların dünyayı hangi kültürel çerçeveler içersinde tahayyül ettiklerinin ve tepki gösterdiklerinin incelenmesinin güvenlik çalışmalarının daha anlaşılır kılınmasında önemli olduğunu belirtmiştir.¹⁷² Galler ekolü içersinde yer alması bu ekole yakın görüşleri oluşturan bir diğer eleştirel güvenlik çalışmaları ise Paris ekolü adı altında toplanmışlardır. Paris ekolü ile Galler ekolü arasında ki en önemli fark Paris ekolünün güvenlik çalışmalarında Frankfurt ekolü vari bir görüş verine Bourdieu ve Foucault yanlısı analizi tercih etmektedirler. Bourdieu ve Foucault analizlerinde post-modern kavramlara değinmekte ve başta sosyoloji olmak üzere diğer sosyal bilimlere de post-modern bakış açısıyla yaklaşmaktadırlar. Paris ekolü güvenlik çalışmalarına post-modern bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Paris ekolünün en önemli temsilcisi

¹⁶⁹ Booth Ken, Security and Emancipation, Reviews of International Studies, cilt 17, no. 4, 1991, s s. 313-326.

¹⁷⁰ Booth, a.g.e. s. 320.

¹⁷¹ Booth, a.g.e. s. 319.

¹⁷² Booth Ken, "Strategy and Ethnocentrism", Londra: Croom Helm, 1979, s. 13.

Didier Bigo'dur. Bigo iç ve dış güvenlik ayrımını yaparak güvenlik tehditlerini farklı yapılar içersinde değerlendirmiştir. Ona göre 1990'lardan sonra Ulus-Devlet iç güvenliğini sağlamada askeri güçler yerine daha sofistike olarak kendini geliştirmiş bir polis teşkilatının olması gerektiğini belirtmiştir. Ancak Bigo askeri yapılanmanın da varlığını sürdürmesi gerektiğini belirtmiştir. Bigo ayrıca polis teşkilatlarının yanın da bazı özel güvenlik şirketlerinin de kamu güvenliğini sağlayabileceği fikrini ortaya koymuş ve böylece 1990 ve sonrası yapı içersinde meydana gelebilecek yumuşak tehditlerin ortadan kolaylıkla kaldırılabileceğini belirtmiştir. Çünkü 1990'lardan sonra Ulus-Devletler bir başka Ulus-Devletin saldırma tehlikesinden ziyade daha küçük ölçekli ama etkileri geniş güvenlik tehditlerine maruz kalmıştır. Bu yeni güvenlik tehditlerinin önüne geçilmesinde Polis ve özel Güvenlik sektörü alanlarında uzmanlaşarak daha rasyonel güvenlik politikaları üretebileceklerdir.¹⁷³

4.2.4 Feminist Teoride Güvenlik ve Ulus – Devlet Yaklaşımı

Feminist teorinin güvenlik çalışmaları içersinde değerlendirmeleri, Kopenhag ekolünün geleneksel güvenlik algılamalarına karşı çıkmasıyla başlamıştır. Özellikle eril temelli bir Uluslararası İlişkiler pratiğini şiddetle eleştiren Feministler, savaş, iç- savaş, etnik çatışmalar, AIDS gibi yıkıcı hastalıklar başta olmak üzere çoğu olgudan en çok olumsuz etkilenen kadınlar olduğunu ve bu zamana kadarki Uluslararası İlişkiler paradigmasının kadın merkezli olması gerektiğini savunurlar. Aslında Feminist teori önemli bir tarihe sahip. Her ne kadar başta siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilere yansımaları yarım asır olsa da entelektüel alt yapıları daha eski tarihlere de götürülebilmektedir. Uluslararası İlişkiler içersinde yer alması epistemolojik olarak 1990 sonrasına kalmış olsada ontolojik olarak Feminist çalışmalar XIX. Yüzyıldan itibaren Uluslararasılaşmaya başlamıştır. Özellikle XIX. yüzyılda Avrupa ve Amerika'da oy hakkı, savaş ve barış başta olmak üzere bir çok konuda bölgesel ve kıtalararası birlikler oluşturmuşlardır. Bu birlikler XX. yüzyılın başından itibaren çalışmalarını hızlandırmışlar ve uluslararası konferanslar düzenlemeye başlamışlardır. 1915 yılında Milletler Cemiyeti bile kurulmadan ilk feminist uluslararası örgütlenme La hey' de kurulmuştur. Kurulan bu uluslararası örgütün adı "Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadınlar Birliği" (Women's International League for Peace and Freedom) 'dir. Bu dönemde feminist hareket kendisini en çok emperyalizm karşıtı siyaset içersinde değerlendirmiş ve özellikle Rosa Luxemburg'un emperyalizm karşıtı çalışmaları Feminist teorinin Uluslararası İlişkiler alt yapısını oluşturmuştur. Birinci Dünya Savaşı başta olmak üzere İkinci Dünya

¹⁷³ Bigo D., "International Political Sociology", The Security Studies : An Introduction, (Ed. Paul Williams), Routledge, New York, 2008, ss. 116-129.

Savaşı sonrası yapı içerisinde Feminist hareket kendisini ifade etme yeteneğine sahip oldu ve uluslararası örgütlenme çabalarını sürdürdüler. Siyaset Bilimi içerisinde ki Feminizm'in tarihi XVII. Yüzyıla kadar götürülebilmektedir. Fakat 1960'larla siyaset bilimi içerisinde daha fazla rol oynamaya başlamıştır. Simon de Beauvoir, Betty Friedman ve Kate Millet gibi önemli isimler bu dönemde ki Feminist anlayışın entelektüel alt yapısını oluşturmuştur. 1960 yılında Women Strike for Peace adlı grubu kurarak nükleer silahlanmaya karşı bir harekete öncülük eden Feminist hareket, 1960'ların sonlarından itibaren giderek daha çok siyasi olmaya ve kendi içerisinde fraksiyonlara bölünmeye başlandı. 1960'larda yaşanan dekolonizasyon süreci aynı zamanda bu süreci yaşayan ülkelerin toplumsal sorunlarının da gün yüzüne çıkmasına neden oldu. Bu süreç sonrası bu ülkelerde yaşanan (çoğu Afrika ülkesi) iç savaş, etnik çatışmalar, diktatör vari sözde demokrasilerin kurulması ve daha soft tehditler olan AIDS, Kolera gibi salgın hastalıkların yaşanması Feminist teoriyi Uluslararası İlişkiler içerisinde ki çalışmalarının hız kazanmasına neden olmuştur. Feministler'e göre kadınlar bu olumsuz durumlardan en çok etkilenen zümreyi oluşturmaktadır. Çünkü kadın iç savaş veya etnik çatışmalarda çocuğunu, kocasını, erkek kardeşini, babasını kaybetmekle kalmayıp aynı zamanda savaşlarda psikolojik şiddete de en fazla maruz kalan taraf olmaya itilmektedir. Feministler, Uluslararası İlişkiler teorilerinin de eril bir yapıda olduğunu belirtmektedirler. Eril bir Uluslararası İlişkiler paradigmasının oluşturulması kadınları ikinci plana itmekte ve hatta bazı noktalarda kadınları görmezden geldiğinin iddia etmektedirler. Realistlerin insan özünde kötüdür felsefesinin temelini oluşturan teolog Reinhold Niebuhr'un Moral Man and Immoral Society adlı eserinde, insanoğlunun cennetten kovulmasının içinde ki kötülükten kaynaklandığına iddia etmesi başta disiplinin en güçlü paradigması olan Realizmin insan doğası konusunda ki entelektüel alt yapısının önemli referans noktalarından birisini oluşturmaktadır. Reinhold Niebuhr'un açıkça söylemese başta kutsal kitaplar olmak üzere çoğu teolog bu kovulmanın bir kadından kaynaklandığını belirtmekte ve bu durum kadının başta sosyal alanda olmak üzere diğer alanlarda ki iktidar yarışında önüne set çekilmek için sürekli kullanılan argümanların başında gelmektedir. Feministler, güvenlik, insan doğası, jeopolitik gibi olguların " standart algılamaları" sonucunda uluslararası sistemde ki değişim imkanının azaldığını ve bu algıların, ulusal/uluslararası, erkek/kadın, iç/dış gibi bölümleri de içselleştirdiğini belirtirler. Feminist teorinin 1990 ve sonrası Uluslararası İlişkilere katkısı güvenlik çalışmaları çerçevesinde yansıdığını söylemiş olsak yanlış olmayız. Feministler, güvenliğin sosyal boyutunun da olduğunu ve toplumsal cinsiyet rollerinin bu anlamda analize dahil edilmesinin gerekliliğine inanmaktadırlar. Feminist yaklaşım sadece kadın hakları savunuculuğuna indirgemek onun etkisini yok saymak demektir. Uluslararası ilişkiler yazımında hakim olan eril politikanın tüm tahakkümüne rağmen feministler, sadece güvenlik,

savaş ve barış gibi konularda değil ekonomik kalkınma ve az gelişmişlik konularında da alternatifler geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu durum onları üç farklı damara ayrılmaya da itmektedir. Radikaller (Marksist) ve Liberaller ve Özcü(Essentialist) Feministler olmak üzere. Marksist Feministler daha çok küreselleşme karşıtı bir anlayışı benimserken Liberaller içinse Feminizm ancak Liberal değerler perspektifinde bir anlam ifade edebilir. Eril politikanın savaş ve dışil politikanın ise barış ile anıldığını, erkeklerin savaşa ve çatışmaya kadınların barışa ve işbirliğine meyal olduğunu savunan Özcü Feministler ise uluslararası ilişkilerdeki eril egemenliğin bazı kalıpları normalleştirdiğini ve bu durumda dışil politikanın uluslararası ilişkilere dahilini engellediğini savunmaktadırlar.

SONUÇ

Bir önceki bölümlerde teorik ve tarihsel süreç perspektifinde Ulus-Devlet paradigmasını, Uluslararası İlişkiler Teorilerini ve belirtilen dönemlerin Güvenlik çalışmalarıyla birlikte analiz edilmeye çalışılmıştır. Ulus-Devlet 1990 ve sonrası yapı içerisinde önemli tehditler almıştır. Devletin Westphalian anlamda katı sınırları çözülmeye başlamış ve kendi meşruiyeti sorgulanmaya başlamıştır. Özellikle Westphalian anlamda katı Ulus-Devlet tanımlaması eleştirilmiş ve Post-modernizm eleştirileri çerçevesinde Westphalian-vari bir Ulus-Devlet tanımlamasının deli gömleğinden başka bir araca benzemediği yönünde görüşler deklare edilmiştir. 1648 ve 1789'dan beri kendisini değiştiren ve yeni siyasal pratiğe kolay adapte olabilen Ulus-Devlet yapılanmasının sorgulanması diğer sosyal bilimlerde en çok Uluslararası İlişkiler Disiplinini etkilemiştir. Özellikle disiplinin tanımlanmasında bir araç olarak kullanılan Ulus-Devlet formasyonunun değişime uğramak zorunda olması Uluslararası İlişkiler için yeni analizlerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu tezin vardığı sonuç ise, 1990 ve sonrası analizlerden yola çıkarak Ulus-Devlet yapısının varlığının değişime uğrayarak öngörülebilir gelecekte de en azından yirmi-otuz yıllık süre içerisinde de varlığını sürdürmeye devam edeceği yönündedir. Uluslararası İlişkiler teorilerine baktığımızda Ulus-Devlet yapılanmasının Güvenlik çalışmalarıyla konumunu ve kimliğini sağlamlaştırdığını ve bu sağlamlaştırma sayesinde yapı içerisinde varlığını sürdürebilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası disiplinin ilk tartışması olarak kabul ettiğimiz İdealizm-Realizm tartışması uluslararası Kollektif Güvenlik temelli Ulus-Devlet yapılanmaları üzerine odaklanırken, Gelenekselci-Davranışsalcı tartışması Milli Güvenlik kavramı üzerinde Ulus-Devlet yapılanmasını analizlerine konu edinmiştir. 1980 ve sonrası disiplin içerisinde tartışılan Pozitivizm-Post Pozitivizm tartışmaları ise İnsan Güvenliği üzerine odaklanmıştır. Uluslararası ilişkiler teorilerinin güvenlik çalışmalarıyla etkileşimi paralel olmuş ve bu durum Ulus-Devlet formasyonunun dış politika analizlerdeki liderliğini sürdürmesine neden olmuştur. Ancak Birinci Dünya Savaşı sonrası düzenlemeler, özellikle Woodrow Wilson öcülüğünde kurulan Milletler Cemiyeti gibi uluslararası örgütlerin kurulması Ulus-Devlet yapısının lider konumun sarsılmasına neden olmuştur. Fakat dönemin Ulus-Devlet yapılanmaları Milletler Cemiyetinin otoritesini şüphe ile karşılamış ve bu sisteme uygun Realist paradigma perspektifli politikalar üretmişlerdir. Bu sistem içerisinde Ulus-Devlet yapılanmaları Kollektif Güvenlik konsepti çerçevesinde Milletler Cemiyeti bünyesinde varlıklarını korumuşlar ve dönemin şartlarına bu güvenlik konsepti çerçevesinde uyumlaşmışlardır. Fakat dönemin baskın paradigması olan Realizm, Milletler Cemiyeti başta olmak üzere diğer Uluslararası Örgüt vari yapıları eleştirmiş ve bu tip yapılanmalarda Ulus-

Devlet'lerin birbirlerini aldatma durumunun daha fazla yaşanabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca her Ulus-Devlet'in eşit güce sahip olmadığı için bu tip yapılanmalarda güçlünün sözünün geçeceğini belirtmişlerdir. Bu dönemde Ulus-Devlet yapılarının temel aktör olduğunu savunanları haklı çıkartan gelişmeler de olmuştur. İtalya'nın Habeşistan'ı işgali, Sovyetler Birliği'nin Finlandiya'ya saldırması, Almanya'nın Avusturya'yı ilhakı, Japonya'nın Mançurya'yı işgal etmesi, Milletler Cemiyetinin Ulus-Devletler nazarında ki öneminin sarsılmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile birlikte Milletler Cemiyetinin meşruiyeti, Ulus-Devletler tarafından ortadan kaldırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ise Ulus-Devlet yapılanmaları kendi kimliklerini kurmak ve varlıklarını devam ettirebilmek için önemli uygulamalara gitmişlerdir. Bu dönemi diğer dönemden ayıran en önemli fark Ulus-Devlet yapılarının uluslararası örgütlerin varlığını tanıdığını ve Uluslararası Örgütlerin ortaya çıkardığı normlara uymanın gerekliliğini kabul etmeleridir. Dönemin en önemli ürünleri olan Birleşmiş Milletler, Avrupa Kömür ve Çelik Birliği, Avrupa Konseyi, NATO ve Varşova Paktı gibi yapılanmaların artması Ulus-Devletleri farklı davranış kalıplarına itmiştir. Ulus-Devlet yapılanmaları Uluslararası Örgütler içerisinde ki konumlarını milli politikalarını ilerletmek için bir platform olarak da kullanmışlardır. Aynı zamanda dönemin siyasal yapısı içerisinde varlığı sürdürebilmek için Milli Güvenlik ve Milli Çıkar gibi politikalar üretmiş ve bu politikalar sayesinde Teorileri Pratiğe çevirebilmişler ve yapı içerisinde ki lider konumunu sürdürebilmeyi başarabilmişlerdir. Ayrıca bu dönem, Güvenlik Çalışmalarının Altın Çağı olarak kabul edilmiş ve Ulus-Devletlerin varlıklarını sürdürmesine yönelik; jeopolitik, silahlanma, caydırıcılık ve silahsızlanma çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar etkisiyle dönemin Ulus-Devlet yapılanmaları kendi varlıklarına yönelik tehditleri kolaylıkla belirlemiş ve otorite kurdukları halkları üzerinde de meşruiyet kazanmışlardır. 1990 ve sonrası içerisinde Ulus-Devlet yapısı bir önceki dönemlere göre daha farklı tehditler almaya başlamış ve halkı üzerindeki meşruiyeti başta olmak üzere sistem içerisinde ki konumları da sorgulanmaya başlanmıştır. Dönemin hakim sorgulayıcı düşüncesi olan Post-pozitivizm ve dönemin önemli dinamiği olan Küreselleşmenin, Ulus-Devlet yapısına etkisi yıkıcı olmuş ve Ulus-Devlet yapılarına dönemin konjonktürel unsurlarını algılamalarında zorluk yaşatmıştır. Küreselleşme ve Post-Modernizm süreci Ulus-Devletin otoritesini kendi içerisinde sarsmış ve halkı üzerinde önemli bir meşru güç olan yapının aşınma sürecini hızlandırmıştır. Bu dönemde kadar Birey'in Devlet karşısında ki konumu ve statüsü çok tartışılmazken 1990 ve sonrası için bireyin kimlik algısı değişmiş ve bu durum Devletiyle kendi arasında ki aidiyet bağlarının da tartışılmasına neden olmuştur. Birey bu dönemde daha fazla hak, özgürlük ve eşitlik talep etmiştir. Dönemin kimi Ulus-Devlet yapılanmaları kendi içerisinde meşru otorite kurduğu bireyi üzerinde bu talepleri karşılarken kimi Ulus-Devlet yapılanmaları bu talepleri

karşılayamamış ve çok kısa bir süre içerisinde İç Savaş'a sürüklenip tarih sahnesinden silinmişlerdir. Birinci dünya Savaşında yıkılan imparatorluklardan sonra kurulan yeni Ulus-Devlet yapılanmalarına benzer olan süreç 1990'da tekrar yaşanmıştır. 1991'de Sovyetler ve 1992 yılında ise peş peşe gerçekleşen Yugoslavya ve Çekoslavakya'nın dağılma süreci ortaya yeni Ulus-Devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dönemin konjonktürünü iyi okuyabilen Ulus-Devletler bu tip dağılma karşısında çareyi Birey Güvenliği temelli politikalarda bulmuşlar ve dönemin yıkıcı ortamından bu güvenlik politikası sayesinde varlıklarını koruyabilmişlerdir. 1990 ve sonrası yapı içerisinde Ulus-Devlet yapılanmalarını, uluslararası suç örgütleri, terörizm, çevre, sağlık, kitlesel göç, etnisite, ekonomik krizler gibi çeşitli ve bir o kadar da çözülmesi zor olan komplike konular varlığını tehdit etmiş fakat Ulus-Devlet yapısı dönemin güvenlik paradigmaları çerçevesinde oluşturduğu politikalar çerçevesinde varlığını sürdürebilmiştir. Dönemin Ulus-Devlet yapılanmaları ayrıca bu dönemde "İnsani Müdahale" kavramı çerçevesinde dönemin şartlarını yerine getiremeyen Ulus-Devlet'lere baskı uygulamış ve hatta bu tipolojide ki devletleri dışarıdan müdahaleyle transformasyona uğratmaya çalışmışlardır. Ulus-Devlet yapısı 21.yy'ın ilk on yıllık süreci içerisinde de iki önemli tehdit ile karşı karşıya geldi. Bu tehditlerden birincisi 9/11 olarak disiplin tarihine geçen ve küresel terörizmin zirve noktasını oluşturan Terör saldırılarıydı. Bu saldırının getirdiği sükse özellikle her Ulus-devletin bu tipolojide bir tehditle karşılaşabileceğini göstermiş ve Ulus-Devlet yapılanmalarını bu tehditle mücadelede yeni arayışlara itmiştir. Önleyici Savaş Doktrini olarak literatüre geçen politikanın tekrar canlandırılması sayesinde Ulus-Devletler kendilerine yönelik terör tehditlerini ekarte etmeye çalışmışlardır. Bu dönemin Ulus-Devletlere yönelik bir diğer tehdidi ise, ABD ve Avrupa'daki finans merkezli 2008 ekonomik krizi olmuştur. Bugün dahi etkileri süren krizle mücadele de Ulus-Devletler temel düzenleyici ve denetleyici aktör olmuşlar küreselleşmenin yarattığı karşılıklı bağımlılık nedeniyle krizin yaratıcı yıkım etkileri giderilmeye çalışılmıştır. Dünyayı en liberal ekonomisine sahip olan ABD bile kendi bankalarına müdahalede bulunmada çekinmemişlerdi. Krizi yoğun olarak hisseden Avrupa da bu durumu görmek mümkün. İtalya, Yunanistan, İrlanda, İspanya ve Portekiz ekonomilerini durma noktasına getiren kriz Avrupa Birliğinin geleceğinin sorgulanmasına neden olmuş ve birliği ayakta tutan saç ayaklarından biri olan parasal birliğin gerçekçiliği tartışılmıştır. Ancak Birliğin önemli dinamosu olan Almanya, Birliğin eko-politiğinin değişmesi yönünde çalışmalar başlatmış ve Birlik üyesi ülkelere yeni ekonomik reformlar yapmaya zorlamıştır. Bu tip tehditlerin ilerleyen süreçlerde varlığını koruyacağı kesin ve hatta tehditlerin daha komplike bir hal alacağı da söylenebilir. Fakat tarihsel sürece baktığımızda, varlığını sürdürmek isteyen Ulus-Devlet yapısı kendisini bu tehditleri bertaraf etmek için yapının gerektirdiklerine

uyumlaştıracaklarını da iddia edebiliriz. Bu uyumlaştırmayı sağlayabilen devletler varlıklarını sürdürebilecekken, uyumlaştırmayı sürdüremeyen devletler ise tarih sahnesinden kaybolacaklardır. Son yıllarda Orta Doğu coğrafyasında gerçekleşen ayaklanmalar da bu durumu kanıtlar niteliktedir. Günümüz Ulus-Devlet yapısına ikame olarak gösterilen Uluslararası-Örgüt formları da varlığını devam ettirebilmek için Ulus-Devlet yapısına ihtiyaç duyduğu da gerçekliğini korumaktadır. Bu sentezlerden hareket ederek, Ulus-Devlet yapısının varlığını görülebilir bir gelecekte değişerek devam ettirecektir. Bu da hem Uluslararası ilişkiler Teorileri, hem de Güvenlik çalışmaları açısından Ulus-Devlet paradigmasının tartışılmasına devam edileceğini işaret etmektedir. Bu çalışmanın bir sonucu da yeni bir soruya yol açmasıdır. Hem “birey güvenliği” hem de “başarısız devletler” sorunsalları çerçevesinde, Hobbes-vari teorik çalışmaların gündeme yerleşip yerleşmeyeceğidir. Bir başka deyişle, küreselleşme, devlet-dışı aktörler ve insan/birey güvenliği kavramlarının öne çıktığı son dönemden sonra, Ulus-Devlet’in bu ve diğer sorunlarda yine başrolü oynaması Ulus-Devlet konusunda yeni çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir. Bu sentezlerden hareket ederek, Uluslararası ilişkiler Teorileri ile paralel olarak ilerleyen Güvenlik çalışmalarının etkisiyle, Ulus-Devlet yapısının varlığını en az yirmi –otuz yıllık süre içerisinde de sürdürecektir. Bu durum bir anakronizm olmayıp sadece Ulus-Devlet’in geleceğinin barkodlanmasıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- ADLER, E. ve BARNNET, M., **Security Communities**, London, Cambridge University Press, 1998.
- ALTHUSSER, L., **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, İstanbul, İthaki Yayınları, 2006.
- ANDERSON, B., **Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, İstanbul, Metis Yayınları, 2009.
- ARI, T., **Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma Hegemonya, İşbirliği**, Bursa, MKM Yayınları, 2006.
- ARI, T., **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2006.
- BACIK, G., **Modern Uluslararası Sistem, Köken, Genişleme, Nedensellik**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2007.
- BUZAN, B., **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in Post-Cold War Era**, New York, Harvester Wheatsheaf, 1991.
- BUZAN, B., ve CHARLES, J., **The Logic of Anarchy**, New York Columbia University Press, 1993.
- BARRY, B., WÆVER, O., ve WİLDE, J., **Security : A new Framework for Analysis**, Boulder, Lynce Rinner, 1998.
- BOOTH, K., **Strategy and Ethnocentrism**, Londra: Croom Helm, 1979.
- BOSTANOĞLU, B., ve OKUR, M., **Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram Hegemonya-Medeniyetler ve Robert W. Cox**, Ankara, İmge Kitabevi, 2009.
- CARR, H., **Yirmi Yıl Krizi 1919-1939**, Can Cemgil (Çev.), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- COLLINS, A., **Contemporary Security Studies**, New York, Oxford University Press, 2007.
- ÇAKMAK, H. (Der.), **Uluslararası İlişkiler Giriş, Kavram ve Teoriler**, Ankara, Platin Yayınları, 2007.
- ÇINAR, B., **Devlet Güvenliği, İstihbarat, Terör**, Ankara, SAM Yayınları, 1997.
- DAĞI, Z. (Der.), **Uluslararası Politikayı Anlamak, Ulus – Devlet'ten Küreselleşmeye**, İstanbul, ALFA Yayınları, 2007.
- DARWİN, C., **Türlerin Kökeni**, İstanbul, Onur Yayınları, 1996.
- DAUGHERTY, J. ve PFALTZGRAFF, L., **Contending Theories of International Relations. A Comprehensive Survey**, USA, Longman, 1997.
- DEDEOĞLU, B., **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003.
- DEMİR, Ö. ve ACAR, M., **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Ankara, Adres Yayınları, 2005.

- DİLMAÇ, E., **Devlet Güvenliği ve İstihbarat**, Ankara, İDB Yayınları, 2001.
- ELLIOT, G., **Tarihin Sonları Marx, Fukuyama, Hobsbawm, Anderson**, Deniz Keskin (Çev.), İstanbul, Versus Yayınları, 2010.
- ERALP, A. (Der.), **Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kuramlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.
- ERALP, A. (Der.), **Devlet, Sistem, Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.
- FUKUYAMA, F., **The End of History and the Last Man**, USA, Harper Perennial, 1990.
- GEOFFREY, P., **Geopolitics. Past, Present And Future**, USA, Pinter Press, 1998.
- GEORGE, F., **Gelecek On Yıl**, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2011.
- GİDENS, A., **The Nation State and Violence, Volume Two of A Contemporary Critique of Historical Materialism**, Los Angeles, University of California Press, 1985.
- GİDENS, A., **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Osman Akınhay (Çev.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2000.
- HABERMAS, J., **Öteki olmak ve Öteki'yle Yaşamak Siyaset Kuramı ve Yazıları**, İlknur Aka (Çev.), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.
- HEYWOOD, A., **Siyaset**, Bekir Berat özipek (Çev.), Buğra Kalkan (Ed.), Ankara, Adres Yayınları, 2007.
- HOBBS, T., **Leviathan**, Semih Lim (Çev.), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.
- HOBBSBAWM, E., **Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm**, Osman Akınhay (Çev.), İstanbul, Agora Yayıncılık, 2008.
- HOBBSBAWM, E., **Nations and Nationalism Since 1780 Progame, Myth, Reality**, UK, Cambridge University Press, 1992.
- HOBBSBAWM, E., **Kısa 20. Yüzyıl Aşırıklar Çağı**, Yavuz Alogan (Çev.), İstanbul, Everest Yayınları, 2006.
- HOLLİS, M. ve SMİTH, S., **Explaining and Understanding International Relations**, New York, Clarendon Press, 1991.
- HOWARD, W. ve EVANS, T., **A Reader in International Relations and Political Theory**, Buckingham, Open University Press, 1993.
- HUNTINGTON, S., **Üçüncü Dalga Geç 20.yy da Demokratikleşme**, Ankara, Kilit Yayınevi, 2011.
- JACKSON, R. ve SORENSEN, G., **Introduction to International Relations Theories and Approaches**, New York, Oxford University Press, 2003.
- JOSEPH, E.S., **Globalizations and Discontets**, New York, W.W. Norton & Company, 2002.

- KAGAN, R., **Cennet ve Güç Yeni Dünya Düzeninde Amerika ve Avrupa**, Selim Yeniçeri (Çev.), İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2005.
- KARABULUT, B., **Güvenlik, Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek**, Ankara, Barış Kitap, 2011.
- KASIM, K. ve BAKAN, Z. (Ed.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Ankara, ASAM Yayınları, 2004.
- KEOHANE, R., **Neorealism and Its Critics**, New York, Columbia University Press, 1986.
- KEYMAN, F., **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, S. Coşar (Çev.), Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
- KİSSİNGER, H., **Diplomasi**, İbrahim Kurt (Çev.), İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2006.
- KNUTSEN, T., **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, Mehmet Özay (Çev.), İstanbul, Açılım Kitap, 2006.
- KOLODZEJ, E., **Security and International Relations**, UK, Cambridge University Press, 2005.
- KRAUZE, K. ve WILLIAMS, M. (Ed.), **Critical Security Studies**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997.
- KÖKSAL, Ş., **Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus – Devlet**, İstanbul, YeniYüzyıl Yayınları, 2009.
- LIPSCHUTZ, R. (Ed.), **On Security**, New York, Columbia University Press, 1995.
- LENİN, V. İ., **Emperyalizm: Kapitalizmin en Yüksek Aşaması**, İstanbul, Evrensel Basım Yayım, 2001.
- MACHIAVELLİ, N., **Prens**, Anita Tatlıer (Çev.), İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2010.
- MİLLİ GÜVENLİK KURUMU SEKRETERLİĞİ, **Devletin Kavramı ve Kapsamı**, Ankara 1990.
- MORGENTHAU, H., **Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace**, New York, Alfred Knopf Press, 1997.
- NYE, J., **Understanding International Conflicts**, USA, Person Education International, 2009.
- RASKIN, M. ve BERRY, N., **International Relations The New World of International Relations**, New York, Pearson, 2005.
- RUSS, J., **Avrupa Düşüncesinin Serüveni Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi**, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2011.
- SANDER, O., **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, Ankara, İmge Kitabevi, 2005.
- SANDER, O., **Siyasi Tarih 1918-1994**, Ankara, İmge Kitabevi, 2005.

- SMİTH S., BOOTH K. ve ZELEWSKI M. (Ed.), **International Theory: Pozitivism an Beyond**, UK, Cambridge University Press, 1996.
- SÖNMEZOĞLU, F., **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul, Der Yayınları, 2005.
- STİNGLİTZ, J., **Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı**, Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural (Çev.), İstanbul, Plan B Yayıncılık, 2002.
- TANNENBAUM, D. ve SCHULTZ, D., **Siyasi Düşünce Tarihi Filozoflar ve Fikirleri**, Fatih Demirci (Çev.), Ankara, Adres Yayınları, 2006.
- THOMSON, D. (Ed.), **Siyasi Düşünce Tarihi**, İstanbul, Şule Yayınları, 1997.
- URHAL, Ö., **Küreselleşen Dünyada Güvenlik**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2009.
- VİOTTİ, P. ve KAUPPI M., **International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism**, New York, New York Macmillan Publishing Company, 1999.
- WALLERSTEIN, I., **Word-Systems Analysis: An Introduction**, Durham, Duke University Press, 2004.
- WÆVER, O., BUZAN, B., KELSTRUP, M. ve LEMAİTRE, P., **Identity, Migration and Security Agenda In Europe**, Centre For Peace and Conflict Research Copenhagen, Pinter Publisher, 1993.
- WÆVER, O., **Securitization and Desecuritization On Security**, Roonie Lipschutz (Der.), New York, New York: Columbia University Press, 1995.
- WENDT, A., **Social Theory of International Politics**, UK, Cambridge University Press, 1999.
- WILLİAMS, H. ve EVANS, T., **Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme**, Ankara, Phonix Yayınları, 2007.
- WILLİAMS, P. (Der.), **Security studies: An Introduction**, New York, Routledge, 2008.
- YALVAÇ, F., **Hegel'in Uluslararası İlişkiler Kuramı: Dünya Tini, Devlet ve Savaş**, Ankara, Phonix Yayınları, 2008.
- YILMAZ, S., **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2006.

Makaleler:

- ADLER E., "Seizing the Middle Ground", **European Journal of International Relations**, Vol. 3, No. 3, 1997, ss. 275- 322.
- AYDINLI, E., "Küreselleşme ve Güvenlik: Teorik Yaklaşımlar", **Avrasya Dosyası Güvenlik Bilimleri Özel Sayısı**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2003, ss. 36-50.
- AYOOB M., "Security in the Third World: searching forth the Core Variable", **Seeking Security and Development –The Impact of Military Spending and Arms Transfers**, Norman A. Graham (Ed.), USA, Lynee Reinner Publishers, 1994, ss.15-28.

- BACON, P., “Community, Solidarity and Late- Westphalian International Relations”, **United States and Human Security**, Edward Newman ve Oliver Richmond (Ed.), New York, Palgrave, 2001, ss. 83-99.
- BALDWIN D., “Güvenlik Kavramı”, Çiğdem Şahin (Çev.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları**, Kamer Kasım ve Zerrin A. Bakan (Ed.), Ankara, ASAM Yayınları, 2004, ss. 1-36.
- BİGO D., “International Political Sociology”, **The Security Studies : An Introduction**, Paul Williams (Ed.), New York, Routledge, 2008, ss.116-129.
- BOCK, P. ve BERKOWITZ, M., “The Emerging Field of National Security”, **World Politics**, Vol, 19, No. 1, 1966, ss. 122-136.
- BOOTH, K.,” Security and Emancipation”, **Reviews of International Studies**, Vol. 17, No. 4, 1991, ss. 313-326.
- BOOTH, K. ve VALE, P., “Critical Security Studies and Regional Insecurity: The Case of Southern Africa”, **Critical Security Studies**, Keith Krause ve Michael Williams (Ed.), Minneapolis, University of Minnesota Press, ss. 329-359.
- ÇALIŞ, Ş. ve ÖZLÜK, E., “ Jeo-Politik: Mekanın Siyasallaştırılması ve Suistimali”, **Uluslararası Politikayı Anlamak ‘Ulus-Devlet’ten Küreselleşmeye’**, Zeynep Dağı (Ed.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, ss. 153-211.
- DOYLE, M., “ Liberalism and World Politics” **American Political Science Review**, Vol. 80, No. 4, 1986, ss. 1151-1169..
- HERZ, J., “Rise and Demise of The Territorial State”, **World Politics**, Vol. 9, No. 4, 1957, ss. 473-493.
- HERZ, J., “The Security Dilemma in International Relations: Background and Present Problems”, **International Relations**, Vol. 17, No. 4, 2003, ss. 411-416.
- HOMER DIXON, T., “On The Threshold – Environmental Changes as Cause of Acute Conflict”, **Global Dangers –Changing Dimensions of International Security**, Sean M. Lynn Jones ve Steven E. Miller (Ed.), Cambridge-USA, MIT Press, 1995, ss. 43-83.
- KARDAŞ, T., “Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?”, **Uluslararası Politikayı Anlamak ‘Ulus-Devlet’ten Küreselleşmeye’**, Zeynep Dağı (Der.), İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, ss. 125-152.
- KÜÇÜK M., “Uluslararası ilişkiler Kuramında Konstrüktivist Dönüş”, **Yayınlanmamış Makale**, Universtiy of Wales, Aberstwyth, 2004, s.9.
- MASALA C., “Demographic Pressure and Ecological Restraints: The Case of Mediterranean”, **International Security Challenges in a Changing World**, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (Ed.), Bern, Peter Lang, 1999, ss. 77-91.

- RAVENAL, E., “An Autopsy of Collective Security”, **Political Science Quarterly**, Vol. 90, No. 4, 1975, ss. 697-714.
- ÖZLÜK, E., “ Feminist Yaklaşım”, **Uluslararası İlişkiler Giriş, Kavram ve Teoriler**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara Platin Yayınları, 2007, ss. 198-204.
- KENAN, G., “The Sources of Soviet Counduct”, **Forign Affairs**, , Vol. 25, No. 4, 1947, ss. 566-582.
- HUNTINGTON, S., “ The Clash of Civilizations ?”, **Foreign Affairs**, Vol. 72, No. 3, 1993, ss. 22-49.
- KUPCHAN, A., “The Promise of Collective Security” **Internarional Security**, Vol. 20, No 1, 1995, ss. 52-61.
- LEVY, L., “Is the Environmental a National Security Issue ?”, **International Security**, Vol. 20, No. 2, 1995, ss. 35-62.
- NYE, J. ve SEAN M., “ International Security Studies”, **International Security**, Vol. 12, No.4, 1988, ss. 5-27.
- ÜLGER, K. İ., “ Kritik Teori”, **Uluslararası İlişkiler Giriş, Kavram ve Teoriler**, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara Platin Yayınları, 2007, ss. 188-192.
- WENDT, A., “ Collective Identity Formation and İnternational State”, **American Political Science Review**, Vol. 88, No. 2, 1994, ss. 384-396.
- WOLFERS, A., “National Security and Ambiguous Symbol”, **Politic Science Quarterly**, Vol. 67, No. 4, 1952, ss. 481-502.
- ZEEV, M. ve BRUCE, R., “Normative and Structural Causes of Democratic Peace” **American Political Science Review**, Vol. 80, No. 3, 1993, ss. 624-638.

İnternet Kaynakları:

http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp [01/09/2011]

<http://fusionforenergy.europa.eu/> [22.12.2011]

Ö Z G E Ç M İ Ş

- Adı ve SOYADI** : Hakan KIYICI
- Doğum Tarihi ve Yeri** : 31/05/1986 - ERZURUM
- Medeni Durumu** : Bekar
- Eğitim Durumu**
- Mezun Olduğu Lise** : Antalya Muratpaşa Lisesi
- Lisans Diploması** : Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü
- Yüksek Lisans Diploması:** Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası
İlişkiler Ana Bilim Dalı
- Tez Konusu** : Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güvenlik Kavramı
- Yabancı Dil / Diller** : İngilizce/ Lehçe
- Bilimsel Faaliyetler**
- “ Uluslararası Terörizm ve Pakistan”, GLOPOL Dergisi, Kasım-Aralık 2008, Yıl 2, Sayı 5,
s. 18-20.
- “ Swat Vadisi ve Taliban’ın Genişleme Çabası”, GLOPOL Dergisi, Şubat-Mart 2009, Yıl 2
Sayı 6, s. 32-34.
- “Uluslararası Ülke-İnşa Operasyonlarının Başarısızlığı”, Global Politikalar Araştırma
Merkezi, 24 Ekim 2010, www.glopol.org/glopol/?p=253
- E-Mail** : kiyicihakan@yahoo.com

